

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAZAKİSTAN'IN ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARININ SOĞUK
SAVAŞ SONRASI DÖNÜŞÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merey MOLDAKHMET

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası ilişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ

EYLÜL - 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAZAKİSTAN'IN ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARININ SOĞUK
SAVAŞ SONRASI DÖNÜŞÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merey MOLDAKHMET

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 20/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Muvazat Yesi Iba	Basarılı	M. Yesi Iba
Doc. Dr. Sibel AKGÜN	Basarılı	S. Akgün
Doc. Dr. Ramazan ERDAĞ	Basarılı	R. Erdağ

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

..... ENSTİTÜSÜ

TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Merey MOLDAKHMET
Öğrenci Numarası	:	1360Y07016
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	KAZAKİSTAN'IN ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARININ SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNÜŞÜMÜ
Benzerlik Oranı	:	%8

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

20.09.2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

20.09.2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: *Doc. Dr. Muazt Yegültaş*

Tarih: *20.09.2019*

İmza: *M. Yegültaş*

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Kazakistan'ın ulusal güvenliğini konu alan bu tez çalışmasının hazırlanmasında, değerli görüş ve önerilerini benden esirgemeyen sayın danışmanın Profesör Dr. Murat YALÇINTAŞ'a, eğitim hayatım boyunca yanımda olarak daima beni destekleyen Kazakistan'daki aileme ve Türkiye'deki babam gibi değer verdiğim Bülent TEKİN 'e ve eşi annem Hatice Selen TEKİN'e teşekkür ediyorum.

Merey MOLDAKHMET

Eylül 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM 1: ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMININ İNCELENMESİ	7
1.1. Ulusal Güvenlik ve Ulusal Güvenlik Kavramı	7
1.2. Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Kuramsal Gelişimi	15
1.3. Ulusal Güvenlik Kavramının Boyutları.....	18
2. BÖLÜM 2: KAZAKİSTAN VE ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI	22
2.1. Kazakistan'ın Ulusal Güvenliğine Genel Bir Bakış ve Tarihi Süreç	22
2.2. Kazakistan'ın Ulusal Güvenliğinin Unsurları	23
2.2.1. Kazakistan'ın Ekonomik Güvenliği.....	30
2.2.2. Kazakistan'ın Siyasi Güvenliği	34
2.2.3. Kazakistan Bilgi Güvenliği.....	37
2.2.4. Kazakistan'ın Çevresel Güvenliği	41
2.2.5. Kazakistan'ın Sosyal Güvenliği.....	44
2.2.6. Kazakistan'ın Sınır Güvenliği	48
2.3. Kazakistan'ın Bölgesel Güvenlik Dinamikleri	50
2.4. Ulusal Güvenlik Konusunda Uluslararası İşbirliği Dinamikleri.....	57
3. BÖLÜM 3: KAZAKİSTAN-RUSYA GÜVENLİK POLİTİKASI	65
3.1. Kazakistan'ın Rusya'ya Karşı Güvenlik Politikası.....	65
3.2. Soğuk Savaş Öncesi Dönem Güvenlik Politikaları.....	69
3.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik Politikaları.....	70

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA	93
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerikan Birleşik Devletleri
- AGİT** : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- BDT** : Bağımsız Devletler Topluluğu
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMGK:** Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- CST** : Toplu Güvenlik Antlaşması
- SSCB** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
- ŞİÖ** : Şanghay İşbirliği Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bağımsızlıktan Önce Kazakistan Nüfusunun Etnik Dağılımı (1900-1989)	49
Tablo 2: Kazakistan ve Rusya Federasyonu Arasındaki Toplam Dış Ticaret Hacmi (2008-2014).....	75
Tablo 3: Başlıca Ülkeler İtibariyle Kazakistan'ın İthalatı (Bin Dolar).....	76
Tablo 4: Kazakistan'ın 2004-2009 Yıllar Arasında Dış Ticaret Verileri.....	81
Tablo 5: 2004-2009 Dönemi Kazakistan'ın İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler	81
Tablo 6: Kazakistan'ın 2010-2015 Yıllar Arasında Dış Ticaret Verileri.....	84
Tablo 7: Kazakistan'ın Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Dönemde Yıllar İtibariyle İhracatı ve İhracattaki Ortalama Değişme	85
Tablo 8: Kazakistan'ın Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Dönemde Yıllar İtibariyle İthalatı ve İthalattaki Ortalama Değişme	86

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Kazakistan'ın Ulusal Güvenlik Politikalarının Soğuk Savaş Sonrası Dönüşümü			
Tezin Yazarı: Merey MOLDAKHMET		Danışman: Doç. Dr. Murat YEŞİLTAS	
Kabul Tarihi: 20.09.2019		Sayfa Sayısı: 107 (tez)	
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler			
Kazakistan yakın tarihte bağımsız bir ülke olmuştur. Bununla birlikte Kazakistan'ın şu anki gelişme seviyesi dikkat çekici bir olgudur. Mevcut literatüre bakmak, Kazakistan'ın ülke bağımsızlaştığında ciddi ekonomik, politik ve sosyal zorluklarla uğraşması gerektiğini göstermeye yardımcı olmaktadır. Cumhurbaşkanı Nazarbayev, ülkenin refahını artırma yönünde birbiri ardına ortaya çıkan çeşitli engellere rağmen, Kazakistan'ın ne kadar başardığını her zaman vurgulamaktadır. Bu çalışmada, ülkenin ulusal güvenlik stratejisinin, ulusal güvenlik boyutlarının çoğunluğunun düzenli olarak iyileştirilmesine yönelik olduğu ve gelecekteki uzun vadeli kalkınma için yeni fırsatlar yarattığı ortaya çıkmaktadır.			
Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik, Kazakistan, Rusya Federasyonu, Bağımsızlık			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.		
Title of Thesis: Transformation of Kazakhstan's National Security Policies After The Cold War				
Author of Thesis: Mery MOLDAKHMET Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat YEŞİLTAS				
Accepted Date: 20.09.2019		Number of Pages: 107 (thesis)		
Department: İnternational Relation				
Kazakhstan became independent country not long ago. Nevertheless, its current level of development deserve attention. Looking at the available literature helps to show that Kazakhstan had to deal with serious economic, political and social difficulties when country became independent. Despite of various barriers, which appeared one after another on the way to better well-being of country, president Nazarbayev always emphasizes how much Kazakhstan had already achieved. From the research became clear that national security strategy of country is directed to regular improvements of the majority of national security dimensions and creates new opportunities for future long-term development.				
Keywords: National Security, Kazakhstan, Russian Federation, Independence				

GİRİŞ

Modern dünyada, insan güvenliği her ülke açısından önemli bir konudur. Bir süre önceye kadar, güvenlik esas olarak silahlı saldırılara karşı koruma çerçevesinde değerlendirilmekteydi. Mevcut küreselleşme eğilimleri ile birlikte konsept genişletilmiş ve günümüzde diğer alanlarla ilişkili bir hal almıştır. Fjäder'in (2014) belirttiği gibi, mevcut ulusal güvenlik, askeri sorular dışında insanların ekonomik refahını da içeren hem iç hem de dış politik problemlere ve ilgili sosyal konulara odaklanarak, yapısını oluşturan tüm unsurların biçimlenmesi için temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ulusal güvenlik stratejilerinin etkisi hem barış hem de savaş koşullarında her ülke için önem arz etmektedir. Mevcut stratejilerdeki değişiklikler sorusuna geldiğinde; bir ülke önce ülkesinde, sonra siyasi ilişkiler gibi diğer birçok faktörde olumlu ve olumsuz etkileri takip etmeyi göz önünde bulundurmaya zorunda kalacaktır.

Her ülkenin gelişme düzeyi farklılık gösterdiğinden, ulusal güvenliğin amaçları da farklılık göstermektedir. ABD gibi bazı ülkeler ekonomik kalkınma açısından lider olmuş ve halkın talep ettiği yaşam koşullarını yaratabilir konuma gelmiştir. Bu durumu örnek alan diğer ülkeler, ekonomik ve sosyal durumlarla ilgili iyileştirmeleri ve gelişmeleri dikkate alarak benzer ekonomik büyüme ve siyasi istikrar seviyesine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Kısa süre önce Kazakistan, devlet yetkililerinin yerel halk için daha iyi yaşam standartları yaratmaya çalıştığı ülkelerden biri olmuştur. Kazakistan, 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız ve egemen bir devlet olmuştur. (Smagulov ve Uulu, 2011). Milleti istenmeyen dış etkilere ve ülke düzeyindeki değişikliklere karşı koruma ihtiyacı sadece hükümet için değil, aynı zamanda ülke vatandaşları için de önemli olmuştur. Pomfret'in (2005) vurguladığı gibi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki dönemde, ülke içindeki ekonomik koşullar yerel halk için çok zayıf ve stresliyen, siyasi durum oldukça istikrarsız olmuştur. Yerel düzeyde olduğu gibi yeni bir uluslararası ilişkiler sisteminin oluşturulması da ekonomik gelişme ve ulusal çıkarların korunması dâhil olmak üzere birçok sektörde ciddi değişiklikler gerektirmiştir. Ulusal güvenliğin sağlanması, Kazakistan da dâhil olmak üzere her ülkenin hükümetinin kritik önemdeki sektörlerinin gelişim süreçlerini en çok odaklanan alan olarak belirlemektedir. Bu tezin temel amacı,

resmi bağımsızlıktan sonraki dönemi dikkate alarak Kazakistan'ın ulusal güvenlik stratejilerinde daha fazla iyileştirme yapılması için ne tür değişikliklerin gerekli olduğunu belirlemektir. Mevcut tarihsel gerçekler, Kazakistan'ın mevcut yasaları, güvenlik sisteminin güçlü ve zayıf yönleri hakkındaki bilgiler incelendiğinde; daha önceki yıllarda yapılan araştırmaların daha güncel olmasına ve ulusal güvenliğin etkinliğinin karşılaştırılmasına yardımcı olacaktır. Ülke başkanının belirlediği hedeflere ulaşmak için; ekonomik, politik ve diğer sosyal alanlardaki iyileştirmelere yönelik olarak, gelecekte ortaya çıkması muhtemel gelişmeler için mevcut durumun ayrıntılı bir analizinin yapılması gerekmektedir. Mevcut ulusal güvenlik stratejisinde herhangi bir değişiklik yapılmadan önce, devlet otoritelerinin ne olduğu ne gibi sorunlar yaşadığı ve önceki yıllarda bu sorunların neden oluştuğu ve ülkedeki güvenlik konularında gelecekte göz önünde bulundurulması gereken dersleri açıklığa kavuşturmak önemli görülmektedir. Şu andaki siyasi durum, ulusal güvenlikle ilgili soruların cevaplarını sağlaması açısından rol oynamakta ve ayrı bir ilgiyi hak etmektedir.

Genel Arka Plan

Milletlerin devlet otoritelerine verdiği güç önem arz etmektedir ve insanlar devletlerine saygı gösterdiğinde, devletler daha güçlü hale gelmektedir. Böyle bir toplumun olumsuz sonucu, bir süre sonra hükümetin kazanmış olduğu otorite ve saygı nedeniyle millete haksızlık etme olasılığı olmasıdır. Mapel'e (2007) göre vatandaşlar gerçeği ortaya çıkarma ve onlardan korunma talep etme çabalarından vazgeçmelidir. Çünkü doğası gereği, insanlar daha sonraları diğerlerini de doğrudan etkileyebilecek hatalar yapma ve yanlış kararlar verme eğilimindedir. Deneyimlere dayanarak, politikacılar farklı sonuçları analiz eder ve önceki hataların bir daha yaşanmayacağından emin olmak için gelecekte nasıl davranmaları gerektiğini anlar. Machiavelli'ye benzeyen Hobbes, her insanın eşit ve mutlu olduğu bir ülke için mükemmel durumu göstermeye çalışmıştır. Hükümet millete saygı göstermesini ancak sıkı çalışma ve adaletle kazanabilecektir. Bu amaca ulaşıldığında, devlet yetkilileri insanların görüş ve güvenliğini ihmal etmeyecek, daha iyi yaşam koşulları sağlamak için çalışacaktır. Bu iki kitap, Leviathan ve Prens, bir dereceye kadar hükümetler için rehber niteliğinde olmaktadır. Bununla birlikte, devlet temsilcilerinin gerçek hayatta nasıl davranması gerektiğini anlamak ve karşılaştırmak için de değerlendirme yapmak mümkündür. Buna ek olarak, demokratik ve cumhuriyet

sistemi gibi birkaç politik sistemin karıştırılması, ulusun hükümet adayından yarar görmesi beklenmektedir. Devlet yetkilileri, yerel halkın yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan hedeflere sahiptir ve bu, bazen esnek sistemler olmadan yapılamamaktadır. Nazarbayev'e (2012) göre, Kazakistan'ın mevcut stratejisi vatandaşların sosyal güvenliğini geliştirmeye yönelik birçok hedef içermektedir. Cumhurbaşkanı, ülkenin bağımsızlıktan önce ve sonra karşılaştığı zorlukları göz önüne almıştır. Bu durum, Kazakistan için tarihin sadece bir parçası değil, aynı zamanda daha etkili stratejilerin geliştirilmesine izin veren değerli bir deneyim olarak görülmektedir.

Araştırmanın Konusu

Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlığını kazanan Kazakistan'ın dönüşen ulusal güvenlik politikalarını, Rusya bağlamında incelemek araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Problemi

Kazakistan'ın bağımsızlık öncesi ve sonrası politikalarında güvenlik anlayışının ne şekilde tesis edildiği ve Rusya'nın bu şartlarda nasıl bir rol oynadığı çalışmanın asıl sorunudur. Ayrıca Kazakistan'ın ulusal güvenliğindeki hangi politika değişiklikleri mevcut sosyal, politik ve ekonomik durumların daha da iyileşmelerine yol açabilir sorusundaki cevap, her üç boyuttaki mevcut durum göz önüne alındığında, ülkenin devlet otoritelerinin gelecekte neler yapabileceğini belirlemeye yardımcı olacaktır. Ulusal güvenlik stratejisi, tüm ulustaki, ulusların refahlarındaki ve ülkedeki doğrudan etkileri nedeniyle düzenli gelişmeler gerektirmektedir. Aynı zamanda, politika değişikliklerini uygulamaya koymak zor bir görev olabilir, çünkü siyasi, ekonomik fırsatlar ve sosyal koşullar üzerindeki olası tüm etkileri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu nedenle, Kazakistan hakkındaki teorilerin ve tarihsel gerçeklerin detaylı analizine dayanan araştırma, mevcut koşullar hakkında güncel bilgiler sunacak ve gelecekteki fırsatları ve zorlukları vurgulamaya çalışacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, resmi bağımsızlıktan sonraki dönemi dikkate alarak Kazakistan'ın ulusal güvenlik stratejilerinde daha fazla iyileştirme yapılması için ne tür değişikliklerin gerekli olduğunu belirlemektir. Bununla birlikte, temel hedeflere

odaklanmak, Kazakistan'da ulusal güvenlik konusunda araştırmanın hangi beklenti ile yapıldığını netleştirecektir. Bu noktadan sonra, her bir hedefe ayrı ayrı odaklanmak ve hedefler hakkında daha fazla bilgi veren gerekli ayrıntıları sağlamak uygun olacaktır. Bu bağlamda araştırmanın amaçları:

- Geçmişteki değerli olayların net bir görüntüsünü sağlamak için Kazakistan hakkındaki tarihsel verilerle çalışmak, 1991'den günümüze kadar olan dönemleri vurgulamak;
- Ülkedeki ulusal güvenlik hakkındaki en önemli ayrıntıların son yıllarda yerel, bölgesel ve uluslararası olmak üzere üç boyutta tanıtılması.;
- Sovyetler Birliği dönemindeki önemli detayları da göz önünde bulundurarak, bağımsızlık döneminden Kazakistan ve Rusya arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkiler hakkında araştırma sunmak olarak belirtilmiştir.

Tez çalışmasının bir başka amacı ise ilerde yapılacak araştırmalara, yardımcı olacak ilgili ve faydalı teorik bilgiler sunmaktır. Teorilere odaklanmak, insanları doğrudan etkileyen siyasi politikalar hakkında daha ayrıntılı araştırmalar gibi, spesifik olanlara odaklanan ulusal güvenlik boyutları hakkındaki çalışmalar ele alınmış, ulusal güvenlik ve stratejileri hakkında genel bir tablo oluşturulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Bu tez çalışmasında değinilen konulardan biri Kazakistan'ın 2030 ve 2050 stratejileridir. Bu stratejilerin amacı, ulusal güvenlikteki gelişmelere bağlı olarak, ülkeyi çeşitli yönlerde geliştirmek ve çeşitlendirmektir. Bu anlamda bu çalışmanın da katkısıyla ulusal güvenlik hakkında araştırma yapmak, yalnızca ülkedeki mevcut durumla ilgili bilgi sağlamak değil, aynı zamanda Kazakistan'ın gelecek nesiller üzerinde önemli bir etkisi olacak yakın geleceğe yönelik stratejik planlama nedeniyle yararlı ve ilgi çekici olması araştırmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Bu tez çalışmasında Kazakistan hükümetinin, ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında konuşurken daha fazla başarı elde etmek için gelecekte kullanabileceği fırsatlar vurgulanmıştır. Bununla birlikte zayıf noktalara bakmak, gelecek yıllarda hangi

yönlerin daha fazla dikkat ve çalışma gerektirdiğini anlama açısından yardımcı olacaktır.

Araştırmanın Kapsamı

Tez çalışması Kazakistan ve ulusal güvenlik politikaları üzerine hazırlanmıştır. Ulusal güvenlik politikaları incelenerek Kazakistan üzerindeki uygulamaları açıklanmış, soğuk savaş öncesi ve sonrası dönemde Rusya ile olan ilişkileri ile çalışma pekiştirilmiştir.

Tez çalışması toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın amacı, problemi, önemi, varsayımları kısaca anlatılarak tezin genel hatlarını sunmuştur. Birinci bölümünde, bir ülkeye veya bunun iç ve dış koşullarına özel bir eğilim olmadan, genel olarak ulusal güvenlik meselelerine yönelik fikirlere ve teorilere odaklanılmıştır. Bununla birlikte, bölüm, tezin açıklanması açısından önem arz eden bilimsel makalelerden bulgular sunulmuştur. Makaleler, sadece teoriler hakkında değil, aynı zamanda ulusal güvenlik planlaması ve sorunlarla ilgili bilimsel analizler hakkında da bilgi vermektedir. Bulguların, Kazakistan'daki gelişim süreci ile ilgili olarak araştırma teorilerinin geliştirilmesine ve analiz edilmesine yardımcı olacak bilgiler sunacağı beklenmektedir. Bu bölüm, bilim insanlarının teorileri ile ulusal güvenlik hakkındaki düşüncelerini vurgulayarak Kazakistan'daki kalkınma stratejilerini açıklamak için bir temel oluşturacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde Kazakistan'ın gelişimini etkileyen ve sosyal, politik ve diğer yönlerin değişim şeklini belirleyen tarihi olaylar hakkında daha detaylı ve kesin bir araştırma sunulmuştur. Şu anda Kazakistan'da ulusal güvenliğin nasıl çalıştığını, yerel halkın yaşam koşullarını geliştiren ve iyileştiren hedeflere ulaşmak için hükümetin yakın gelecekte ne tür iyileştirmeler uygulamak istediğini açıklanarak bölümde; ülkenin iç meselelerle nasıl ilgilendiğini ve komşu ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkiler gibi çeşitli amaçlar için nasıl işbirliği yaptığını netleştirmesi bakımından iç, bölgesel ve uluslararası düzeylerde güvenlik stratejisinin analizi incelenmiştir. Burada amaç, güvenlik politikalarının yapısını farklı seviyelerden analiz etmek ve Kazakistan ile diğer ülkeler arasındaki etkileşimi göstermektir. Bunun yanında, üçüncü bölümde, Rusya ile Kazakistan arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler üzerine bulgular sunulmuştur. Bu ülkelerin Sovyetler dönemi de dâhil olmak üzere onlarca yıl boyunca birbirleriyle işbirliği yaptıkları göz önüne alındığında, analiz iki ülkenin hükümetlerinin uzun yıllar boyunca nasıl bağlantı kurduğunu, ne tür kararların

Kazakistan'ın ulusal güvenlik boyutlarını etkilediğini göstermektedir. Bu iki ülkenin işbirliğine ilişkin bilgileri sunarken, Kazak hükümetinin Rus hükümetinin verdiği kararlar ne kadar yakından ilgili olduğu açıkça anlaşılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Kazakistan'ın ulusal güvenliği ile ilgili temel bulguların bir özeti sunulmuştur. Bu bölümdeki fikir, ülkenin gelişimini etkileyen en önemli değişiklikleri ve kilit olayları vurgulamaktır. Sonuç kısmı ayrıca, bu araştırmaya uygun olan ve gelecekteki araştırmalarda göz önüne alınabilecek kısıtlamalar hakkında bilgi sağlayabilmektedir. Buna ek olarak, bu araştırma makalesinin önceki bölümlerinde yer alan teorilere ve uygulamalara dayanarak Kazakistan için ulusal güvenlik stratejisi hakkında birkaç öneri de sonuç bölümünde yer almıştır.

BÖLÜM 1: ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMININ İNCELENMESİ

1.1. Ulusal Güvenlik ve Ulusal Güvenlik Kavramı

Her ülke için ulusal güvenlik konusu oldukça önemlidir. Hükümetler politikalarını mevcut deneyimlere, yerel politikacıların varsayımlarına, bilim adamlarının askeri, ekonomi ve politika alanlarındaki teorilerine ve diğer yönlere getirdiği teorilere dayandırmak zorundadır. Ulusal güvenlik ile ilgili farklı yaklaşımlar uygulamak, ülkelerin çoğunda teorik olarak hangi politikaların daha iyi çalıştığını ve bu politikalardan hangilerinin olumsuz sonuçlara yol açabileceğini belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Ulusal güvenlik; ekonomik, politik, askeri, sosyal, bilgi verici ve çevresel güvenlik olmak üzere altı boyut içermektedir. Her birinin diğerleriyle ilişkili rolleri bulunmaktadır. Odaklanılacak ilk kısım, dünyadaki insanların çoğunluğu tarafından etkisi bilinen politik sorunlardır. Yıllardır bilinen siyasi stratejilerin her biri hem avantaja hem de dezavantaja sahiptir. Farklı ülkeler farklı seçenekler seçmekte ve deneyimlerine dayanmaktadır. Bu, devlet yetkililerinin, birkaç ay veya yıl gibi belirli bir süre içerisinde belirli hedeflere ulaşırken en yakın gelecek için hangi politik stratejinin gerekli olduğunu belirleyebileceğini varsaymakla ilgilidir. Kuşkusuz, hükümetlerin her zaman aynı stratejileri kullanma olasılıkları daha düşüktür, çünkü dünyada her zaman sosyal alanları doğrudan etkileyen bazı değişiklikler vardır. 16. yüzyılda Machiavelli, şu an bile önemli değere sahip olan “Prens” adlı kitabını çıkarmıştır. Kitapta, yöneten kişinin ulusal harcamalar sırasında cömert olma ve ortalama olma arasında denge kurma yeteneği gibi öne sürdüğü fikirleri mevcuttur. Bir dereceye kadar, bu noktalar kritik önem taşımaktadır, çünkü devlete ve vatandaşların devletle ilgili görüşlerine etki eder. Machiavelli'nin kitabında, analiz bölümünde ve sonraki tartışmalarda faydalı olacak birkaç temel teori öne çıkmaktadır. Odaklanılacak ilk teori üçüncü bölümdedir ve şöyle açıklar: “Karma prenslikler ile ilgili olarak- İnsanlar her seferinde daha iyisini bulacaklarını umarak o hevesle efendi değiştirirler. Bu inanış yüzünden o andaki efendilerine karşı silaha sarılırlar. Aldanırlar, sonradan durumlarının daha kötüye gittiğini görürler.” (s.22). Teorideki ana fikir, bir ülkenin liderinin kendi eylemlerini ve kararlarını doğru bir şekilde değerlendirebilmesi gerektiğidir. Çünkü her kelimenin yanı

sıra eylemin, milletin yaşamı üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Bu nedenle, lider tarafından verilen her karar, sonuçları ile birlikte uygun analizler gerektirmektedir. Bir kişinin diğerine liderlik etmesi gereken birçok senaryoda olduğu gibi, deneyim önemli bir mesele olarak görülmektedir. Bunun nedeni, bir liderin hatalar yaparak ve sonrasında durumları iyileştirerek öğrenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, Prens'te deneyim gerçeği ayrı ayrı vurgulanmıştır. İnsanlar, daha iyi veya daha kötü yaşam koşullarına sahip olmadan önce edindikleri deneyimlere göre, bir milletin veya bir ülkenin liderini doğru veya yanlış karar vermesi durumunda yargılamışlardır.

Bunun yanında Machiavelli, 16. Bölümdeki düşünceleri şu şekilde açıklamaktadır: – “Cömertlik ve Cimrilik Hakkında- “... cömertliği sırf ün yapmak için kullanmazsan sen zararlı çıkarsın...” Buna karşılık çevresinde cömertlik ününü sürdürmek istediğinde prensin hiçbir gösteriştan geri durmaması gerekir; ama o zaman da azar azar tüm malını mülkünü tüketir; sonunda cömert ününü ayakta tutmak için halkına vergi üstüne vergi alacak, biraz para getirecek gibi gözükten her uygulamayı yapacaktır.” (s.94). Burada yazarın ana fikri, devlet ile halkı arasındaki eşitliğin önemini vurgulamaktır. Bir milletin lideri, vatandaşların kendisine verdiği kişisel gücü aşırı kullanmaması, herkese saygılı davranması ve her insanın hayatını iyileştirmek için mümkün olan her şeyi yapması beklenmektedir. Liberal bir devlette lider, topraklarının ve halkının refahını elde etmek için daha fazla şansa sahiptir. Ancak bu refah, devlet makamları tarafından yaratılan adil koşulların istisnasız herkes tarafından takip edilmesi ile mümkün olmaktadır.

“Ulusal Savunma Efsanesi” başlıklı kitapta Hoppe'nin liberal devlet hakkındaki düşünceleri yer almaktadır. Kitap, “Devletin Tarihçesi ve Avrupa Gerçekçiliği” sözcükleriyle başlamaktadır. “Güvenlik” sorununa spesifik olarak özgürlükçü bir tanımda bulunması; suç, ceza ve devlet hakkındaki daha geniş bir anlaşmazlığın bir parçası olmanın önünü açmıştır. Özgürlük çerçevesinin merkezinde, aslında, “devlet” ve “serbest piyasa” kavramları, insan deneyiminin iki zıt kutupları olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyasada ... sömürü diye bir şey olamaz. Ancak...bir çıkar çatışması doğar... Ne zaman devlet veya başka bir kuruluş müdahale ederse... Piyasada her şey uyumdur.” Modern zamanlarda, devlet birçok farklı ve eşsiz tarihi durum nedeniyle ortaya çıkmıştır, ancak tek bir “ahlaki” doktrinin gerçekleşmesi için çok önemli olmuştur. Yönetici sınıfın gerekli olan herhangi bir yolla hareket etmek için

meşrulaştırıldığı inancıdır, oysa genel olarak insanlar hükümdarlar tarafından oluşturulan bir dizi yasa ile sınırlandırılır” (s.22). Bu açıklama genel olarak ulusal güvenlik kavramını açıklamak ve ekonomik ve yasal güvenlik konularında bir vurgu yapmaktan ibarettir. Hoppe, liderin kişiliğine ve eylemlerine daha fazla odaklanan Machiavelli'nin düşüncelerine ek olarak; liberal devletin, özellikle karar almada olduğu gibi olması gerektiğini açıklamıştır. Sırasıyla, her ikisinin de fikirleri, modern toplum için devlet tarafından mükemmel ulusal güvenlik fikrini elde etmeye yöneldi. Bununla birlikte, ideal liberal devlet ve ülkedeki her insan için ve hükümet temsilcileri için eşit derecede iyi çalışan ulusal güvenlik stratejisi hakkında kesin bir anlayışa sahip olmak için üzerinde durulacak daha fazla teori vardır.

Hükümet temsilcileri; şüpheli bilgiler, makaleler veya diğer materyalleri içerebilecek çevrimiçi içeriği ve web sitelerini kontrol etmektedirler. Bu amaçlar için, devletler internet düzenleme konularından oluşan Tallinn El Kitabını (2013) kullanma imkânına sahiplerdir. Belge, siber alanda var olan sorunlara aşına olan özel olarak davetli uzmanlar tarafından NATO'nun kontrolü altında hazırlanmıştır. Bununla birlikte, bilgisayar korsanları hedefe ulaşmak için farklı yollar kullanabileceğinden bu tür eylemler yeterli görülmemektedir. Web sayfalarını çalıştırmanın uzun zaman alması ve sorumlu kişilerin her yeni web sitesini izlemesinin devlet yetkilileri için imkânsız bir görev olarak görülmektedir. El Kitabı (2013), insanların diğerlerini tehlikeden korumak için nasıl hareket edecekleri ve edemeyecekleri konusunda bir rehber sunmaktadır. Belge aynı zamanda yasal kısımlardan oluşmaktadır, bu da tehdit olması durumunda nasıl hareket edileceğinin bir yol haritası olduğu anlamına gelmektedir. Birinci bölüm, siber suç ve savunma ile ilgili değerli şeyleri açıklayan meşru müdafaa bölümünü içermektedir. İnternetin sınır alanı olmadığından, kılavuzdaki kurallar başlangıçta öncelikli hedef olan herhangi bir ülkede kullanılabilir. Herhangi bir ülkedeki hükümet, bu dokümanı internet düzenleme politikaları için uygulayabilmektedir, çünkü ortaya çıkabilecek ana sorunlar kılavuza dâhil edilmiştir. Örneğin; meşru müdafaa bölümünde, silahlı kuvvet kullanılıp kullanılmayacağına karar vermeden önce, taraflar her yönden durumu analiz etmek zorundadır. Nedeni olmadan yapılan saldırı her durum için bir seçenek değildir. Bu nedenle, devlet temsilcileri nihai kararı verirken, çeşitli faktörleri göz önünde bulundurmaları zorundadır ve siber suçu ordu olmadan bertaraf etmek mümkündür. Herhangi bir egemen devlet; ırk, yaş, cinsiyet ve bir ülke sınırları

içindeki diğer farklılıklara rağmen, her vatandaşa koruma sağlamakla yükümlüdür (Mapel, 2007). Buna ek olarak; bilgi güvenlik, devlet sorumluluklarının bir parçasıdır ve yasa her bir insanın temel gereksinimlerini yerine getirmek zorundadır. Ancak, haksız davranış aynı zamanda çok yaygın bir olaydır ve belirli kişilerin çıkarlarının korunması da dahil olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Devlet yetkilileri için önyargı başkaları için de olduğu gibi bir sorun olabilmektedir. Herkese eşit derecede adil olmak zor olabilir, çünkü vatandaşlar arasında eşit haklara ilişkin görüş farklılık göstermektedir. Hobbes'un Leviathan'da söylediği gibi: “İtaat etmek onurlandırmaktır; çünkü hiçbir insan, yardım ya da yaralama gücü olmadığını düşündüğü kişilere itaat etmez. Ve sonuç olarak itaatsizlik etmek, onursuz olmak demektir” (s.55). Tallinn El Kitabındaki teorik altyapı dikkate alındığında, temel olarak siber güvenliğe odaklanmakta ve modern toplumun bilgi güvenliği için temel sorunlardan birine yardımcı olduğu görülmektedir. Odaklanacak ilk ifadelerden biri, egemenlikle ilgili olan dördüncü kuraldır. Bu kural, “Bir devletin başka bir devletin egemenliğini ihlal eden siber operasyonları yürütmemesi gerektiğini” belirtmektedir. Bu nedenle, siber bağlamda, bir devletin bir organının veya davranışları devlete atfedilebilecek diğerlerinin devlete, varlıklara veya kişilere karşı fiziksel olarak mevcutken siber operasyonlar yürütmesi bölgesel egemenliğin ihlali olarak görülmektedir. Bu teorik bilgilerin ulusal güvenlikteki önemi, bir ülkedeki insanların devlet yetkilileriyle birlikte aldıkları ve resmi raporlar olarak gördükleri bilgiler olarak görülmektedir. Siber faaliyetlerden bahsederken güvenlik sorularının görevi yalnızca bilgilendirici bir koruma değil, aynı zamanda uygun şekilde güvenceye alınmadığı takdirde özel hayatı tehdit etme fırsatı verebilecek kişisel verilerin güvenliği olmuştur.

Bunun yanında, bu Kılavuz, “Bir devletin, devlete atfedilebilecek ve uluslararası bir yasal zorunluluğun ihlalini teşkil ettiği siber bir eylem için uluslararası sorumluluk taşıdığını” belirten Uluslararası Sorumluluk Yasasını içermektedir. (s.29) Bu kural, belirli bir ülkenin vatandaşlarının bir şekilde diğer ülkelerin güvenliğini veya uluslarını güvence altına alma eylemleri için geçerli olmaktadır. Yani, siber koruma yalnızca yerel problemler ile ilgili değil, aynı zamanda farklı bir ülkede iken bir ülkeden kişisel verilerin çalması gibi küresel sorunları da kapsamaktadır. Farklı ülkelerin hükümetleri ekonomik veya politik sorunlara kıyasla belirli bir sınırı olmayan siber güvenliği sağlamaya yönelmiştir. Bilgi güvenlik, günümüzde konumlarından bağımsız olarak

birçok kişi üzerinde güçlü etkiye sahip olan siber suç faaliyetlerini içermektedir. Bu bağlamda, Kılavuz şu Uluslararası İnsan Hakları Yasasını içermektedir: “Uluslararası insan hakları hukuku siber faaliyetler ile ilgili konularda uygulanabilir. Bireyler, siberlerle ilgili diğer faaliyetlerden hoşlarına giden aynı uluslararası insan haklarından yararlanırlar.” (s.115). Bu, insanlara yaşamları üzerinde herhangi bir tehdit olmadan fikirlerini paylaşma fırsatı veren ifade özgürlüğünü de içermektedir. Aynı zamanda, şüpheli mesajları veya rahatsız edici sonuçlara yol açabilecek diğer içerikleri içermesi durumunda, sosyal medya gibi çevrimiçi kaynaklar aracılığıyla insanlar arasında paylaşılan bilgiler üzerinde düzenleme yapılabilirliği olduğu anlamına gelmektedir.

Kılavuz’dan bu araştırmada bahsedilen son kural, “Siber faaliyetlerle ilgili olarak bir devletin: (a) bireylerin; kökenlerinden, yaşlarından vb. bağımsız olarak uluslararası insan haklarına saygı göstermesi ve (b) bireylerin insan haklarını, eylemleri bir tür tehdit olarak kabul eden üçüncü şahıslar tarafından tacizden korumak.” olduğunu belirten kurallardır (s.122). Yukarıdaki kurallara göre, belirli bir ülkedeki herkes için bilgilendirici güvenliğin gerekliliği ve önemli noktaları hakkında net bir anlayış mevcuttur. Daha kesin olmak gerekirse, bu kural, her insanın küresel olarak kabul edilmiş haklarını göz önüne aldığından yalnızca yerel düzeyde değil, uluslararası alanda da korumayı vurgulamaktadır. Modern dünyada insanlar, World Wide Web'e ücretsiz erişebildikleri ve buldukları yere rağmen birbirleriyle iletişim kurabildikleri sürece, bilgi güvenliğine yönelik bu yaklaşım makul olarak görülecektir.

Hoppe (2003) veya Heyman (1991) tarafından ortaya konan teoriler gibi eski teoriler şu an için pek kullanışlı görülmemektedir. Çünkü günümüzde, insanlar siber saldırılar ve terörizm gibi önceki yüzyıllarda görülmeyen yeni tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar günden güne daha da ciddi hale gelmektedir. Teknolojik gelişmeler bu sorunların ana nedenidir, ancak hükümetler de bunlarla ilgilenmek için çaba sarf etmek zorundadır. Bu nedenle, modern ulusal savunma teorileri, internet korumasının bazı temellerini içermektedir. En önemli terör saldırılardan biri, 2001 yılında ABD’de gerçekleşmiştir ve sonrasında tüm dünya hükümetleri internet iletişimi üzerindeki kontrolünü arttırmıştır. Anderson’a (2003) göre, teröristler farklı web siteleri aracılığıyla birbirleriyle iletişim halinde olmuştur ve daha geniş kitleleri kapsayabilme yeteneğine sahiptir. O zamandan beri, ulusal savunma, hava kontrolü ve internet

koruması da dahil olmak üzere birçok alan üzerinde kontrolü içermektedir. Bugüne kadar, devlet otoriteleri siber terörün bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek çeşitli sorunlara aşina hale gelmiştir. Lewis (2003), internette savunma devlet hukukunun bir parçası haline gelirse koruma seviyesinin çok daha yüksek ve daha etkili olabileceğini belirtmiştir. Kesinlikle, bir süre önceye kadar kanunlar internet ile ilgili siber korumayı içermemiştir. Bu nedenle, tüm bu sorunları düzenleyen yasaların uygulanması, başlangıçta yapılması gereken kilit eylem olmuştur. Siber suçlular, sistemleri kolayca hackleyebilme ve konum engelleri olmadan istedikleri gibi bilgi edinebilme yetisine sahiptirler. Bununla birlikte, siber suç başka şekillerde de olabilmektedir. Örneğin, bilgisayar korsanları, çevrimiçi ödeme sistemlerinden para çalabilmekte veya kişisel verileri halka açık kullanımlara sunabilmektedir. İkinci vaka, daha ciddi sonuçlara yol açabilmekte ve toplum üyelerinin özel hayatını tehlikeye atabilmektedir. Teorik olarak; siber suç için bilgi sağlama, finansman, ağ kurma, işe alım ve bilgi toplama olmak üzere beş ana araç vardır (Stohl, 2006: 230). Bunlar, ilgilenmesi son derece önemli en sık kullanılanlar araçlardır. Herhangi bir anda, herhangi bir kişinin, farkına varmadan tuzağa düşme ihtimali mevcuttur. İlk bakışta çoğunluk için siber saldırı belirlemek, böyle bir durumla karşılaşmayan toplum için zor olabilmektedir. Açıkçası, insanların kendilerini bu gibi durumlardan korumasına izin vermek için, devlet yetkilileri siber suç döneminde veya sonrasında yapılacak eylemler hakkında herkesi bilgilendirmek zorundadır. İnsanlar nereye başvuracaklarını, kendilerini ve diğer temel verileri nasıl koruyacaklarını bilmelidir. Basit kılavuzlar internet kullanıcıları için yardımcı olabilmekte ve siber saldırıları ortadan kaldıracaktır. Bununla birlikte, Heyman (1991) askeri kuvvetler ve ulusal ordu hariç, diğer koruma yöntemlerine vurgu yapmıştır. Her ülkede, nahoş kazaları düzenleyen ve koruyan bir yasa mevcuttur. Cezai korumanın amacı; insanları milliyet, yaş, cinsiyet ve diğer faktörler hariç suç eylemlerinden korumaktır. Sadece ulusal düzeyde farklı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda da insanların güvenliği önemli rol oynamaktadır. Buna ek olarak, barışçıl yaşam koşullarını ülke içinde tutmak çok önemlidir. Bu nedenle, suç işleme ve cezasız kalma şansı resmi yasalar nedeniyle daha düşüktür. Vatandaşlar için bu konu önem arz etmektedir, çünkü herkes kendi ülkelerinde ve aile ülkelerinde kendilerini güvende hissetmek istemektedir. Kendini koruma, devlet kontrolünde yeni

bir şey değil, modern yaşam tarzında, iç düzeyde ulusal güvenlik ile aynı derecede önemli görülmektedir.

Tarihsel dönemden bu yana küreselleşme, ulusal güvenlik yaklaşımını önemli ölçüde değiştiren insanları ve ülkeleri etkilemeye başlamıştır. Fjder (2014)'e göre, mevcut ulusal güvenlik sorunları daha çok “askeri olmayan” olarak tanımlanmıştır, çünkü artık modern toplumun karşı karşıya olduğu tehditler yerel değil, uluslararası düzeye taşınmıştır. Örneğin, yazar uluslararası terörizmden, doğal afetlerden, insanlardan ve uyuşturucu kaçakçılığından bahsetmiştir. Bu nedenle, Keddie (2018) gibi insanlar, dikkatini askeri maliyetlerden daha faydalı görünen ekonomik büyüme gibi ihtiyaçlara yöneltmeye çağırmıştır. Radu (2015), demokrasinin bir ülkede ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğunu ve bunun da yerel vatandaşlar için daha yüksek yaşam standartlarına yol açtığını belirtmiştir. Bu nedenle, küreselleşmenin, modern toplumu, ulusal ordunun rolünün önceki yüzyılda olduğu kadar önemli olmayan demokratik sisteme getirdiği varsayımına dayandırmaktadır. Bu nedenle, askeri harcamaların kesilmesi bir ülkenin ekonomik güvenliğini artıracığı düşüncesi mevcuttur.

Silahlı kuvvetlerle ilgili diğer bir fikir ise Milli Savunma Efsanesi kitabında görülmektedir (Hoppe, 2003). Liberalizm fikri, devletin kitlelere ve seçkinlere bölünmesine izin vermek yerine her bir vatandaşa eşit davranması gerektiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde, bazı meslek grupları veya benzer nedenlerden dolayı bazı insan grupları için bir imtiyaz olmamasını ön görmektedir. Başka bir deyişle, silahlı kuvvetler belirli bir ülkedeki toplumun her üyesini aynı şekilde korumalıdır. Aksi halde çoğunluk, devlet yetkililerinin yapması için izin verilmeyen ayrımcılığa maruz kalacaktır. Aynı zamanda, bu tür teoriler çoğunlukla ahlaki meselelere dayanmaktadır ve etkili çalışıp çalışmadıklarını kontrol etmek göreceli olarak zor bir iştir. Bununla birlikte, Hoppe (2003) daha önce de belirttiği gibi, Avrupa'da, özellikle İtalya'da liberal politikalar uygulandığında, teoriye dayanarak beklenen hiçbir şey gerçekleşmemiştir. Devlet, vatandaşları sosyal yaşamın bir parçası ile ilgili olmayan özel bir sorun olarak gördüğü için insanları suç eylemlerinden koruyamamıştır. Bu durumu, bir ülkedeki belirli yasaların olmaması durumu daha da zorlaştırmıştır, çünkü bu koşullar altında insanlar istedikleri gibi hareket edebilmişlerdir. Hiç kimse, liberalizmin önerdiği gibi birbirine eşit muamele görmemiştir. Liberalizm, orta çağlarda, kendi başına yönetimin

şu anki durumdan çok farklı olduğu zamanlarda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, günümüze döndüğümüzde ve Avrupa liberalizminde yaşanan silahlı kuvvetler hakkındaki tartışmalara (Keddie, 2018) geri dönülmesi silahlı kuvvetlerde bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Vatandaşların kendilerini korumak ve diğerlerinden korunmak için düzenlemelere ihtiyaçları vardır, çünkü bu düzenlemeler tamamen iç güvenlikle ilgilidir.

Ulusal ordu da güvenlik sorularının bir parçası olarak rol oynamaktadır. Günümüzde, Guardian dâhil olmak üzere farklı haber kaynakları, ulusal bir ordunun ihtiyacı hakkında tartışan birçok makaleye sahiptir (örneğin, Keddie, 2018). Yazı, askeri güçlere ihtiyaç duyulduğunu, çünkü ordunun eğitilmesi ve örgütlenmesinin uzun zaman aldığını vurgulamaktadır. Öte yandan Machiavelli, şiddet içermeyen sorunlarla başa çıkmanın ülkeyi başkalarının gözünde daha da güçlendirdiğini vurgulamıştır. Bu nedenle, genel olarak, filozofun fikri, daha az acımasız davranmak ve bütün milleti koruyacak kadar akıllı olmaktır. Kuşkusuz, ordunun ihtiyacı ile ilgili sorular bir gün içinde çözülememektedir, çünkü bu sorunlar sadece savaşlar ile ilgili değil, aynı zamanda finansal sorunlarla da ilgilidir. Bu nokta, ABD’de soğuk savaş sırasında ordunun harcamalarının çok hızlı arttığını vurgulayan Friedberg’in (1991) makalesinde desteklenmiştir. Sonuç olarak, hükümetin vergileri arttırması gerekmiştir, bu da insanların ellerinde daha az para olduğu ve ekonomik şartların kötüleştiği anlamına gelmektedir.

Çoğu durumda egemen ülkelerin mevcut yapısı, ulusal savunma politikaları ve soruları üzerindeki tekel olarak görülmektedir. Devlet yetkilileri, temel işlevi bir ulusu korumak olan orduları kontrol etme hakkına ve gücüne sahiptir (Hoppe, 2003). Yine de aynı bilgi kaynağına dayanarak, politikacılar kişisel tercihlere göre hareket edebilmekte ve yerel vatandaşların savunmasını tehlikeye atabilmektedir. Sonuç olarak, insanlar tekeli yapı altında ortak olan özel çıkarlar nedeniyle korunma konusunda bilgi eksikliği ile karşı karşıya kalmaktadır. Hükümet temsilcileri karar alırken insanların çoğunluğunun sesini dikkate almamakta, bu da devlet yetkilileri ve yerel halk arasında çıkar çatışmasına neden olmaktadır. Bu senaryo, Kazakistan’daki insanlar arasında, özellikle politik sorular açısından yaygındır. Böyle bir durumun nedenlerinden biri, devlet yetkililerinin kısa sürede karar vermek zorunda kalmaları ve ulusun görüşüne odaklanmamaları için

yeterli zamanlarının olmaması olarak görülmektedir. Bir dereceye kadar, millet hakkında olumsuz tepkiler düşünen yerel vatandaşlar için karar alma özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelmektedir. Öte yandan, her siyasi soru, devlet yetkililerinin ülke içinde yaşayan insanların çoğunluğu için mevcut olmayan ayrıntılar hakkında daha fazla bilgiye sahip olabileceği durumlarda insanların düzenli olarak katkısını gerektirmemektedir.

Çevresel güvenlik, dış çevrenin korunması, kirlilik gibi ekolojik sorunların çözülmesi ve doğal afetlerle mücadele ile ilgilidir (Skiter, Rogaches ve Mazaeva, 2015). Dahası, ekolojik kriz ekonomi veya siyasi sorunlardan daha ciddi olabilmektedir, çünkü sonuçlar ulusal güvenliğin diğer boyutlarını etkileyerek daha uzun süre devam etmektedir. Çevresel güvenliğin özel tanımına gelince, bazı ülkeler için sağlıklı çevre soruları çok önemli görünmemektedir, çünkü, örneğin İtalya gibi diğer ülkeler geri dönüşüm gibi hizmetleri önemsemektedir. Bununla birlikte, Skiter vd., (2015) bu durumun hem çevrenin hem de toplumun güvenliği ile ilgili olabileceğini vurgulamıştır. Muhtemelen, tüm güvenlik boyutlarından, bu en karmaşık alandır, çünkü doğanın kontrolü hem yerel hem de küresel olarak hükümetin farklı politikalar yoluyla etkileyebileceği ve iç durumlar hakkında bilgi alabileceği ekonomi veya politika ile karşılaştırıldığında mümkün olmamaktadır. Çevresel güvenlik konularını ele alan nükleer, kimyasal, ısı güvenliği ve diğerleri gibi birçok alt sistem vardır. Başarılı bir ulusal güvenlik gelişimi sağlamayı amaçlayan modern ülkeler ekolojik faktörlere daha fazla önem vermektedir ve hatta farklı ürünlerin üretimi için ekolojik standartlar mevcuttur.

1.2. Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Kuramsal Gelişimi

Ulusal güvenliğin kuramsal yaklaşımı, çıkar, güç ve tehdit gibi baş aktörlerden beslenerek siyasal düşünceler içerisinde yer almıştır. Başlıca kuramlar şunlardır:

- **İdealizm:** Aristo ve Plato daha faziletli bir yaşama sahip olmanın mümkün olduğunu belirterek idealizmin ilk düşünürleri olarak kabul edilmiştir. Güvenlik kavramında ise idealizme göre aslında tehdit ve düşmanlıklar yoktur ve bu davranışlar insanların kendi elleriyle yaratılmaktadır. İnsandan çevreye yaygınlaşarak çevrede hatta ülkede güven ortamı sağlanamaz. Güvenli bir sistem

için insanların eğitilmesi ve çevresel şartların değiştirilmesi gerekmektedir. Aristo'ya göre iyi insanlar iyi çevreyi meydana getirir ve iyi çevre de iyi bir yönetim ile ulusal güvenliğin sağlanması anlamına gelir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında barışı arama çabalarında idealizmden sık sık yararlanılmıştır (Birdişli, 2011:10).

- **Realizm:** İdealizmi tümüyle reddeden realistlere göre insanları birebir eğitmek ve değiştirmek mümkün değildir. Azınlık için başarılı olabilir fakat çoğunluk için neredeyse imkânsızdır. Aynı zamanda realistlere göre insanın iç dünyasında olan güç, hırs gibi duygular kabul edilmeli ve bu duygular yönlendirilerek yönetim ve güvenlik anlayışı oluşturulmalıdır. Realizmin en önemli savunucusu Machiavelli'dir. Machiavelli'ye göre devlet yönetiminde ulusal güvenliği sağlamak için güçlü bir otorite ve savunma sitemine sahip olunmalıdır. Bir başka realizm savunucusu ise Bodin'dir. Bodin devleti tebaa ve egemenlik üzerine kurar ve egemenliği yaratan şeyin şiddet olduğunu vurgular. Böylelikle ulusal egemenlik kavramı da realist ulusal güvenlik politikaları içinde yer alır. Hobbes ise Machiavelli gibi dönemin zor şartları altında yaşamış ve krallık veya cumhuriyet rejimlerinden daha çok önce devleti savunmuştur. Hobbes'e göre devletin amacı bireysel güvenliği sağlamaktır. Ve bu da bir insanın veya insanların çoğunlukta olduğu bir meclisin elinde bulundurulmasıyla kabul görür (Birdişli, 2011:12).
- **Liberalizm:** Bireysel özgürlüğü benimseyen liberalizmin önde gelen savunucuları John Locke, Jean Jacques Rousseau ve John Stuart Mill'dir. Liberalizmdeki kaynak çeşitliliği akımın farklı dallara ayrılmasına sebep olmuştur. Neo Liberalizm, Muhafazakâr Liberalizm, Ekonomik Liberalizm, Kültürel Liberalizm, Politik ve Sosyal Liberalizm olarak dallara ayrılan liberalizmin ulusal güvenlik teorilerine etkisi ekonomik ve siyasi çıkarların korunması ile ilgilidir (Birdişli, 2011:13).

Ulusal güvenlik ve güvenlik kavramı ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında akademik çalışmalarda yerini almıştır. Uzmanlar Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımını tekrardan yaşamamak için ulusal ve uluslararası güvenlik hakkında neler yapılabileceğine dair araştırma yapmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan Birleşik Devletleri (ABD), Rusya ve Bağlantısızlar adı verilen üçlü grup Dünya

güvenliğinin baş konusu olmuştur. Soğuk Savaş denilen bu dönemde güvenlik algısı genel olarak siyasal, ideolojik, ekonomik ve askeri temellidir. Ekonomik güvenlik çerçevesinde ABD Marshall yardımı ve Truman Doktrini planlarını devreye sokmuş Rusya da buna karşılık Sosyalist ülkelere COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) kurmuştur. Askeri anlamda ise NATO ve Varşova Paketi'nin kurulması ulusal güvenlik anlamında devletlerin örgütlenme yarışına girdiğinin göstergesidir. İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'nin Japonya'ya kullanmış olduğu atom bombası ile güvenlik algısı değişim göstermiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise ulusal güvenlik kavramı daha karmaşık hale gelmiştir. Çünkü Soğuk Savaş zamanında taraflar arasındaki öngörülen nettir ve tehdit algılamaları ise sade ve kafa karıştırıcı değildir. Ancak 1990'dan sonra uluslararası arenada birçok faktörün yer alması devletlerin güvenlik anlamında daha sıkı önlem ve politikalar uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Tehditlerin şekli, zamanı ve kaynağı önceki dönemdeki gibi kesin bilinemez hale gelmiş, ulusal ve uluslararası güvenlik anlamında bu karmaşıklık içinde güvenliğin sağlanması devletlerin tek odağı haline gelmiştir. Uluslararası aktörlerin çoğalması ve çeşitliliğin artması, ABD'nin Sosyalist Bloğunun dağılmasından sonra karşı güvenlik sağlayacağı bir olguyu bulamaması ve ötekileştirme taktiği ile yeni aktörleri ön plana çıkarması ile ilgilidir. Nitekim 10 yıl sonra 11 Eylül saldırısı meydana gelmiştir. Bununla birlikte radikal İslam tehdidi, medeniyetler çatışması ve terör gibi kavramlar ülkelerin güvenlik politikalarına en önemli unsurlar olarak yerini almıştır. Terör kavramı daha önce de literatürde bulunmaktadır fakat tehdit algısı olarak 11 Eylül'den sonra önem kazanmıştır. Ülkelere göre aslı sorun terör örgütlerin kitlesel imha silahlarına sahip olabilmeleridir. Nükleer silahların yaygınlaşması konusu her zaman gündemde olmuştur. Ülkeler ulusal güvenliklerini sağlamak amaçlı her ne kadar nükleer silahın kullanımını azaltarak olsa da günden güne nükleer silaha sahip olan ülke sayısında artış gözlemlenmektedir. Terörizm ile birlikte devletlerin artık eski gücü kalmadığı, iç savaflara ev sahibi yapan bir sığınak olarak algılanması, uluslararası örgütlerin direkt devletlere müdahalesine sebep olmuştur. Artık devletler bireysel değil, kitlesel olarak uluslararası arenada daha çok görülmüştür. İletişim teknolojisiyle de bu durumun daha çok ilerlemiş ve uluslararası ve ulusal güvenlik arasındaki ayrımlar hemen hemen ortadan kalkmıştır. İnsan ticareti bulaşıcı hastalıklar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, ekonomik sorunlar, uluslararası terörizm, köktencilik, etnik çatışmalar,

mikro milliyetçilik, kitlesel göçler ve çevre sorunları gibi uluslararası güvenliğin alanı olan kavramlar günümüzde de ulusal güvenlik içerisinde yer almaktadır (Sancak, 2013:130-131).

1.3. Ulusal Güvenlik Kavramının Boyutları

Güvenlik kavramı dışa yönelik güvenlik ve iç güvenlik olarak devletler tarafından ikiye ayrılmaktadır. Dışa yönelik güvenlikte ulus devletlerin birbirlerine karşı düzenlemiş olduğu güvenlik politikaları bulunurken, iç güvenlikte ise devletin içindeki örgüt şeklindeki toplumun güvenliğini sağlamak amacı yatar. Böylece ulusal güvenlik kavramı sadece devletlerin iç yapısını değil uluslararası sistemi de içinde barındırmaktadır. Uluslararası arenadaki hiçbir aktör veya örgütün herhangi bir sebep sunmadan devletlerle iyi geçinmesi, ulusal güvenliğin ana noktasını oluşturmaktadır. 21.yüzyılda Huntington'ın Medeniyetler Çatışması adlı çalışmasında küreselleşme ile beraber ulus devletlerin etkisini kaybettiği açıklanmış ulusal güvenlik kavramının boyut değiştirmesine sebep olmuştur. Artık Batı medeniyetini tehdit eden ideolojik devlet veya devletler değil (Sovyetler Birliği gibi) medeniyetler ve bu medeniyetlerin oluşturduğu ittifaktır. Dolayısıyla ulusal güvenlik endişesi ister dış siyasette ister iç siyasette görülsün ulusal kimliği belirleyen kriterler olarak tanımlanmaya başlanmıştır (T.C Adalet Bakanlığı, 2018:8).

Özellikle Soğuk Savaş'tan sonra ulusal güvenlik kavramında kurumlar anlamında farklılıklar görülmektedir. Ulusal güvenliğin değişen boyutları şu kuramlar üzerinden açıklanabilir:

- **İnşacı Kuram:** İnşacı kuram 1990'lı yıllarda kendini gösterme fırsatı bulmuştur. Bu kuramın ulusal güvenlik anlayışı, uluslararası arenadaki karışıklığın ve anarşi ortamının devletler tarafından yaratıldığı ve bunu önlemek için de yeni güvenlik organlarının inşa edilmesi yönündedir. Devletlerin bugüne kadar uyguladıkları ulusal güvenlik politikalar, kalıcı barışı sağlamak adına farklı bir yapıya dönüşebilir. Çünkü bu yapılar çıkar ve talepleri şekillendirdiği gibi aktörlerin kimliklerini de dönüştürebilir (Varlık, 2012: 16).
- **Uluslararası Politik Ekonomi Yaklaşımı:** 1986'larda Robert Gilpin'in savunduğu bu yaklaşıma göre mikro-makroekonomi ve savunma ekonomisinin

ulusal güvenliği ilgilendiren boyutu, askeri ittifakların ekonomik ilişkileri, silahlanma ve küresel ekonomi arasında bağ kurarak ulusal güvenlikteki boşluğu doldurmuştur (Varlık, 2012: 16).

- **Liberal Realizm:** Hedley Bull, Martin White gibi yazarlar ulusal güvenlik algısına farklı bir boyut kazandırmışlardır. Onlara göre ulusal güvenlik askeri alandan daha fazla olmalı ve alanı derinleştirilmeli ve genişletilmelidir. Böylelikle neo-liberalizm ve neo-realizm arasında yerini almıştır (Varlık, 2012: 16).
- **Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık Kuramı:** Robert Keohane ve Joseph S. Nye Jr. tarafından neo-realizme tepki olarak ortaya çıkan bu kurama göre insanlar, şirketler, hükümet dışı kuruluşlar ve diğer aktörler arasında meydana gelen etkileşim ve iletişimin devletlerarasındaki ilişkilerde önemli rol oynadığını belirtmiş, ulusal güvenliğe bakılırken bu aktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği öne çıkmıştır (Varlık, 2012: 17).
- **Kopenhag Okulu:** Ole Weaver ve Barry Buzan karmaşık güvenlik kavramında ulusal güvenliği âdem-i merkeziyetçi bir dünyada incelemiştir. Toplum ve kimlik değiştirilemez ve buna bağlı olarak ulusal güvenlik kimlik ve topluma göre şekillendirilmelidir. Fakat bu kuram günümüzde bağımsız güvenlik modelinden tamamen uzaktır (Varlık, 2012: 17).
- **Feminizm Akım:** Feminizm akımına göre erkek egemen anlayışlı bir toplumda çatışma ve militarizm her an mümkündür. Ulusal güvenlik cinayet olgusuyla tamamen ilişkilidir ve kadın istismarı, kadın askerler ve kadının devlet içindeki konumu ulusal güvenlik algısını değiştirebilir güçtedir (Varlık, 2012: 18).

Bu boyutlardan da anlaşılacağı gibi ulusal güvenlik kavramı çok yönlü bir tanımlamaya sahiptir. Artık ulusal güvenlik sadece devlet değil, imlik ve uluslararası ortamlarla da ilgilidir. 21.yy'da sadece tehdit olarak görülen güvenliği sağlamak yaklaşımını artık fırsatlar ve riskler çerçevesinde incelenmektedir. Tehdit anlamında ulusal güvenliğin askeri boyut ile daha çok ilgili olmasıyla birlikte kimlik, refah, kültür, cinsiyet, sağlık, ekonomi ve çevre gibi konular da ulusal güvenliğin alanına girmiştir. Ulusal güvenlik kavramı her ne kadar boyut değiştirirse de devletin güvenliğin ana esası olduğu yadsınamazdır. Bundan dolayı güvenlik kavramı öncelikle ulusal olmak zorundadır. Boyutun değişmesinde ulusal güvenliğin hangi aktörler tarafından sağlandığı ön

plandadır. John Hertz tarafından “güvenlik çıkmazı” olarak açıklanan ulusal güvenlik anlayışına göre devletler, mevcut varlıklarının devamını sağlamak için güvenliklerini en üst seviyeye çıkarırlar fakat bu durum diğer devletlere karşı bir tehdit olarak algılanmaktadır (Varlık, 2012: 20).

Ulusal güvenlik kavramı temel anlamda 2 boyutta incelenmektedir:

- **Devletlerarasındaki Güvenlik İlişkileri:** İlişkiler genellikle güvenlik çıkmazına girerek devletlerin uzlaşmadan daha çok çatışmayı tercih etmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla ulusal güvenlikte aslı olan barışı kazanmak olarak vurgulanmıştır. Barışı kazanma yoluyla güvenliğin sağlanmasında da merkezi otoritenin olmaması ve devletlerin güvenliğe karşı almış oldukları önlemlerin kontrol edilemezliği görülmektedir. Bu tip risklere karşı devletler, ulusal güvenlik politikalarında kontrolü sağlayamamaktadır. Nitekim Pakistan-Hindistan arasında çıkan savaş İran-Irak Savaşı, İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi sebebiyle Mısır'a karşı saldırı düzenlemeleri gibi örnekler devletlerin kontrol edilemez noktasının olduğunu göstermektedir. Bir başka anlayış ise psikolojik, çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplerden dolayı ulusal güvenliğin devletlerarasında tanımlanmasıdır. Örnek olarak Çin Halk Cumhuriyeti, askeri anlamda ABD'nin en büyük rakiplerindendir. Fakat ABD'de yapılan ankete göre askeri gücü zayıf olan Japonya'yı ekonomik gücünden dolayı Çin'e nazaran tehdit algısı olarak görmektedir (Varlık, 2012: 21).
- **Devletlerin Devlet Dışı Aktörler ile Güvenlik İlişkileri:** Devlet dışı aktörlerin varlığı ulusal güvenlik kavramının oluşmasında etkili olmuştur. Ulusal güvenliğin bu boyutta tam anlamıyla açıklanması için diğer olgular ve aktörler ile güvenlik sistemleri olarak ayrılmıştır. Güvenlik sistemleri başlıca BM deniz hukuku sözleşmesi, Cenevre Sözleşmeleri, Körfez Savaşı Koalisyonu, uluslararası ceza Divanı, UNPRAFOR, Barış İçin Ortaklık, NTERPOL, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, İslam Konferansı Örgütü, BM, Varşova Paktı, NATO, Balkan Antantı gibi uluslararası rejim ve kuruluşları kapsamaktadır. Devletlerin tek başlarına gerçekleştirdiği güvenlik algısında kendi başına hareket etme (Self Help) ve kendini koruma (Self Defence) ile sınırlıdır. Fakat güvenlik sistemleri ortak güvenlik alanını kullanır (Varlık, 2012: 21).

Diğer olgular ve aktörler şu şekildedir:

- **Bireysel Kimlik:** Ulusal güvenliğin sağlanması, bireylerin kimliklerini ulus olma yani bir bütün olma seviyesine çıkardıkları zaman mümkün olur. Devlet de bireysel kimliği desteklemektedir. Kimliğin desteklendiği yerde siyasal ve sosyal yapılanma sağlanır ve ulusal güvenliğin sağlanması kolaylaşır. Zayıf kimlikte olan vatandaş daima dış tehdide karşı hassastır ve iç tehdide de maruz kalır.
- **Ulus Olmak:** Her ne kadar farklı etnik, biyolojik, kültürel, sosyal yapıda olunursa olunsun ulus olarak kavram ortak kültürel mirasa sahip çıkarak ortak geçmişi tek bir paydada paylaşmaktır. Sağlam temelleri oluşturulan ulusal kimlikte tek bir çatı altında toplanmak, ulusal güvenliğin sağlanmasında başat bir yapıdır.

Bu farklı yapılar ile birlikte ulusal güvenliğin en önemli hatlarından biri tehdit ve ulusal çıkarlardır. Bir ulusa yönelik tehdit, o ülkenin güvenliğini sağlaması için çıkarlarının koruması yoluyla yok olabilir. Aynı zamanda tehdidin kendisi, ulusal güvenliği tek başına zedeleyebilir. Örneğin 1980'lerde meydana gelen mali kriz ve 1973'teki petrol krizi, ekonominin ulusal güvenlikte tehdit oluşturabileceğini göstermiştir (Varlık, 2012: 22).

BÖLÜM 2: KAZAKİSTAN VE ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI

2.1. Kazakistan'ın Ulusal Güvenliğine Genel Bir Bakış ve Tarihi Süreç

Kazakistan'ın güvenlik sorununda önemli olan ülkeler ABD, Çin ve Rusya'dır. ABD'nin Afganistan'ı merkez alarak Orta Asya'da askeri varlığını pekiştirme konusu ve bölgedeki önemli kaynaklar üzerinde üstünlük sağlama çalışmaları, Kazakistan'ın yakın tarihi boyunca ulusal güvenliği tehdit etmektedir. Ayrıca Çin'in uzun vadede nüfusunun kalabalıklığından dolayı çevresinde bu kalabalığa yurt olacak bir bölge araştırması yapması ve Rusya'nın azınlık sorunu Kazakistan'ın önemli ulusal güvenlik problemleridir. Ayrıca Kazakistan'ın çevresindeki ülkelerin kültürel ve tarihi açıdan birbirine çok yakın olması sebebiyle ortaya çıkabilecek herhangi bir tehditte Kazakistan dâhil tüm ülkelerin etkilenme olasılığı vardır. 1991'den sonra bağımsızlıklarını elden eden Kazakistan ve bölge ülkeleri, potansiyel ve kaynaklarının azlığından dolayı birbirleri ile çatışma içerisine girmemiştir. Fakat büyük güçlerin kışkırtmasıyla bölgede önemli bir güç olan Kazakistan'ın ve diğer ülkelerin ulusal güvenliğinin tehlike altına girmesi de muhtemeldir. Dolayısıyla yeni oluşan düzende Kazakistan'ın ulusal güvenliğini anayasal düzen, siyasi rejim, kimlik sorunları ve toprak bütünlüğüne karşı risk ve tehditler belirlemektedir. Ulusal güvenlik kavramının Kazakistan'ın bağımsızlığından önemli rol oynadığı 1999 yılındaki Ulusal Güvenlik Yasası'nda açıkça belirtilmiştir. “*Kazakistan Cumhuriyetinin ulusal çıkarları, “Kazakistan cumhuriyetinin siyasi, iktisadi, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının uyumudur; vatandaşların Anayasal haklarını, Kazakistan toplumunun değerlerini, devletin asli kurumlarını korumayı temin etmesi bunların gerçekleştirilmesi durumuna bağlıdır şeklinde tanımlanmaktadır”* (Zhylyshybayeva, 2008:54).

Bu bilgiler ışığında Kazakistan, öncelikli olarak bağımsız iktisadi güce ve bu gücün artırılmasına yönelik çalışmaların bulunması gerektiğini anayasada belirtmiştir. Bu doğrultuda açık pazar ekonomisini benimsemiş ve ülkenin yabancı yatırımcılara karşı cazibeli olması için yapabilecekleri hedef olarak belirlemişlerdir. Ayrıca ulusal güvenliğin tehdit edildiği durumlarda ülkedeki askeri gücün kullanılacağı ve bütün devlete bağlı olan kaynakların bu yolda seferberlik ilan edeceği 2000 yılındaki askeri doktrin ile açıklanmıştır. Buna göre yasadışı silah ve uyuşturucu ticareti, ayrılıkçılık,

terörizm, köktencilik gibi yeni oluşan tehditler ortaya çıkmış ve bu tehditleri savurmak için Kazakistanlı silahlı kuvvetlerinin yeni şartlara göre değiştirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca bu doktrine göre askeri çatışmalar ayrıca ayrılıkçı fikirleri yayma, ülke içinde istikrarsızlıklara sebebiyet verme gibi düşük yoğunluklu çatışmalar; toprağını işgal etme, devletin siyasi ve iktisadi organlarından taviz vermesi gibi orta yoğunluklu çatışmalar; iktisadi ve askerî açıdan devletlerarasında çıkan çatışmalar ise yüksek yoğunluklu çatışma olarak belirtilmiştir (Zhylykshybayeva, 2008:56).

Bu açıklamalara ek olarak Kazakistan'ın ulusal güvenliği su güvenliği, gıda güvenliği, enerji güvenliği ve nükleer güvenlik olarak belirtilmiştir. Nükleer silahların yayılmasını önlemede önemli ülkelerden biri olan Kazakistan, BM üyelerinin tümüne 2045 yılına kadar nükleer silahlardan arınma çağrısı yapmıştır. Ayrıca Kazakistan başta Ortadoğu olmak üzere diğer bölgelerde de nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge olması gerektiğini savunmuş ve bu bağlamda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyeliğini de kullanmaya hazırdır. Enerji güvenliği alanında ise Kazakistan, fosil yakıtların sebep olduğu çevre kirliliğinde ve elektrik arzının sağlanmasında oluşan dengesizlikleri ulusal güvenliğe tehdit olarak algılamaktadır. Bu anlamda Kazakistan yenilenebilir enerjinin teşviki, yeşil ekonomi, uygun, verimli ve temiz enerji teknolojilerinin geliştirilmesi yönünde adımlar atması beklenmektedir. Su güvenliği konusunda ise Kazakistan yeterli miktarda kaliteli suya haklının ulaşmasını hedeflemektedir. Dünyanın en büyük karayla çevrili ülke olan ve bu bağlamda su kaynakları sınırlı olan Kazakistan, Aral denizinin kurumasından sonra gerekli önlemleri aldığını belirtmiş, verimsiz tarımsal sulama, hidro-enerji kaynaklarının uygun olmayan kullanımı, eski su tedarik sistemleri ve güvenli ve temiz su temininin yetersiz oluşu gibi sorunlarla yakından ilgilenmektedir. Bu bağlamda çok taraflı işbirliği de sağlanmaktadır. Kazakistan sadece bu güvenlik konularıyla ilgili değil, ayrıca insan kaçakçılığı, uyuşturucu madde, toprak anlaşmazlıkları, göç krizi gibi sorunlarla da baş başa kalmıştır (Aben, 2017:2).

2.2. Kazakistan'ın Ulusal Güvenliğinin Unsurları

Sosyalist devlet ekonomisinden piyasa ekonomisine geçiş zamanında meydana gelebilecek güçlükler, yeni yapıya uygun olması gereken zorunlu stratejilerin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Sovyetler zamanında kolaylıkla yaralandıkları sağlık ve

sosyal haklardan sonraki dönelerde faydalanamamış olmaları, devletin halkına yönelik politika oluşturması gerektiğini göstermektedir. Ancak yasaların uygulanmaması, devlet malının talan edilmesi, akraba ayırıcılığı, rüşvet ve şiddet gibi ulusal güvenliği tehdit eden konularda devlet eski itibarını halkın gözünde tekrardan sağlamalı ve buna uygun ulusal güvenlik politikaları oluşturmalıdır. Hâlihazırda 70 yılı aşkın dönemde Rus egemenliği altında olan ve sonra kendi bağımsızlığını kazanan Kazakistan ve diğer ülkeler hâkim ulus anlayışına sahip olmuş ve kendi dini, tarihini, kültürünü rahatça yaşatabileceği ortamın oluşması Kazakistan için vazgeçilmez bir olgu olmuştur. Ancak bu durumda insanların ekonomik beklentilerine hızlı bir şekilde cevap vermek ve baskı altındaki bu halkın isteklerini karşılamak Kazakistan için kolay olmamıştır. Hâkim ulus esası ile bölücü ve ayrılıkçı etnik grupların ortaya çıkması, Kazakistan'ın öncelikli olan ulusal güvenlik ile ilgili problemidir. Bu bağlamda bireyselliği savunan batılı devletlerin etkisini kendi ülkesinde hisseden ve ülkesinde etnik grupların barınmasıyla bireysellik algısının tehdit olarak görülmesiyle Kazakistan zorluklar yaşamıştır. 198 senesinde Kazakistan'da yapılan bir ankete göre halkın %2,3'ü Rus yönetimi, %4,4'ü komünizmi, %5,9'u kapitalizmi, %7,3'ü sosyalizmi, %8,8'i batı tipi demokrasiyi, %56,9'u ise düzene dayalı herhangi bir yönetim şeklini seçmiştir. Kazakistan ise bu milliyetçi sorunları bertaraf etme amaçlı farklı etnik ve dini kökenlere mensup olan gruplara ana dillerini öğrenme, kültür ve eğitim alanında grupları geliştirme gibi çalışmalarla kendi iç ulusal güvenliğini tehdit eden unsuru kendi içinde çözmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda azınlık gruplara devlet kontrolünde hak ve özgürlükler tanınmış, milli dernek ve kültür merkezleri yaygınlaştırılarak hak ve özgürlükleri hayata geçirebilecek devlete bağlı mekanizmalar inşa edilmiştir ve bu konular Kazakistan anayasasında güvence altına alınmıştır. Kazakistan bu hakları sağlamakla birlikte siyasal bakımdan liberalizasyona da karşı çıkmakta ve izin vermemektedir. Çünkü devlet eliyle çözülmesi gereken meselelerde azınlık hak ve özgürlüklerinin siyasi anlamda da tanınması, atalardan miras kalan bu topraklar üzerinde varlığın korunması anlamında tehdit oluşturabilme özelliği bulunmaktadır. Rus azınlık olan Slav hareketine göre devlet Kazaklaştırılmak istenmekte ve sivil toplum kuruluşlarına yeterli derecede serbestlik tanınmadığını belirtmektedir. Fakat devlet başkanı Nazarbayev gerekli hakların gerektiği kadar tanındığı konusundaki tavrını açıkça belirtmiştir. Dış politikada ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra Kazakistan'ın

ulusal güvenlik algısı genişletilmiştir. Ülkenin zengin enerji kaynaklarına sahip olduğu da bilinirken, Kazakistan bütün ülkelerle çok yönlü ve dengeli bir ilişki geliştirilmesi gerektiğini, ulusal güvenliğin sağlanması ve ulusal çıkarların korunması anlamında baş amaç olarak belirlemiştir (Zhylykshybayeva, 2008:103).

Ulusal çıkarlar seti, çeşitli yaşam alanlarını etkilediğinden, her birinin Kazakistan içinde veya dış konturunda ortaya çıkan kendine has özelliklere sahiptir. Kamusal meselelerle ilgili bu faaliyetlerin amacı, hükümetin Kazakistan Cumhuriyeti içinde meydana gelebilecek sosyal tehditlere karşı yeterli bir tepki için hükümet için fırsatlar yaratacak olan ulusal güvenliği sağlamaktır. Ulusal güvenlik sorunları farklı sosyal alanlar arasında yayıldığından, her biri önemli görülmekte ve birini veya diğerini ihmal etmek, ülke vatandaşlarına, devlete veya her ikisine de ciddi zarar vermektedir (Baldwin, 1997).

Kazakistan'da ulusal güvenlik kavramları birkaç temel konuya dayanmaktadır. Her şeyden önce amaç, bilgi güvenlik ve sosyal tartışmalarda da önemli rol oynayan her vatandaşa özgürlük sağlamaktır (Zakon.kz, 2018). Bunun nedeni, insanların, vatandaşların çoğunluğunu yanıltmasına izin vermek için resmi haberleri ve diğer bilgileri daha düşük şansla almalarını sağlamaktır. Bir başka önemli olan nokta ise insan haklarına odaklanmak ve vatandaşları olası tehlikelerden korumakla ilgilidir. Bununla birlikte, bilgi mevcudiyeti, ekonomik koşullar ve bunun gibi ulusal güvenliği etkileyen sosyal alanlar, hükümetin amaçlarına dayanarak geliştirilirse, bu durum birbirlerinin olumlu sonuç vermesine neden olacaktır. Örneğin, ekonomik faktörleri etkileyen politik bir kısmı olan vergi oranını artırma ihtiyacı olduğunda, vergi oranının satın alma fırsatları üzerinde doğrudan etkisi olduğu için insanların refahı göz önünde bulundurulmalıdır (Friedberg, 1991). Bu nedenle hem devlet hem de millet için etkili olabilecek ulusal güvenlik politikaları hakkında düşünmek önemlidir. Kuşkusuz, bu durumda, sonuçlar ve ilgili faktörler hakkında daha fazla analiz yapmaya ihtiyaç duyulmaktadır, ancak zaman veya diğer nedenlerden dolayı ulusal güvenlik ihmal edilmemelidir. Ulusal güvenliğin boyutları ile karşılaşmak, durumu ülke sınırları ile belirleyecektir.

Üç boyutlu analize geçmeden önce, araştırmanın bu kısmı Kazakistan'da kabul edilen ulusal güvenlik hakkında temel bir açıklama getirmiştir. Birincisi, Kazakistan

Cumhuriyeti'nin ulusal güvenliği, Kazakistan Cumhuriyeti'nin ulusal çıkarlarının gerçek ve potansiyel tehditlere karşı korunmasını, insan ve vatandaşın, toplumun ve devletin dinamik gelişimini sağlamayı kabul etmektedir (Zakon.kz, 2018). Ülke, güvenlik kavramını bu ülkedeki tüm insanlarla ilgili geniş bir fikir olarak belirlemiştir. Bununla birlikte, güvenlik konsepti içinde yasal sorunlar; ekonomik ve politik konular, örgütsel ve diğer yönlerle ilgili sorunları içermektedir. Güvenlik stratejisinin politikaları, istisnasız bir Kazakistan vatandaşı olan herkes için güvenli koşullar sağlamaya yöneliktir. Ayrıca, insan haklarını ve fikirleri ülkenin anayasası tarafından korumak da her zaman üzerinde durulması gereken temel hedeflerdendir. Devlet, bu ülkedeki kişileri tehdit altında olabilecekleri iç tehditlerin yanı sıra dış tehditlerden de korunma sağlama görevine sahip olmalıdır. Aynı zamanda, bu bağlamda ulusal çıkarların güvenliği, ülkenin refahını ve yerel halk için yaşam koşullarının iyileştirilmesini içerdiiğinden hükümet için aynı derecede önemlidir. Yukarıda belirtilenlerin dışında, hükümetin benzer şekilde, stratejik amaçlara dâhil olan ülkenin gelişmesini sağlaması da gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, devlet otoriteleri ülke içinde var olan sorunları tanımanın yanı sıra bölgesel ve uluslararası düzeylerde uygun çözümler düşünmek ve sonunda Kazakistan'da yaşam koşullarını iyileştirmek zorunda olan problem çözüme süreçlerini yönetmek zorundalardır. İki kelimeyle, Kazakistan ulusal güvenliği şunları korumaya yöneliktir:

- Ülkede yaşayan her vatandaşın hayatı, insan hakları ve özgürlüklerinin korunması;
- Kazakistan'da yaşayan toplumlar, bu toplumların manevi ve maddi olarak sahip oldukları servet;
- Devletin kendisi, yasaları ve anayasası, emniyet sağlamak amacıyla resmi makamlarca resmi olarak kabul edilmiştir.

Kazakistan'ın ulusal güvenliği ise altı ana alana odaklanmaktadır (Osipov, 2015). Her biri için, mevcut koşullardan beklenen ilerlemeye ve büyümeye ulaşmak için ayrı hedefler ve yöntemler mevcuttur. Bu alanlar:

- Ekonomik Güvenlik
- Siyasi Güvenlik

- Bilgi Güvenliği
- Çevresel Güvenlik
- Sosyal Güvenlik
- Askeri Güvenlik

olmak üzere sınıflandırılmıştır ve tek tek Kazakistan üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Kazakistan'da 1990'larda ekonomik koşullar kötü bir seviyede seyretmiştir ve insanlar yoksulluk sorunları ile karşı karşıya kalmışlardır (Pomfret, 2005). Petrol patlaması doğal kaynaklar pazarında meydana gelinceye kadar ekonomik büyüme için fırsat olmamıştır. Ülke, patlama sırasında refahın nedeni olan petrol arzına oldukça bağımlı olmuştur. Ancak bundan sonra, insanların refahı 1990'lı yılların başından daha iyi hale gelmiştir. Ancak, hükümetin diğer sektörlerin gelişimini yönetememesi durumunda istisnai olarak doğal kaynaklara güvenmek, daha sonra özel sorunlara yol açmaktadır. Teorik temelleri göz önünde bulundurarak Machiavelli, yöneten kişinin ulusal harcamalar arasında cömert ile cimri harcamalar açısından denge kurabilmesinin çok önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir. Bir dereceye kadar, bu noktalar değerlidir, çünkü devleti ve vatandaşların devletle ilgili görüşlerini, ülkedeki ekonomik koşullarla eşit olarak etkilemektedir. Bu, Kazakistan hükümetinin, doğal kaynaklar olan zenginlikten yararlanabilmesi ve kazandığı geliri ülke içindeki gelecekteki gelişmeler için dengelemek zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Kazakistan'ın en büyük tehditlerinden biri, petrol ve gaz fiyatlarındaki değişim olmuştur. Pomfret'e (2005) göre, ülke doğal kaynaklarının ihracatına büyük ölçüde bağımlıdır ve satışlardan elde edilen gelir büyük miktarda GSYİH yaratmaktadır. Kazakistan bağımsız bir ülke olduğunda, ekonomik koşulları zayıf bir ülke olarak karşımıza çıkmıştır. Hükümet ekonomik sorunlarla baş etmek zorunda kalmış ve kararlardan biri ulusal şirketlerin özelleştirilmesi olmuştur. Bu dönemde birçok uluslararası şirket ülkeye girmiş ve önemli miktarda yatırım getirmiştir. Ancak, Kazakistan için en faydalı dönem, 1999'ların sonunda yıllarca süren petrol patlaması olmuştur. Kabaca beş yıl ülkenin ekonomik gelişimi her zamankinden daha iyi hale gelmiştir (Pomfret, 2005), ancak doğal kaynaklar için yüksek fiyatların sonsuza dek sürmesi beklenemez. Dolayısıyla, fiyatların düşmesi durumunda ekonomik krizin gerçekleşmesi muhtemel görünmektedir.

Sonuç olarak, Smagulov ve Uulu (2011) Kazakistan'ın fiyatlara ve doğal kaynakların ticaretine bağımlılığının ne kadar güçlü olduğunu vurgulamıştır. Ülke yalnızca doğal kaynaklara güvenmemeli ve ekonomisini farklı yönlerde çeşitlendirmek zorunda olmalıdır. Mevcut ekonomik güvenlik hedefleri, diğer sektörlerin gelişmesini içermektedir, ancak Pomfret (2005), Smagulov ve Uulu (2011) 'in çalışmalarını karşılaştırıldığında, ekonomik sektör önemli bir gelişme göstermemiştir.

Bununla birlikte, Pomfret (2005), Sovyetler Birliği'nin çöküşünün hemen ardından meydana gelen ekonomik koşulların kötü olduğunu vurgulamıştır. İlk yanlışlıklardan biri, Kazakistan topraklarında mevcut olan doğal kaynakların yanlış yönetimi olmuştur. Petrol patlaması dönemi, uzun vadeli planlarda herhangi bir olumlu sonuç getirmeyen yalnızca kısa vadeli büyüme fırsatları sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöktüğü zaman bu hakla birlikte, Rusya ile Kazakistan arasındaki göç seviyesi diğer dönemlerden çok daha yüksek olmuş ve ülke ekonomisini doğrudan etkilemiştir. İşgücü seviyesi sabit kalmamış ve mevcut hammaddelerin daha verimli bir şekilde üretilmesini ve yönetilmesini sağlayabilecek kalifiye uzman eksikliği oluşmuştur. Bu bağlamda, 1990'lı yıllarda yapılan özelleştirme sürecinin, insanların istediği kadar iyi olmayan ekonomik koşulları istikrara kavuşturmak için iyi bir çözüm olduğu varsayılmaktadır. Pomfret'in (2005) yazdığı gibi, hükümetin halka açık şirketleri özel sahiplere satma kararı, önümüzdeki yıllarda olumlu gelişmelere koşullarına yol açan sonuçlar doğurmuştur. Öte yandan, bu durum yerel siyasetçilere ve iş insanlarına işletmeleri kontrol etme imkânı veren bağımsız şirket sahipleri arasında daha fazla yolsuzluk sorunlarına yol açmıştır (Smagulov ve Uulu, 2011). Dolayısıyla, bugün bile ekonomik güvenlik, ulusal güvenliği etkileyen en önemli sosyal alanlardan biri haline gelmiştir. Ancak, iş vakaları gelişmekte olan ülkede var olan tek siyasi sorun olmamıştır.

Smagulov ve Uulu'ya (2011) göre, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Kazakistan cumhurbaşkanı komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmış ve bu da daha fazla politik güç kazanmasını sağlamıştır. Benzer şekilde, Kazakistan hükümeti sonraki yıllarda ulusal güvenlik stratejilerinin değişimleri üzerinde çalışırken siyasi ilişkileri de dikkate almıştır. Bu bağlamda, Machiavelli, askeri gücün tüm durumlar için çözüm olmadığını ve zayıf olanlarla dostça ilişkiler kurmanın önemini belirtmiştir. Sonuç olarak, bir devlet askeri sorunların ortaya çıkacağı zaman daha fazla güce ve müttefike

sahip olacaktır. Millete koruma sağlamaya, başkalarına karşı yeterince güçlü olmaya ve bütçe tükenmemesine yardımcı olacaktır. Devletin lehine veya ulusun refahına karşı çözebileceği siyasi, ekonomik ve askeri sorunlar arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Ekonomik koşullar hem vatandaşların yaşamını hem de hükümetin performansını etkilemektedir. Ulusal güvenlik politikası, insanların çıkarlarını korumak ve bir ülkede daha iyi yaşam standartları oluşturmak için yönlendirilmektedir. Askeri güvenlik alt bölümünde Friedberg'in (1991), bir ülkenin ekonomisini doğrudan etkileyen askeri harcamalar konusundaki düşüncesinden bahsedilmiştir. Bu örneğe odaklanmak, askeri ve ekonomi arasındaki bu iki sosyal faktör arasındaki yakın ilişkiyi göstermek için çok daha kolay olacaktır. Friedberg (1991) daha önce, ordunun harcamaları arttıkça, ulusal bütçenin daha yüksek olması gerektiğini yazmıştır. Kısmen, ülkeye bu paralar zorunlu vergileri devlete ödemek zorunda olan vatandaşların ceplerinden gelmektedir.

Elbette, Kazakistan ulusal güvenlik ekolojisi ile ilgili soruları ihmal etmemiştir. Tarihsel olarak, ülke zaten bağımsızlıktan önce birçok ekolojik tehdit ve problemle karşı karşıya kalmıştır. Örneklerden biri, yıllar boyunca askeri amaçlar için kullanılan Semipalatinsk Test Sitesi olmuştur (Nazarbayev, 2012). Ülke egemen olur olmaz, devlet başkanı birkaç önemli karar almıştır. İlk olarak, Test Resmi Alanında test resmen durdurulmuştur. Sonra, ülke nükleer silahlarını elimine etmiştir ve nükleer vazgeçme hakkında bir açıklama yapmıştır. Dahası, Kazakistan cumhurbaşkanı ülkede bulunan diğer ciddi ekolojik sorunları da vurgulamıştır. Diğer birçok doğal kaynak, geçmiş yıllarda yanlış yönetim nedeniyle tehlike altına girmiştir. Nazarbayev'in (2012) Kazakistan-2030 stratejisi ile ilgili kitabı, doğa ile ilgili değil, aynı zamanda yerel halkın sağlığı konusunda da ekolojik güvenliğin ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Başkan, ekolojinin komşu ülkeler üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir; bu, uluslararası çevresel güvenlik ile ilgili olduğu için önemli bir faktördür. Tezin bir sonraki bölümü, Kazakistan'ın çevresel güvenliği ile ilgili en yakın gelecek için güncel bilgi ve planları içeren daha derinlemesine bir araştırma sağlayacaktır. Teoriler ve kavramlarda temel fikirler; politik bakış açıları, yaşam tarzı, tarihsel arka plan ve diğer sosyal konular dahil olmak üzere farklı faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Ulusal güvenliğin iyileştirilmesi ile ilgili birçok teoriyi kapsamaması zorunlu değildir, çünkü her birinin güçlü ve zayıf yönleri vardır. Bu bölümdeki ana amaç, ulusal güvenlik politikalarıyla doğrudan bağlantısı olan yalnızca birkaç temel fikri belirlemektir. Devlet

temsilcileri, tüm ülkeyi etkileyen kararlar alırken önemli bir güce ve yüksek sorumluluk seviyesine sahiptir. Dolayısıyla, hükümet kabul etmeden veya reddetmeden önce her bir politikanın etkisini değerlendirmek zorundadır. Kazakistan'ın ulusal güvenlik stratejileri, birçok bölümde daha ayrıntılı olarak vurgulanacak, ancak burada genel konular ele alınacaktır.

2.2.1. Kazakistan'ın Ekonomik Güvenliği

Ekonomik güvenlik ilk olarak bir ülkenin ekonomisine doğrudan tehdit unsuru oluşturan olgulara karşı ülkenin güvenlik politikalarını hayata geçirmesidir. Bu anlamda ekonomik güvenlik kavramı refahla ilgilidir. Ülkenin refah ve bağımsızlığı o ülkenin ekonomik güvenlik unsurlarını diğer ülkelerden bağımsız olarak kullanabilme iradesi ve gücüdür. Sistemsel olarak ekonomik güvenlik kaynakların varlığı ve tüketimi, piyasa işleyişi gibi ekonomik elemlere bağlıdır. Bir ülkenin ekonomik güvenliğinde gelir dağılımında adalet, piyasanın bir bütün oluşu ve toplum için gerekli olan para miktarı önemlidir (Krakov, 2008:143).

Bağımsızlık öncesi dönemde Kazakistan, ham madde ve tarım ürünleri alanında Sovyet ekonomisinin baş kaynağıdır. Bağımsızlık sonrasında ise eski sanayi tesisleri ülkede var olmaya devam etmiştir. Ancak o dönemde tarım ve hayvancılık baş geçim kaynağı olduğu için sanayi sektörüne ilgisiz kalınmıştır. Bu durumu fark eden eski Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, serbest pazar ekonomisine geçiş, zengin yeraltı kaynaklarının işletilmesi ve dış ve iç pazarın oluşturulması için talimatlar vermiştir. Bu süreçte ülke ekonomik güvenliğini sağlamak için kendi öz para birimini de ilan etmiştir. 1993'te Tenge adı verilen para biriminin kabul edilmesiyle bağımsızlık tam anlamıyla oluşmuştur. Kısa süre içinde ülkenin kalkınmaya başladığını gören ABD ve Avrupa, Kazakistan'ı diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri arasında ilk ve tek piyasa ekonomisine sahip ülke olarak ilan etmiştir. Ancak ülkedeki belli bir kesim Batı'ya olan yaklaşmanın ekonomide adaletsiz gelir dağılımına sebep olduğunu belirterek eski Sovyet komünizmi arzusu yeniden başlamıştır. Bu sebeple ekonomi politikaları daha hassas bir şekilde benimsenmiş ve Kazakistan ekonomik iç güvenliği için 2000'lerde müdahaleci politikalar uygulamıştır (Çağlar, 2018: 80-82).

Kazakistan'da 2008 yılında ulusal döviz devalüasyonunun yapılması ülkede krizi tetikleyen başlıca aktör olmuştur. Doğal gaz ve petrol ihracatçısı olan Kazakistan benzin yetersizliği yaşamıştır ve bu durum Kazakistan için olası dışı bir olaydır. Tekellerin yapmış olduğu gizli anlaşmalar fiyat artışını tetiklemiştir. Kazakistan bu kriz zamanlarında Ulusal Fondan 25 milyar dolar, Ulusal Petrol Fonundan ise 10 milyar dolar tahsis etmiştir. Mali destek ile yapılan yatırımlar ve bu yatırımları yapan yatırımcılar sektörler le ilgili yeterli bilgiye sahip değildir ve vergi sistemi de tam olarak gelişmemiştir. Aslında iç ekonomik güvenliğin sağlanmasının önündeki en önemli engellerden biri entelektüel zümre, işletmecilik ve devlet arasındaki bağın zayıflığıdır. Bu konuda devlet özellikle kendisinden beklentisi olmayan bilim adamları yetiştirmeli ve devletin ekonomik güvenliğini sağlayacak yenilikçi ve parlak projeler oluşturacak yeni nesillere fırsat vermelidir (Mominkulov, 2012).

Kazakistan ekonomisi petrole bağımlı bir ekonomi olduğundan dolayı doğal kaynağa bağlı ekonomik sorunlarla daha fazla karşı karşıya gelebilecek olan bir ülkedir. Bu durum Kazakistan'ın iç ve dış ekonomik güvenliğini de şekillendirmektedir. Petrol fiyatlarındaki artış veya azalış ülke ekonomisini direkt olarak etkilemektedir. Bu anlamda yapılan araştırmalara göre doğal kaynak bakımından zengin olan ülkelerdeki uzun dönem büyüme oranı, diğer ülkelere nazaran daha yavaş ve geri plandadır. Çünkü ekonominin çeşitlenmesi bağımlılığı azaltır ve büyümeyi kolaylaştırır. Literatürde Hollanda Hastalığı olarak adlandırılan bu durum doğal kaynak zenginliğinin imalat sanayisinin küçülmesine yol açması ve büyüme oranlarını düşürmesidir. Bir ülkedeki doğal kaynak zenginliği, eğitimde yapılan yatırımların azalmasına ve kurumsal kalitenin düşmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte demokratik mekanizmaların işlevi ağırlaşmakta otoriter yönetim sisteminin varlığını daha da uzatmaktadır. Hollanda hastalığının Kazakistan'da olup olmadığı hakkında düşünürler ayrı görüşler benimsemektedir:

- Egert ve Leonard (2007)'a göre bu durumun ulusal paranın aşırı değerlenmesine yol açacağını ve böylelikle petrol dışı sanayi faaliyetlerinde olumsuz etki yaratacağını düşünmüşlerdir.

- Pomfred (2005) ise kurumsal kalite düşüklüğü durumunun Hollanda Hastalığının baş tetikleyicisi olduğunu açıklayarak bu durumun Kazakistan ile bağdaştırılamayacağını belirtmiştir.

Durum her ne olursa olsun bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin çoğunluğu doğal kaynak ise ekonomik güvenlik kısa vadede sağlanır fakat uzun vadede yıkıcı etkileri olabilmektedir. Bu anlamda doğal kaynak gelirlerinin sürekli gelir haline getirilmesi gerekmektedir. Böylelikle doğal kaynak zenginliği azalırken makine, teçhizat ve yüksek iş gücü yapısı oluşur. Kazakistan ise bu noktada kurumsal yapısını daha da sağlamlaştırarak karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre elinde bulunan tek avantaj olan petrolü dünya ticaretine açarken ekonomik politikalarını, politikaların güvenliği kapsamında ele almalıdır (Togay, 2009:223). Bu bakımdan Kazakistan'ın 2030 stratejisinde uzmanlaşmış devlet uygulamasına geçmek, halkın eğitim ve sağlık şartlarını iyileştirmek, siyasi istikrarı sağlamak ve ulusal ve ekonomik güvenliği ülkede en üst seviyeye çıkarmak başlıca hedefler olarak sıralanmıştır (Konca, 2012:5).

Kazakistan'da ulusal güvenlik açısından "ekonomik güvenlik" kavramı, özellikle ekonomik büyüme ve gelişmeyi doğrudan etkileyen son değişiklikler olarak belirtilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti, 1998'den itibaren Ulusal Güvenlik Kanunu'nda, ülkenin iç ve dış koşullarını, süreçlerini ve sürdürülebilir kalkınmasını tehdit eden faktörleri ve ülkenin ekonomik bağımsızlığını tehdit eden faktörleri içeren, ulusal ekonominin korunma alanı olarak tanımlanmaktadır (Egov, 2012). O zamandan beri hem yerel hem de küresel etkileri olan küreselleşmeyi hesaba katan ekonomik trendler değişime uğramaktadır (Fjäder, 2014). Bu nedenle, etkin ve rekabetçi bir ekonominin yaratılmasında bir faktör olarak ulusal güvenliğin ekonomik yönleri son zamanlarda Kazakistan için özel önem kazanmıştır. Devlet temsilcilerinin ana hedefi, daha fazla üretime ve daha fazla ihracata izin verdiği için, yalnızca yerel olarak değil aynı zamanda dünya pazarında da daha üretken ve rekabet edebilecek ticari varlıklar oluşturmaktır. "Kazakistan-2025" stratejisi ile ilgili rapor, ana tehdidin bahsedildiği üzere yalnızca malları değil aynı zamanda Kazakistan'ın rekabet edebilirliğini etkileyebilecek insan kaynaklarını ve teknolojileri içeren ithalata bağılıktan bahsetmektedir (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Bu nedenle, strateji, günümüzde daha fazla büyüme için önemli rol

oyunayan küresel eğilimleri göz önüne alarak ekonomik tehditleri ortadan kaldıracak koşullar yaratmalıdır.

Kazakistan ekonomisi kötüye gittiği sürece, devlet yöneticilerinin bugünkü ana sorunlarla başa çıkması daha az zararlı olabilecek sonuçlara yol açacaktır. Birincisi, ekolojik çevre ve sosyal değerler konusuna önem vermemek yaşam standartlarını olumsuz etkileyecektir. Ardından, ulusal güvenliğin tüm boyutları, ekonomik gelişmedeki azalmadan başlayabilecek bu olumsuz olay dalgasından etkilenecektir (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Ancak cumhurbaşkanı, bu noktaları ülke için potansiyel tehdit değil, gelecek 5-10 yıl içinde çözülmesi gereken yeni zorluklar olarak görmektedir. Bu bağlamda, siyasi, yasal ve ekonomik kurumların etkinliği için gerekli olan durum, ulusal ve uluslararası yasal normlar çerçevesinde ekonomik varlıkların devlet hedeflerini ve çıkarlarını korumaktır (Zakon.kz, 2018). Ekonomik güvenliğe yönelik dış ve iç tehditleri belirlemek ve bunları ortadan kaldırmak veya olumsuz sonuçlarını hafifletmek için planlar hazırlamak, ulusal güvenlik stratejisinin önemli bir parçasıdır. Ekonomik güvenliğe yönelik tehditler, karmaşık olarak ve doğrudan veya dolaylı olarak sosyo-ekonomik durumların tüm yönlerini etkilemektedir ve etkileri, toplumun veya devletin egemenliğinin kaybına veya diğer zorluklara neden olabilmektedir. Hükümet farklı sosyal alanlardaki tehditler ve küresel gelişme eğilimleri hakkında bilgi sahibi olduğundan, devlet temsilcisinin olumsuz sonuçları önleyeceği yönünde bir umut mevcuttur. İşte Kazakistan'ın eğitim, sağlık, altyapı vb. dâhil olmak üzere farklı yönlerde gelişmeye başladığını belirtmek önemlidir (Nazarbayev, 2012). Gelişme ve stratejinin ilk adımı olan “Kazakistan-2025”, Kazakistan'ın son yıllarda güçlü bir ulusal güvenliğe sahip gelişmiş ülkeler arasında olma şansını daha da arttırmaktadır.

Mükemmel ulusal güvenlik sisteminin yaratılmasının ardında, genel yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve ülkenin kalkınması için çaba harcayan devletin önemli bir rolü vardır (Zakon.kz, 2018). Hedefler arasında ülke içinde siyasi ve sosyal istikrarın sağlanması, ulusun birliği ve yurtseverlik duygusu, maddi ve manevi servetin zenginleştirilmesi gibi olası her alanda ülkeyi iyileştirmeye ve geliştirmeye yönelik çıkarlar vardır. Bu hedefler, aynı zamanda Kazakistan halkının yaşamını da etkilemektedir. Bütün bu çıkarların karşılanması durumunda, Kazakistan vatandaşlarının yaşam koşulları mevcut

seviyeden çok daha iyi olacaktır. Bununla birlikte, yüksek düzeyde kirlilik nedeniyle zarar gören doğal çevrenin korunması gibi diğer konulara odaklanma fırsatı da ortaya çıkacaktır (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Yine de devlet temsilcilerinin çok vatandaşların haklarına saygı göstermeleri önemli bir nokta olarak görülmektedir. Ülkenin kalkınma stratejileri; insanların güvenli çevre, iyi sağlık ve eğitim sistemi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Mevcut “Kazakistan-2025” stratejisi ekolojik ve sosyal güvenlik dahil olmak üzere tüm sosyal alanlar için gelişim planlarını içermektedir. Hava kirliliği de dâhil olmak üzere çevresel sorunlar daha fazla önem gerektirmektedir. Farklı malların ve doğal kaynakların üretimi havada çok fazla emisyon üretmektedir (Osipov, 2015). Bu nedenle, Kazakistan cumhurbaşkanı, ekolojik güvenliğin önemini iyileştirmelerin başarılı olması için kilit yönlerden biri olarak vurgulamıştır.

Bununla birlikte De Haas (2015), ülkenin yalnızca eski cumhurbaşkanı Nazarbayev'in bulunduğu pozisyonda olması durumunda stratejiyi izleyeceğine ve takip eden liderin kendi gelişim stratejisini ve fikirlerini ortaya koymasının muhtemel olduğuna inanmaktadır. Dahası, yazara göre, Kazakistan hükümetinin Ulusal Güvenlik Stratejisi (NSS), vatandaşların diğer pek çok içsel detaya erişemediği anlamını gizli tutmaktadır. Komşu Rusya Federasyonu da dahil olmak üzere diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bu belge, ilgilenen yerel halkın erişimine açıktır. Bu nedenle, Kazakistan ulusal güvenlik politikaları hakkında kesin bilgi vermek, hükümetin NSS'yi kapsama kararından dolayı zor bir görev olabilmektedir. “Kazakistan-2025” stratejisinin kısa bir özeti (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017) veya Nazarbayev'in (2012) çalışması gibi okuma materyalleri, ulusal güvenliğin analizi için yararlı olan ve ilgili temel fikirleri sağlayan bazı açıklamaları içeren NSS detaylarını da içermektedir.

2.2.2. Kazakistan'ın Siyasi Güvenliği

Kazakistan 1991'de bağımsızlığını kazanmasıyla dış ve iç siyasi güvenliğini etkileyen 3 ana sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilki Rusya tarafından kontrol edilen silahlar ve askeri-nükleer tesisidir. Sovyet yıllarında Rusya toprakları içinde bulunan bu tesisler bağımsızlıktan sonra Kazakistan sınırları içinde yer almış ve bu durumun Nazarbayev tarafından siyasi güvenliğe nasıl teki edileceğine dair politikaları geliştireceği yönünde baskı hissetmesine sebep olmuştur. Diğer sorun ise 1990'larda

Kazakistan ekonomisinin Rus ekonomisine bağılı olmasıdır. Ülkede üreten tesisler o yıllarda Rusya'nın elinde olmuştur ve bu da Rus ekonomisine bağımlı bir ticari yapının oluşmasına sebep olmuştur. Diğer bir problem ise Kazakistan'ın etnik yapısıdır. Büyük çoğunluğu Rus uyruklu olan halkın diğer bir kısmını ise Ukraynalılar, Almanlar ve Belaroslular oluşturmaktadır. Böylelikle Moskova'nın ülkedeki Rus nüfusuna duymuş oluşu ilgi, Kazakistan'ın siyasi güvenliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde bu problemler Nazarbayev sayesinde çoğunlukla çözülebildiği görülmüştür. Kazakistan eskisi kadar Rusya'ya bağımlı değildir, diğer ülkelerle ekonomik antlaşmalar - özellikle petrol alanında- yapmaktadır, askeri tesisler ve nükleer bakımında eskisi kadar bağımlı değildir; Sovyet asker güçlerini Kazakistan Rusya'ya kiralamıştır ve nükleer anlamda çeşitli Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu destekli bildirimlere sahiptir. Demografik yapıda ise Nisan 2018 verilerine göre ülkenin %23'ünü Rus,%65'ini ise Kazaklar oluşturmaktadır. Bağımsızlıktan sonra göç sağlanmış, bu sayede halk da dengelenmiştir. Böylelikle Kazakistan iç ve dış siyasi güvenliği sağlama noktasında bir hayli ilerlemiştir (Çalışkan, 2019).

Siyasi güvenlik genel anlamda silahlı kuvvetler, iç işleri ve diğerleri gibi özel devlet organlarını dikkate alan askeri boyutu içermektedir. Bu askeri boyutun ana işlevi kanunları takip etmek ve her bir organı korumaktır. Ayrıca boyutta birkaç temel amaç vardır. Bu amaçlar; ülkedeki mevcut güvenlik koşullarına ilişkin analizlerden, ulusal savunmayı iyileştirmeye yönelik hedeflere ve görevlere odaklanmayı, uzun vadede ulusal koruma sisteminin geliştirilmesini içermektedir. İşlerinin daha kaliteli olmasını sağlamak için, kuvvetlerin işbirliği yapması ve sorumlulukları yerine getirmesi beklenmektedir. Mevcut okuma materyallerine dayanarak, ulusal güvenliğin boyutlarına odaklanma fırsatı mevcuttur. Daha önce de belirtildiği gibi, ülke uzun yıllar önce resmen nükleer silahlardan çekilmiştir (Nazarbayev, 2012). Şu anda, birçok ülke doğal çevrenin ciddi olumsuz etkilenmesinde dolayı bu silahlara karşı politika geliştirmektedir. Horowitz'e (2009) göre, hala atom bombası olan ülkeler, atom bombasını politik açıdan daha fazla güce sahip olmak için kullanmaktadırlar. Bununla birlikte, Kazakistan için bu karar barışçıl politikalara değil, daha çok tarihi nedenlere dayanmaktadır.

Merkez Asya'da İslami araç olarak kullanan radikal terör gruplarının ülkelerde yerleşmeye çalışması bir tehdittir. Kazakistan bu konuda da başarılıdır. Dini hoşgörüsü, dünya görüşü ve siyasi gelenekler ülkede böyle oluşumları barındırmaktadır. Bununla birlikte Kazakistan'da din temelli siyasi oluşumlar tamamen yasaklanmıştır (İsina, 2006).

Devletler çıkarlarını korumak için önceliklerini belirterek diğer aktörler tarafından kabul görmesi devletin başarılı olduğunun kanıtıdır. Siyasi güvenlik ise böylelikle bu başarının elde edilmesiyle sağlanabilmektedir. Kazakistan bu anlamda 2017-2018 yılında BMGK daimi olmayan üyeliğe seçilmiştir ve bunu takiben 2018 Ocak ayında BMGK Başkanlığına da ev sahipliği yapmıştır. Kazakistan'ın Orta Asya bölgesinde seçilen ilk BMGK devletinin olması ile Kazakistan'ın siyasi prestiji artmıştır. Kazakistan'ın güvenliğini ve istikrarını sağlamak amaçlı gelişme ve kalkınma desteklenerek dış politikanın çevredeki ülkelerle etkileşimin olması amaçlanmıştır. Kazakistan bu durumun ülkedeki istikrar ve barış sağlanmadan Kazakistan'ın kendi iç siyasi güvenliğinin sağlanamayacağını farkındadır. Orta Asya'nın göbeği olan Kazakistan olası Asya krizlerinde tüm bölgelere yayılacağını farkındadır ve bundan dolayı güvenlik çemberi oluşturmayı amaçlamıştır. Siyasi güvenliğin sağlanması için de bölge içi ülkelerle birlikte güvenlik anlayışının gelişmesi gerekmektedir. Bu konuda Kazakistan da ülkesinde çok vektörlü dış politika olarak denge politikası uygulamaktadır. Bu bağlamda Kazakistan'ın mimarisi olan Nazarbayev ülkenin siyasi güvenliğini politığından taviz vererek değil güven oluşturarak inşa etmiştir. Nitekim Kazakistan BM (Birleşmiş Milletler) ve AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gibi uluslararası örgütlerin başkanlığına seçilmiş ve bu saygınlık da yerini almıştır. Öteki taraftan Kazakistan, büyük güçler arasında çıkabilecek çatışma durumunda kendisine de zarar vereceğinin farkındadır. Bu anlamda Astana yönetimi siyasi güvenlikte öncelik olarak büyük devletler arasında güveni ön plana koymaktadır. Nitekim Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve AGİT'e üye olarak devletler arasında güven tesis etmeyi öncelik politikası olarak belirlediğini açıkça göstermiştir. Bu durum sadece dış politikada değil iç politikada da devam etmektedir. Farklı dini ve etnik gruplar arasında güven ortamının sağlanması amaçlı iç siyasi güvenliğin sağlanması politikaları da Kazakistan devlet politikaları arasındadır. Siyasi güvenliğe iç ve dış politikasında gerekli özeni gösteren Kazakistan kitle imza silahlarının yaygınlaştırılması konusunda

uluslararası gündemde çalışmalar yapmıştır. Bunun en önemli örneği BMGK dönem başkanlığının Kazakistan olduğu zamanda “Kitle İmza Silahlarının Yaygınlaştırılması: Güven Tedbirleri” konulu oturum gerçekleştirilmesidir. Ayrıca İran’ın nükleer programı sebebiyle Kazakistan bu durumdan en çok etkilenen devlet olarak görülmüştür. Kazakistan P5+1 anlaşmasını desteklediğini ifade etmiştir. Ayrıca Nazarbayev nükleer silahtan da vazgeçilmesi gerektiğini de belirtmiş ve konuyu BM’ye taşımıştır. Kazakistan’ın bu konuyla ilgili attığı adımlar sayesinde uluslararası arena tarafından daha istikrarlı ve güvenilir ortak olarak görülmeye başlanmıştır. Burada elde etmiş olduğu siyasi güvenliği sağlama noktasındaki başarısı bölgesel krizlerin çözümlemeye de etkili olmuştur (Ametbek, 2018). Ayrıca Kazakistan siyasi güvenliğini sağlamak amaçlı uluslararası arenada birçok örgüte üyedir. Dünya Ticaret Örgütü, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği, Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, İslam İşbirliği Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Kazakistan’ın başlıca üye olduğu uluslararası topluluk ve örgütlerdir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Kazakistan’ın yeni cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev Nazarbayev’den ilham aldığı deneyimleriyle öncesinde Kazakistan dış politikalarına aynı yolda devam edecektir. Tokayev, diplomat olduğu için Rusya ve Çin’in iç politikalarını çok iyi bilmektedir ve ülkenin güvenliğinin Çin ve Rusya ile kuracağı dengeli ilişkiye bağlı olduğunu düşünmektedir. Tokayev’in cumhurbaşkanı olduğu süreçte çok vektörlü politika kimliği korunacaktır (Ametbek, 2019).

2.2.3. Kazakistan Bilgi Güvenliği

Günümüzde iletişim ve bilgi sisteminin yaygın derecede kullanılması özellikle kamu kuruluşlarındaki değişimle fark edilmemektedir. Kamuda haberleşme, ulaşım, eğitim, sağlık, tarım, su kaynakları ve finansal altyapı sistemleri gibi sistemlerde hizmetlerin kalitesi artmaktadır ve böylelikle vatandaşın yaşam standardı yükselerek kurumun daha verimli çalışmasına olanak sağlamıştır. Kamu kurumlarındaki kalkınmanın bu derecede yaygınlaşması rekabet gücünün ve ulusal güvenliği ana noktasını oluşturmaktadır. Özellikle ulusal güvenlik anlamında siber güvenliğin düzenlenmesi son yıllarda

ülkelerin baş politikalarından biri olmuştur. Devlet sırları, bilgi hırsızlığı ve otorite sarsılması gibi önlenmesi zor sonuçlar siber güvenliğinin sağlanamadığı durumlardır. Böyle durumlarda eylemlerin hukuki yapıları oluşturması, e-ticaret sistemlerinin bilişim alt yapısının korunması, interaktif bankacılık altyapısının düzenlenmesi gibi kişilerin hak ve özgürlüklerinde denge sağlanacağı bir durumun oluşması gerekmektedir (Erdem ve Özocak, 2019:150).

Bilgi güvenliği, Kazakistan'da ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir ve Kazakistan Cumhuriyeti'nde bilgi alanının güvenliği için bir devlet olarak ayrıca bireyin ve vatandaşın, toplumun haklarının ve çıkarlarının önemi vurgulanmaktadır (Nazarbayev, 2012). Buna ek olarak, devlet, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasını ve bilgi bağımsızlığını sağlayan gerçek ve potansiyel tehditlere karşı bilgi alanında da yer almaktadır. "Ulusal Güvenlik Üzerine Kanun" (Zakon.kz, 2018) uyarınca, bilgi güvenliği, hükümet makamlarının birçok değerli hedef içeren kararları ve eylemleriyle ilgilidir. İlk olarak, ülkeler kendilerine bağımlılıktan kaçınacak güvenlik koşulları yaratmalıdır. Yani, devlet yetkilileri yerel halkın refahını ve güvenliğini etkileyebilecek önemli verilere ve bilgilere erişebilmelidir. Benzer şekilde halk, güvenlik stratejileri ve diğer hükümet kararları açısından ne tür değişiklikler olduğunu bilebilmelidir. Bunu takiben, Zakon.kz (2018) 'e dayanarak, bilgi güvenliği; bireyler, diğer ülkeler veya kuruluşların Kazakistan Cumhuriyeti için önemli olan bilgileri bloke ettiği durumların önlenmesini göz önünde bulundurmalıdır. Aksi takdirde, bu gibi durumlar tehlikeli durumlara veya başka olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bu hedefler "Kazakistan-2030" stratejisiyle yakından bağlantılıdır (Nazarbayev, 2012). Cumhurbaşkanı, esas olarak ülkenin bağımsızlık yıllarından bu yana çok şey başardığını vurgulamıştır. Bununla birlikte, ülke ilerlemek ve ulaşmak için yeni seçimler yapmak zorundadır. Bu nedenle, devlet yetkilileri, ülke içinde neler olduğunu gösteren bilgi kaynaklarına erişebilmeli ve bu süreçleri engellenmeden geçebilmelilerdir. Bununla birlikte, "Ulusal Güvenlik Üzerine Kanun" (Zakon.kz, 2018), cumhurbaşkanının, parlamentonun ve ulusal güvenlik meselelerine dahil olan diğer tarafların, ulusal çıkarlar için çalışacağından hiçbir bilgidен izole edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Bu kanunun, Kazakistan Cumhuriyeti'nin güvenliğini sağlamak için iletişim ağlarının kesintisiz ve istikrarlı bir şekilde çalışması ilkesi ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu ilke, seçimler veya diğer siyasi olaylar gibi özel dönemlerde ve doğal afetler,

teknogenik kazalar, karantinalar gibi acil durumlarda özellikle önemli olmaktadır. Ülke gereken tüm bilgilere tam erişime sahip olduğunda, devlet sırlarını ve yasalarca korunan diğer sırları oluşturan bilgi sızıntısını ve kaybını tespit etmek ve önlemek için daha fazla şansa sahiptir. Smagulov ve Uulu (2011) 'ya göre, ülkenin ekonomik ve güvenlik koşulları zaten devlet yetkililerinin deformasyonları nedeniyle ciddi tehdit altında olmuştur. Mesela yazarlar, muhaliflerle bağlantılı suç davaları hakkında yazmışlardır. Benzer şekilde, ülkede var olan seçkin grupların, Kazakistan'ın ekonomik performansını etkileyebilecek gücü mevcuttur. Bu örnek, ulusal güvenliğin güvenlik boyutlarının çoğunu yaratan bilgi güvenliği ile ekonomik, politik, sosyal ve askeri konular arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Belirtilen noktaların ardından, Ulusal Güvenlik Yasası (Zakon.kz, 2018) üzerinde durulması gereken birkaç konu daha mevcuttur. İlk olarak, bilgilendirici bilgilerin kasıtlı çarpıtılması ve kimliksiz bilgilerin ulusal güvenlik zararına yayılması ile ilgili halk ve kişisel bilinç üzerindeki etkisinin önlenmesi hakkında olmuştur. Daha sonra, güvenlik ile ilgili sorumlu, gizli bilgi mekanizmalarını ve bu mekanizmayı bozan durumları tespit ederek, devlet kararlarını mevcut güvenlik politikalarına hazırlama ve benimseme sürecini etkilemektedir. Son olarak, bilgi güvenliği; yasaların koruduğu bir devlette, ticari sırları ve diğer sırları oluşturan bilginin, bilgi kaynaklarını, bilgi sistemlerini ve iletişim altyapısını korumak için etkili bir sistemin bakım ve geliştirilmesine yöneliktir (Zakon.kz, 2018). Özellikle burada devletin elektronik bilgi kaynaklarına, bilgi sistemleri, bilgi- kritik bilgi ve iletişim altyapısı dâhil olmak üzere bilgi güvenliği sistemine odaklanması önem taşımaktadır.

Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsünde Doç. Dr. Zaur Zhalilou'nun "Kazakistan'da Güvenlik Problemleri ile Potansiyel Tehditler ve Zorluklar" adındaki seminerinde en dikkat çeken nokta kazak ve Orta Asya'daki önemli riskler arasında toplu göçler, terörizm, organize suç şebekeleri ve narkotik trafik görülmüştür. Ayrıca Zhalilou Kazakistan'da oluşabilecek tehditlere sınır tehdidi, enerji tehdidi, silahlanma ve siber tehdidi olarak 4 ana başlıkta incelemiştir. Özellikle bilgi güvenliğinde terörist örgütlerinin ve ekstremistlerin fikirlerinin giderek radikalleşerek bu durumun siber saldırılarında kullanabileceklerini açıkça belirtmiştir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2016).

Ayrıca aynı üniversitede olan Dr. Lesya Karataeva “Bilgi Güvenliği: Kazakistan’ın Zorlukları, Roller ve Tehditler” konulu seminerinde Kazakistan’ın bilgi güvenliği konusunu güçlendirmek için 2013-2018 seneleri arasında bilgi güvenliği konseptini yeniden hazırladıklarını işaret etmiştir. Kazakistan’daki bilgi güvenliği probleminin sosyal politik, teknik ve enformasyon olarak 3 başlık altında inceleneceğini belirtmiştir. Sosyopolitik bölümde konuyu oluşturma, teknik bölümde siber saldırılar; enformasyon bölümünde ise internetin bilgiye erişmedeki kullanımı açıklanmıştır. Kazakistan’ın bilişim teknoloji alanında yerli kalifiye uzman sayısının çok az olmasından dolayı teknolojik ve yazılım ürünler üretirken ithal parça ya da servisten çok fazla yararlandığını belirtmiştir. Şöyle ki; Kazakistan’daki bilgisayar piyasası Acer, Lenova ve Hp; yazılımı ise Oracle, SAP ve Windows gibi yabancı kökenli firmaların hâkimiyeti bulunmaktadır. Bu durumda Dr. Karataeva Kazakistan’daki bilişim sektörünün üretmekten daha çok servis vermekten yana olduğunu ve bu durumda yerli uzmanların daha fazla yetiştirilmesi ve ilginin artması gerektiğinin artması gerektiğinin altını çizmiştir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2016).

Kazakistan 2019 Temmuz ayında gizliliği ve art niyeti yok edebilecek SSL sertifika sistemi geliştirmeye başlamıştır. Ayrıca Nur Sultan’daki çevrimiçi sahtekârlık, bilgisayar korsanlığı ve diğer siber saldırıları karşı olarak teknik çalışmalar yürütmektedir. Buna göre Quarnet Trust Network adlı kuruluş veri güvenlik sertifikalarını kullanıcılardan indirmeleri gerektiğini belirtmiş, ayıca Kcell (Kazakistan iletişim yayıncılığı), SSL sertifikasız bazı kaynaklara güvenli bir şekilde erişim sağlanamayacağını altını çizmiştir. Ancak Kazakistan halkı bu konuda şüpheli tavır sergilemektedir. Bu sertifikanın tüm ülkede kullanılmasını zorunlu olması, halkın internetteki hareketlerini gizlice izlemek ve internet trafiğini kontrol amaçlı olduğunu savunmaktadır. Bu durumun suiistimal edilerek Kazakistan halkı için ülkede kargaşa ortam yaratabileceği de görüşler arasındadır (Karaduman, 2019).

Küresel Siber Güvenlik Endeksine göre Kazakistan 175 ülke arasında 40. Sırada yer almaktadır. Aynı endekste İngiltere 1.sırada ABD ise 2.sırada yer almaktadır. Bu endekste ülkelerde işbirliği kategorisine kapasite geliştirmeye organizasyonel, yasal ve teknik tedbirlerin alınmasına göre değerlendirilmektedir (Haberler, 2019).

Ayrıca 2017’de Nazarbayev Ulusal Güvenli Komitesi Başkanlığına Kazakistan’ın Siber Kalkanı Antlaşması ile siber savunma sistemi oluşumu için direktif vermiştir. Bu bağlamda sanal ortamda radikalizm, terörizm ve azınlık hareketlerinin önlenmesi amaçlanmıştır (Kazakistan Haber, 2018).

2.2.4. Kazakistan’ın Çevresel Güvenliği

Mükemmel ulusal güvenlik sisteminin yaratılmasının ardında, genel yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve ülkenin kalkınması için çaba harcayan devletin önemli bir rolü vardır (Zakon.kz, 2018). Hedefler arasında ülke içinde siyasi ve sosyal istikrarın sağlanması, ulusun birliği ve yurtseverlik duygusu, maddi ve manevi servetin zenginleştirilmesi gibi olası her alanda ülkeyi iyileştirmeye ve geliştirmeye yönelik çıkarlar vardır. Bu hedefler, aynı zamanda Kazakistan halkının yaşamını da etkilemektedir. Bütün bu çıkarların karşılanması durumunda, Kazakistan vatandaşlarının yaşam koşulları mevcut seviyeden çok daha iyi olacaktır. Bununla birlikte, yüksek düzeyde kirlilik nedeniyle zarar gören doğal çevrenin korunması gibi diğer konulara odaklanma fırsatı da ortaya çıkacaktır (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Yine de devlet temsilcilerinin çok vatandaşların haklarına saygı göstermeleri önemli bir nokta olarak görülmektedir. Ülkenin kalkınma stratejileri; insanların güvenli çevre, iyi sağlık ve eğitim sistemi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Mevcut “Kazakistan-2025” stratejisi ekolojik ve sosyal güvenlik dahil olmak üzere tüm sosyal alanlar için gelişim planlarını içermektedir. Hava kirliliği de dahil olmak üzere çevresel sorunlar daha fazla önem gerektirmektedir. Farklı malların ve doğal kaynakların üretimi havada çok fazla emisyon üretmektedir (Osipov, 2015). Bu nedenle, Kazakistan cumhurbaşkanı, ekolojik güvenliğin önemini iyileştirmelerin başarılı olması için kilit yönlerden biri olarak vurgulamıştır.

Ülkede, en kötü çevresel koşullar, en büyük şehirler olan Almatı ve başkent Astana’da görülmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda meydana gelen birçok hastalığın nedeni hava kirliliği olmuştur. Bir dereceye kadar, ekonominin büyümesi, daha büyük emisyonlara yol açacak olan daha büyük üretimi göz önüne çıkarmaktadır. Dolayısıyla, bu durum değişmeyecek ve hava kirliliği aynı seviyede olursa, ülke ulusal güvenliğinin ekolojik ve sosyal boyutları ciddi tehdit altında olacaktır.

Bu tehdit, ekolojik ve sosyal güvenlik sorunları - bugün için çok önemli olan sağlık sorunları - tartışmalarıyla daha da ileri gidecektir. Kazakistan'ın birçok bölgesinde ekolojik sorunlar nedeniyle birçok ciddi hastalık yaşanmaktadır. Aral ve Hazar Denizi bölgeleri, ülkenin Almatı ve Astana dahil en büyük şehirleri gün geçtikçe ciddi kirlilikle uğraşmak zorunda kalmaktadır. Aral Denizi bölgesi; zayıf ekolojik koşullar nedeniyle, toz ağır metaller, çeşitli kimyasallar, böcek ilaçları vb. ile kirlenmektedir (Lioubimtseva, 2015). Bu kirlilik astım, gastrit gibi hastalıklara neden olmakta ve hatta farklı kanser türleri oluşturabilmektedir. Ülkenin diğer bölgelerinde de durum, bunlara benzer sonuçları göstererek önemli bir değişim yaşanmayacaktır. Açıkçası, Kazakistan hükümeti bunlarla başa çıkmaya çalışmakta, ancak öncelikle kirlilik seviyesinin düşmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, Adambekov, Kaiyrlykyzy, Igissinov ve Linkov (2016) 'un bulgularına göre, problem aynı zamanda zayıf araştırma yönetimileri ile de ilgilidir. Kazakistan'da ciddi sağlık sorunlarına ilişkin bilimsel çalışmaların sayısı çok düşüktür. Yapılan çalışmaların ise, dil engelleri nedeniyle uluslararası dergilerde ilan edilme imkânı yoktur. Araştırma çalışmaları yapıldığında ve yayınlandığında bile, sadece bilgi ararken başka bir sorun oluşturan basılı versiyona erişilmektedir. Bununla birlikte, ülkedeki sağlık sorunlarına daha fazla yönelim gösterilmesi gerekmektedir. Churchill'in “Sağlıklı vatandaşlar, herhangi bir ülkenin sahip olabileceği en büyük varlıktır” cümlesi, insanların ne kadar değerli olduklarını göstermektedir.

Nükleer silahların yanı sıra, ülke bugünlerde vatandaşların hayatını tehlikeye sokan ve sosyal güvenlik konularıyla ilgili dini aşırılık sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Ülkedeki temel din, Hıristiyanlık gibi diğer bütün dinlere de izin verilse de İslam'dır. Vatandaşların yaklaşık %70'i Müslümandır (Beissebayev, 2016), ancak ülke hukuku Arap ülkelerinde olduğu gibi Şeriata dayanmamaktadır. 2000'lerin başından itibaren, dini terör saldırıları sorunu giderek daha ciddi hale gelmektedir. Ülkenin farklı yerlerinin bombalanması ve ateş açılması insanları korkutmaktadır. Devlet temsilcileri yeni saldırıları önlemek için mümkün olan her önlemi almaya başlamıştır. Bununla birlikte, farklı teknolojiler insanların bu gibi durumlarda iletişimde kalmasını ve gerekli bilgileri almasını sağlamaktadır. Tallinn El Kitabında (2013) belirtildiği gibi, hükümetin olumsuz ve zararlı davranışları destekleyen şüpheli web sitelerini engellemesi gerekmektedir. 2017 yılında, Kazakistan topraklarında dokuz binden fazla aşırı web sayfası yasaklanmıştır (Selezneva, 2018). Bu önemli bir rakamdır, ancak teröristler hala

yeni web siteleri oluşturma ve ülke topraklarında yaşayan tüm insanların barışçıl yaşam koşullarını tehdit eden aynı faaliyetleri başlatma şansına sahiptir.

Çevresel güvenlik kendi alanında oldukça geniş bir alana tabidir. Şöyle ki çevresel güvenlik askeri, politik, bilimsel çerçevede rahatlıkla görülebilmektedir. Ancak bunun yanında insan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkan çevresel güvenlik de bulunmaktadır ki bu durum genel güvenlik ile sıkı bir bağlıdır. Bu bağlamda çevresel güvenlik tanımlarından bir tanesi askeri faaliyetlerden sonra zarar görmüş çevrenin iyileştirilmesin içermektedir. Diğer tanımlarda ise ekonomik refah, sosyal, fiziksel ve insanın kendisi olmak üzere belli başlı ayrımlar görülmektedir. Barnett (2007)'e göre çevresel güvenlik insanların çevresel değişimlere uyum sağlama veya bu değişimleri önleme yeteneği olarak tanımlar. Çevresel güvenlik algısı ise 3 basamakta açıklanmaktadır:

- **Devlet odaklı yaklaşımla çevresel güvenlik algısı:** Bu algıda devlet güvenliği sağlanan, hem de güvenliği sağlayan aktör olarak karşımıza çıkar. Ancak bu yaklaşıma göre kaynak kıtlıkları ve bunun sonucunda çatışmaların çıkabileceği vurgulanmıştır.
- **Devlet Odaklı Küresel ve Evrensel Çevresel Güvenlik Algısı:** Bu algıda ise ülkede çevresel güvenlik açığının oluşması, yine o ülkede ulusal güvenliği tehdit olarak görülecek ancak tepkiler küresel güvenlik seviyesinde verilecektir.
- **İnsani Güvenlik ile Birleştirilen Çevresel Güvenlik Algısı:** Bu algıda özgürlükleri korumak ancak insani güvenlik temel özgürlüklerin sağlanma ile meydana gelmektedir.

Göreceli olarak birçok tanım ve algıya sahip olan çevresel güvenlik son yıllarda ekolojik güvenlik adını da almıştır (Vural, 2018:25).

Küreselleşme sonrasında ulaşım, iletişim ve teknoloji alanlarında yeterli ilerleme görülsede bu durum doğal ekolojik dengenin de bozulmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkelerin doğal kaynak ve hammaddesinden faydalanarak atıkları az gelişmiş ülkelere bırakmaktadırlar. Örnek olay Kazakistan'da görülmektedir. Eski Sovyet Birliği zamanında Kazakistan topraklarına yaklaşık olarak 237 milyon ton radyoaktif atık saklandığı bilinmektedir. Sovyet zamanında ülkede

birçok nükleer denemenin yapılması, Kazakistan'da radyoaktif açığa sebep olmuştur. Hala bağışıklık sistemi bozuk, zihin hastası ve kanserli çocuklar doğduğu belirtilmektedir. Bu durum Kazakistan'ın çevresel güvenliğini tehdit etmektedir. Kazakistan bu durumdan kaynaklı özellikle nükleer silah yayılmasının önlenmesinde oldukça tecrübelidir (TASAM, 2006).

Kazakistan'ın bir diğer çevresel sorunu da Aral Gölü'nün Amuderya Nehri'nin aşırı kullanımı nedeniyle kuraklık ile yüz yüze kalmasıdır. Bu sorun ülkede su teminini zorlaştırmış ve balıkçılığın sona gelecek seviyeye gelmesine sebep olmuştur. Eskiden Sovyet döneminde biyolojik test bölgesi olan Vozrozhdensky adasında çeşitli hastalıklar baş göstermektedir (Sağlık Turizmi Kazakistan Raporu, 2016).

Bu bilgiler ışığında Kazakistan'ın çevresel güvenliği ve halk sağlığını tetikleyecek çevre sorunları şu şekildedir:

- Tarım atıkları ve kimya endüstrisinin neden olduğu sağlık sorunları
- Doğu Kazakistan bölgesinde maden üretiminin yapılmasına bağlı olarak Sırderya Nehri'nde görülen radonit, siyanit, bakır, kurşun, çinko ve radyoaktif madde zehirlenmesi sorunu
- Baykonur uzay istasyonundan kaynaklı ülkede oluşan endüstri sorunu
- Aral Gölü'nün sebep olduğu kirlilik
- Semey bölgesinde bulunan nükleer atıklar ve yapılan nükleer denemeleri sorunu olarak sınıflandırılabilir.

Bu anlamda alınabilecek önlemler; yeraltı kaynaklarının işlenmesi çerçevesinde çevre güvenliği ön plana çıkması, toprak kirliliği ve su ile mücadele programları oluşturulması ve atık yönetim ve Aral Gölü çevresel değerler göz önünde bulundurularak yeniden gözden geçirilmesidir (Yüksel, 2009).

2.2.5. Kazakistan'ın Sosyal Güvenliği

Kazakistan toplumu 1991 bağımsızlığından sonra farklı ülkelerde yaşayan yurttaş ve kandaşlardan haberdar olmuş ve durumlarını öğrenme imkânına sahip olmuşlardır. Bu yolda atılan ilk adım ise şüphesiz 29 Eylül 1992 tarihinde Almatı'da düzenlenen ilk Dünya Kazak Kurultayı'nın yapılmasıdır. Kurultay sayesinde ilk defa Kazaklar bir

araya gelme ve ana yurtlarını ziyaret etme imkânına sahip olmuşlardır. Bu girişimin faydalı olmasıyla 2. Dünya Kazak Kurultay'ı 23 Ekim 2002 yılında yapılmış, bu kurultayın kurulmasından sonra Moğalistan'dan bile sadece 800 Kazak ailesi ana vatanlarına göç etmiştir. Ayrıca bu kurultaylar sayesinde Kazak gençleri ve öğrencileri yurt dışında eğitim görme imkânı bulmuş ve ülkelerine döndüklerinde faydalı bireyler olarak ülkelere hizmet etmişlerdir. Kazakistan'ın Kazak halkına sağladığı sosyal hak ve güvence, Orta Asya bölgesinde görülmesi gereken durumlardan birkaç tanesidir (Mendikulova, 2016).

Sosyal güvenlik konusunda eski Cumhurbaşkanı Nazarbayev Kazakistan'ın 2050 stratejisinde bu konu ile ilgili bazı politikalar ve direktifler göstermiştir. Nazarbayev olası krizlerde Kazak halkının ve devlet adamlarının sosyal güvenliği artırıcı yollarla birlikte olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu noktada Nazarbayev devlet adamlarınca yapılabilecekleri – sosyal güvenliği sağlama amaçlı – şu şekilde sıralamıştır:

- Devletin nihai amacı özellikle kriz zamanlarında vatandaşlarına minimum yaşam standartlarını garanti etmesidir. Ayrıca hükümet, sosyal güvenlik ile ilgili yasayı çıkarmak için belli bir kapasiteye sahiptir ve bu durumu kullanmak mecburiyetindedir.
- Öncelik olarak savunmasız kesimler devletin koruması altına alınmalıdır. Çocuklar, hastalar, engelliler, emekliler gibi belli kesimde olanları devlet iş için eğitim ve meslek kurslarına kayıt, sağlık için öncelik tanıyacaktır.
- Kazakistan'daki bölge gelişimindeki sosyal dengesizlik engellenmelidir. Şöyle ki tüm özel ve kamu kurumu programları eş zamanlı çalışmalıdır. Ayrıca yeni iş yerleri oluşturularak halkın sosyal sıkıntısı çözülecektir.
- En önemlisi ise ücret ve istihdam politikaları güçlendirilmelidir. Şeklinde sosyal güvenlik unsurlarına bu platformda Nazarbayev yer vermiştir. Ayrıca Kazakistan halkının bir bütün oluşu, etnik köken, iyi kötü insan ayrımının yapılmayışı ve hukukun önünde herkesin eşit oluşu Kazakistan'ın sosyal güvenlik kapsamında amaçladığı ilkelere dendir (Nazarbayev, 2012).

Siyasi güvenliğe bağılı olarak sosyal güvenlik; anayasal sistemin temellerinin güvenliği, devlet organlarının sisteminin faaliyeti ve gerçek ve potansiyel tehditlere karşı devlet idaresinin düzeniyle ilgilidir (Zakon.kz, 2018). Bu, vatandaşların ve sosyal grupların verilen hak ve özgürlüklerine, ülke içinde her kişi ve tüzel kişi tarafından saygı duyulmasını sağlamaktadır. Bunu takiben, siyasi meseleler vatandaşların ve toplumun ülkedeki çıkarlarını dengelemeye odaklanmakta ve devletin istikrarını, bütünlüğünü ve uluslararası konumunun olumlu olmasını sağlamaktadır (IS Paragraph, 2012). İfade özgürlüğü, burada önemli şeylerden biridir, çünkü birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede, devlet yetkilileri bunu desteklemektedir. Bu nedenle, Kazakistan'ın siyasi politikaları, özellikle medya kaynakları açısından, kelime özgürlüğünü içermiştir (De Haas, 2015). Bununla birlikte, ülke başkanı ulusal çıkarlara odaklanmak ve insanları kendi eylemlerinden daha sorumlu olmaya teşvik etmek istemektedir. Yeni siyasal kalkınmanın temeli olarak kullanılacak yedi temel reform vardır (Akorda, 2012). İnsan sermayesinin gelişmesi, son teknolojik güncellemeler, yolsuzluğun olumsuz etkilerinin ve diğerlerinin azaltılması ile ilgili hedefleri içermektedir. Başkan, 2025 yılına kadar bu hedeflere ulaşmak için devlet temsilcisine görev vermiştir; bu, nispeten kısa sürede yapılması gereken çok iş olduğunu düşündürmektedir. Ancak, hızlı büyümeye ihtiyaç vardır, çünkü 2050 yılına kadar ülkenin önde gelen gelişmekte olan ülkeler listesinde olması gerekmektedir (Baigarin, 2016). Dini konularla ilgili olarak, ülke başkanı N. Nazarbayev, Mayıs 2011'in Aktobe'deki terörist saldırısından sonra dini örgütleri kontrol altına almaya karar vermiştir (Voloshin, 2011). Amaç, dinin tercihlerine rağmen, insanların ülke hukukuna saygı duymasını sağlamaktır. İnsanların güvenliği çok önemli görülmekte ve aşırıcılığın gelecekte ciddi sıkıntılara yol açabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, Başkan bu durumda hiçbir durumu göz ardı etmek istememiştir ve dini sorularla ilgili bazı yasaları değiştirmeye karar vermiştir. Bu karar, insanların dini ve benzer şeyleri unutmaları gerektiği anlamına gelmemektedir. Yasa, insanların hayatını tehlikeye atmamak amacı ile yapılmıştır. Ancak, herkes mutlu bir şekilde yasaları kabul etmemiştir. Bunu takiben, 2011 yılı ekim ayında, Hazar Denizi'nden uzak olmayan Atyrau'da ham petrol bakımından zengin bir yer bombalanmıştır. Bu saldırının sebebi, Kazakistan'da İslam'la ilgili yeni yasaları protesto etmek olmuştur. Bununla birlikte, ülkenin ulusal savunması, dini örgütlenme üzerinde hala sıkı bir kontrol sahibi olmaktadır.

Sağlık sisteminin iyileştirilmesi “Kazakistan-2050” ulusal stratejisinin bir parçasıdır ve Başkan’ın gelecekte beklenen sonuçları getirmesi gereken hedefleri listesine dahil edilmiştir. Bu hedef; daha az kirlilik, daha uzun yaşam beklentisi olan daha sağlıklı insanları barındırmaktadır (Akorda, 2012). Kesinlikle, bu hedefler yıllarca sürecektir, bu yüzden stratejinin uzun vadeli bir perspektif içinde yazılmıştır. Hükümetin, ülkenin gelecekteki kalkınmasına yönelik planları hakkında söylenecek çok şey vardır, ancak temel hedeflerin çoğu sosyal alanların geliştirilmesine yönelik olmuştur. Örneğin, “Kazakistan-2025” stratejisi yalnızca bir ülkedeki ekonomik koşulların genişlemesini ve büyümesini desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda yerel halkın iyiliği için daha iyi koşullar yaratmanın kritik rolünü vurgulamaktadır (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Her ülke için, vatandaşların refahı, var olan en değerli şey olmak zorundadır. Çünkü sağlıklı, millet için bir gelecek olmayacak ve herhangi bir ülke için ciddi sıkıntılar yaratacaktır.

Kazakistan’ın sosyal güvenliğindeki bir başka boyut ise terörizmdir. Bu sorun sadece Kazakistan’da değil tüm dünyaca kabullenilmiş bir sorundur. Küreselleşme ile birlikte insan ticareti ve terörizmin de artmasıyla devletler bu sorunu önleyici politikalar geliştirmektedir. Kazakistan’da ise bu sorun yakın zamanda yaşanmıştır. Kazakistan Ulusal Güvenlik Komitesi temsilcisi olan Bahıtbek Rahimberdiyev, Ocak 2019’da Suriye’den tahliye edilen 47 kişiden 7’sine soruşturma başlatıldığını duyurmuştur. Bu tahliye edilen bireyler 2012-2015 yılları arasında Suriye’ye göç etmiş, toplu olarak Suriye’de yaşayan 500 çocuk ve 370-380 yetişkin de kayıtlara geçmiştir (TIMETURK, 2019).

Aynı zamanda eski Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in ilettiği rapora göre 300 Kazak vatandaş IŞID harekâtına katılmıştır. IŞID’in genel amacı Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu gibi bölgelerin itibarsızlaştırılması, istikrarsızlaştırılması ve demokratikleşme çerçevesinde halk hareketlerinin çoğalmasıdır (ANKASAM, 2019). Asaynov adlı IŞID örgüt üyesi ise Kazakistan asıllı olup örgütte adaleti engellemek silah para ve mühimmat sağlamak, IŞID üyelerine eğitim vermek gibi suçlara sahiptir. Gizli mektup yazışmalarında örgüt için savaşırken ölmek istediğini yazan Asaynov, IŞID’in Kazakistan üstünde akıl çeldiğini göstermektedir (Seldin, 2019).

Ayrıca 2014 yılında Kazakistan’da çekilen bir videoda IŞID küçük çocukların aklını çelerek onlara hem Arapça okuma yazma eğitimi hem de askeri eğitim vermektedir. Bu video basında: iyi doğru yarış adıyla IŞID tarafından yayınlanmıştır. Videoya göre kazak çocukları haçlı saldırılarına karşı hicreti temsil etmekte, kazak halkı ve kendi çocukları daha iyi bir geleceğe hazırlamak amaçlı Allah yolunda söyleniyor. Hatta bir kazak çocuğu video sırasında “Yakında İslam ordusuna katılmaya hazır olacağız” demesi çalışmaların uzun vadeli süreceğine tehdidin giderek arttığını gözler önüne sermiştir (Haber7, 2014).

2.2.6. Kazakistan’ın Sınır Güvenliği

Sınır güvenliği kavramı, uluslararası ticaretin mecbur kıldığı etkileşim ve iletişim gerekliliklerinin sağlanmasıyla küresel bütünleşmeyi ve ulusal güvenliği oluşturmasıyla ortaya çıkan bir olgudur. Çok sıkı bir sınır güvenliği ülkelerarası ticareti engellerken, daha rahat güvenlik anlayışı ise karşılıklı ilişkiyi tehlikeye sokabilir. Küreselleşen dünyada ikisi arasındaki dengeyi sağlamak oldukça güç bir olaydır. Küreselleşme ile beraber sınırların ortadan kaldırılmasıyla ülkeler sınır ötesi bir anlayışa sahip olmuş, kontrol mekanizması giderek zor hale gelmiştir. Nitekim uluslararası terörizm aynı zaman dilimi içerisinde farklı ülkelerin kamu düzenini bozmakta salgın hastalıklar ise insan hareketliliği, ticaret ve ulaşım yoluyla diğer ülkelere hızlıca yayılabilme potansiyeline sahiptir. Bu anlamda devletler daha fazla baskı hissetmişler ve sınır güvenliği konusunda yeni politikalar sunmuşlardır. Bunlardan biri Koordine Edilmiş Sınır Yönetimi (Coordinated Boorder Management) ve Bütünleşik Sınır Yönetim Sistemi (Integrated Border Management) olarak belirtilmiştir. Koordine edilmiş sınır sisteminde para, mal ve hizmetler insanların dolaşım serbestliğinde sınırda görev yapan aynı birimler arasında olan kurumlar arası koordinasyon, diğeri ise komşu ülkeler ve diğer ülkeler arasında olan uluslararası koordinasyonu oluşturmaktadır. Bütünleşik sınır yönetimi sisteminde ise herhangi bir topluluğa örneğin Avrupa Birliği (AB)’ne üye olan devletlerin kendi öz sınırlarından vazgeçip başka bir sınır alanı tanınmasıdır (Yeni Şafak, 2015).

Tablo 1:
Bağımsızlıktan Önce Kazakistan Nüfusunun Etnik Dağılımı (1900-1989) (%)

	1900	1920	1939	1959	1970	1979	1989
Kazaklar	75	60	38	29.8	32.6	36	40
Slavlar	13.8	30.4	51.5	52.1	51.1	48.1	44.4
Ruslar	8.7	18	40.2	42.7	42.4	40.8	38.0
Ukraynalılar	4.9	12	10.8	8.2	7.2	6.1	5.3
Beyaz Ruslar	0.2	0.4	0.5	1.2	1.5	1.2	1.1
Almanlar	0.4	0.5	1.5	7.2	6.6	6.1	5.9
Özbekler	2.4	2.0	1.7	1.5	1.7	1.8	2.1
Tatarlar	1.3	1.5	1.7	2.1	2.2	2.1	2.0
Uygurlar	2.0	1.2	0.6	0.6	0.9	1.0	1.2
Diğerleri	5.4	4.4	4.0	6.7	4.9	4.4	4.4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Oktay, 2014: 409-428.

Tabloya göre bağımsızlık öncesi Kazakistan nüfus yoğunluğu ve ırklardan özellikle Ruslar ve Slavların çoğunluğu yıllar geçtikçe artmıştır. Süregelen göç politikalarıyla kazak nüfusu ülkede çoğalmış, Rus ve Slav nüfusunda bağımsızlık öncesi döneme göre ciddi azalma görülmüştür. Bu geçiş sürecinde Kazakistan, her iki tarafın da sınır güvenliğini sağlamıştır. Günümüzde ise sınır güvenliği Kazakistan iç hukukunda yer alan gerekliliklerle sağlanmaktadır.

Kazakistan'ın sınır güvenliği konusu 2017'de Kazak-Kırgız sınır kapısında yaşanan yoğunluk ile tekrardan gündeme gelmiştir. Kazakistan MGK Komitesi sınır güvenliği hizmeti oluşan yoğunluğun göç mevzuatına uyulup uyulmadığının kontrol edilmesi, sınır rejiminin sağlanması, kaçakçılık, terörizm gibi suçlara karışanların tespit edilmesi ve sınır bölgesindeki yasadışı sınır faaliyetlerinin engellenmesi amaçlı yaşadığını açıklamıştır. Ancak Kırgızistan, Kazakistan'ı kendisinin iç meselelerine müdahale edildiği gerekçesiyle ilişkileri geçici olarak askıya almıştır (Kazakistan.kz, 2017).

Ayrıca 2019'da Kırgızistan ekonomi bakanlığı Kazakistan'ın sınırdaki yapmış olduğu ek denetimlerin Avrasya ekonomik birliğine aykırı olduğunu ve liberalizmin gerekliliği olan malların dolaşım özgürlüğünü kısıtlayabildiğini belirtmiştir. Kazakistan ise bu noktada savunmaya geçmiş, Çin'de ithal edilen ürünlerin birlik pazarına girişiyle

devletlerin bütçelerinde problem yaşadığını ve bundan dolayı gerekli belgelerin ve kontrollerin yapıldığını açıkça ifade etmiştir (Haberler.com, 2019).

Bu bölüme kadar, Kazakistan'da ulusal güvenlik sisteminin temel noktaları ortaya atılmıştır. Bu temel noktalar, belirli ülke gelişimi stratejileri örneğine odaklanan daha fazla analiz için daha faydalı olacaktır. Şu anda, kilit kaynaklardan biri ulusal kalkınma stratejisi “Kazakistan-2050” olarak adlandırılmaktadır (Baigarin, 2016). Belge, politika ve ekonomi dahil olmak üzere tüm sosyal kesimler için gelişim planları içermektedir (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Her iki kalkınma planının da güçlü yanları, belirli bir yıla kadar ulaşılması gereken özel hedefler, dönemin sonunda beklenen sonuçlar hakkında ayrıntılı açıklama ve ulusun refahına odaklanma olarak gözükmektedir. Bu şartlar altında, iyileştirme süreçlerini görmek ve gerçekte neyin değişmekte olduğunu fark etmek için daha fazla şans vardır. Askeri güvenlik; insan ve vatandaşın, toplumun ve devletin hayati çıkarlarının, askeri güç kullanımı veya kullanım amacı ile bağlantılı dış ve iç tehditlerden korunması hali olarak tanımlanmaktadır (Osipov, 2015). Askeri-stratejik alanın amacı, devletin askeri teşkilatının askeri güvenliği ve Kazakistan Cumhuriyeti savunmasını sağlamak için hazır olmasını sağlamaktır. Askeri-stratejik alandaki faaliyetlerin yönü, Anayasa, yasalar, askeri güvenlik ve savunma alanındaki cumhurbaşkanlığı kararnameleri; Kazakistan Cumhuriyeti tarafından onaylanan diğer normatif yasal düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar hükümleriyle belirlenmektedir (Zakon.kz, 2018). Kamu güvenliği, dini hareketlerin tatsız olaylara yol açtığı 2011'den bu yana daha da önemli bir konu haline gelmiştir (Voloshin, 2011). Bu nedenle Kazakistan'ın stratejik gelişim planı aşırılığın önlenmesi için dini temsilcilerle işbirliğine dayalı çalışmaları içermektedir (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). Ülke başkanı, farklı dini hareketlerin liderleriyle barışçıl diyaloga odaklanmayı önermiştir (Nazarbayev, 2012). Bu seçenek yalnızca yerel düzeyde değil, uluslararası düzeyde de terör saldırılarıyla mücadele ederken mükemmel bir strateji olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3. Kazakistan'ın Bölgesel Güvenlik Dinamikleri

Sovyet sonrası ülkeler 1990'larda, SSCB'nin çöküşünden hemen sonra çok fazla güçlkle karşılaşmıştır (Nikitina, 2013). O dönemde ekonomik, sosyal ve politik koşulları iyileştirmek için birçok yatırım ve dış destek gerektiren çeşitli zorluklar ve

tehditler var olmuştur. Sonuç olarak, 1991'de SSCB'nin parçası olan ülkeler, askeri ve stratejik amaçlar için işbirliği yapma fırsatları yaratan BDT'yi (Bağımsız Devletler Topluluğu) geliştirmişlerdir. 1992'de, BDT ülkelerinin bir kısmı Toplu Güvenlik Antlaşması (CST) üzerinde anlaşmıştır. Bu şekilde, ülkeler en azından bu zor zamanlarda, komşu ülkelerle güvenliğini sağlayabilecektir. Ancak, üye ülkeler 1999'dan sonra anlaşmayı uzatmamıştır, bu daha sonra CST'nin devam etmediği anlamını taşımamaktadır. Bu, Sovyetler sonrası ülkeler arasında, devletlerin ve her milletin refahını arttırmaya yönelik ortak çalışmaların başlangıcı olmuştur.

Bununla birlikte, Sovyet sonrası ülkeler de birbirleriyle etkileşime geçmeye karar vermişlerdir, çünkü bu karar, birlikte küresel sorunları çözmenin mükemmel bir yolu olarak görülmüştür. Rusya, Kazakistan ve diğer birkaç ülke 1992 yılında Toplu Güvenlik Antlaşması'nın (CST) bir parçası olmayı kabul etmiştir (Nikitina, 2013). Kazakistan'ın CST'ye üye olması, siyasi ve askeri güvenlik açısından faydalı olmuştur. İlerleyen yıllarda, diğer Sovyet sonrası ülkeler de anlaşmayı imzalamışlardır. Belge, tüm bu ülkeler için acil durumlar için askeri kuvvetler birliği sağlamış ve ülkeler CST'nin yaratılması, siyasi çatışmalar veya komşuların olası saldırıları konusunda ülkelerin daha az endişelenmelerine ön ayak olmuştur. 1999'da Azerbaycan, Özbekistan ve Gürcistan anlamsız ve yarasız olduğuna karar vererek kuruluştan ayrılmaya karar vermiştir, Ukrayna ise kuruluşuna bile dâhil olmamıştır (Nikitina, 2013). Dahası, batılı ülkelerin CST'yi NATO'ya karşı örgüt olarak saydığı varsayılmaktadır. 2000'lerden itibaren CST, Afganistan'dan üye ülkelere yasadışı uyuşturucu dağıtımı ile aktif olarak mücadele etmeye başlamıştır. Diğer birçok ülke bu operasyonun sonucuyla ilgilendiği, çünkü dünyanın başka yerlerinde de benzer durumlar mevcuttur. Yine de Nikitina (2013), CSTO'nun NATO dâhil diğer kuruluşlarla karşılaştırıldığında hala zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu düşüncenin nedeni, üye ülkelerde meydana gelen ve insanlar için tehlike olarak kabul edilen kazalar sırasında CSTO'nun pasif etkileşimi olmuştur. 2010 yılında Kırgızistan'da vatandaşlar, başta cumhurbaşkanı olmak üzere ülke hükümetine karşı protesto gösterileri başlatmıştır (BBC, 2018). Dolayısıyla, millet ve hükümet arasındaki siyasi çatışmalar olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Bu etkinlik sırasında, CSTO kesinlikle pasif kalmış ve ülkelerin kuruluşu resmi olarak talepte bulunmaları gerektiğini açıklamıştır (Nikitina, 2013). Benzer bir durum Kazakistan'da da yaşanmıştır, 2011 yılının aralık ayında petrol şirketleri işçileri greve başlamışlardır

(BBC, 2011). İşçiler daha yüksek maaş istemiş ancak hükümet taleplerini yerine getirmek istememiştir ve süreci durdurmak için silahlı saldırı başlatmıştır. Bu olaylarda, CST'nin kazalara ilgisiz kalması organizasyonun ne kadar etkisiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, batı ülkelerinin görüşleri, bu durumlar değerlendirildiğinde mantıklı görüşler olarak belirtilmektedir. Örgüt, ülkelerin bu gibi durumlarda verilmesi beklenen askeri korumayı sağlayamamıştır. Dolayısıyla, CST'ye üye olmanın avantajları Kazakistan için oldukça şüpheli bir hal almıştır.

CST ile ilgili başarısız deneyime rağmen, 2005 yılında, üyeleri Kazakistan, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan ve Beyaz Rusya olmak üzere Avrasya Ekonomik Birliği (AEU) oluşturulmuştur (Nazarbayev, 2012). Bu topluluk, her ülke için ekonomik gelişme ve fırsatlara odaklanmıştır. Entegrasyon sayesinde, özellikle küresel pazardaki rekabet gücü bakımından daha güçlü ekonomik koşullar yaratma fırsatı ortaya çıkmıştır. Yani, ülkeler yüksek enflasyon ve düşük ekonomik büyüme gibi çeşitli zorluklarla başa çıkabilme yetisine sahip olacaklardır. Voloshin'e (2012) göre, 2010'ların başında Kazakistan, güçlü bir ekonomik büyüme ülkesi ve güvenlik sorunlarında oldukça sorumluluk almış bir ülke olarak tanımlanmıştır. Sıkı çalışma ve gelişme stratejilerinin sonucu ülke için iyi bir itibar yaratmıştır. Tacikistan ve Özbekistan gibi komşu ülkelerle karşılaştırıldığında Kazakistan; sosyal, ekonomik ve diğer konularda çok daha iyi bir konuma sahip olmuştur. Bununla birlikte, 2011'e gelindiğinde aşırılık yanlısı hareketler ülkenin güçlü imajını yok etmiştir. O zamandan beri, Kazakistan sınırları içindeki dini faaliyetler sıkı kontrol altına alınmıştır. Bununla birlikte, ülke terörle ilgili meseleleri ele almak için komşu ülkelerle aktif olarak işbirliği yapmaktadır (Osipov, 2015).

Ekonomik güvenlikten ayrı olarak, Kazakistan hükümeti aşırıcılık ve dini hareketlere çok dikkat etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, 2011 yılına kadar ülke, komşu CA ülkeleri için ortak olan dini çatışmalara karışmamıştır. 2011'den bu yana, Diyanet İşleri Ajansı ülkede bulunan dini toplulukların faaliyetlerini gözlemlemektedir. Bu değişikliklerin nedeni, bir kısmı Hilafet Askerleri tarafından düzenlenen terör saldırılardan kaynaklanmıştır (Voloshin, 2012). Kamu güvenliği sorunları CA ülkeleri için yaygın olmuş ve Kazakistan yeni tehlikeler ile baş edebilmek için başta Rusya ve Çin olmak üzere en yakın ülkelerle koordine hareket etmek zorunda kalmıştır. Nazarbayev'e (2012) göre, teröristler dini insanlar arasında saldırgan davranışlar

geliştirmek için kullanmışlardır. Medya kaynakları, kışkırtıcı makalelerle insanların dikkatini çekerken; internet, insanların “en iyi din” hakkında doğrudan diğer kullanıcılarla tartışması için fırsatlar yaratmıştır. Saldırgan tutum, yerel halk için tehlike seviyesinin artmasıyla olumlu sonuç vermemiştir. “Kazakistan-2025” Stratejisi (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017), dini hareketlerin yol açtığı güvenlik ve güvenlik sorularını ele almayı içeren hedefler içermektedir. Ana vurgu, eğitimin geliştirilmesi, kültürel gelişim ve dini topluluklar üzerinde sıkı kontrolün sağlanması ile mümkün olan insanların dünya görüşlerini değiştirmeye yapılmıştır. Birkaç yıl önce Kazakistan, Orta Asya ülkeleri arasında yer alan yasadışı göç sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle, Özbekistan ve Kırgızistan vatandaşları iş bulmak için Kazakistan'a taşınmıştır, çünkü buradaki maaşlar daha yüksek olma eğiliminde olmuştur (Golunov ve McDermott, 2005). Dahası, bazı göçmenler Kazak bölgesinden Rusya ya da daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilecekleri diğer ülkelere gitmek için geçmiştir. Dolayısıyla, yasadışı göçmenlerin mevcut durumu hakkında yeterli veri yoktur. Bu nedenle, Kazakistan'ın hala yasadışı göç sorunlarıyla ve tehditleriyle karşı karşıya olduğunu veya bunun tersi olduğunu söylemek zordur. Devletin ülkeye gelen göçmenlerin seviyesini azaltmayı hedefi resmi belge sahipliği doğrultusunda belirlense de, tehlikeye açık bir süreç olma ihtimali de mevcuttur. Ancak, güncellenmiş ulusal güvenlik politikasında yasadışı göç, Kazakistan için ana tehditlerden biri olarak belirtilmektedir (IS Paragraf, 2012). Adambekov vd., (2016), Kazakistan da dahil olmak üzere CA ülkeleri, sosyal güvenliğin tehdit altında kalması nedeniyle ciddi ekolojik sorunlar yaşamaktadır. Daha doğrusu, insanlar sağlık sorunlarından mustarıptır ve sağlık hizmetleri gelişmiş ülkelerde sunulan hizmete kıyasla daha zayıftır. Kazakistan'da, Semipalatinsk test bölgesi dışında, Aral Denizi bölgesi de ciddi ekolojik ve çevresel tehditler altındadır (Lioubimtseva, 2015). Kazakistan'ın bu kısmındaki olumsuz doğal koşullar, komşu ülkeleri de etkilemektedir. Aral Denizi'nin ekolojik problemleri, suyun kalitesi ve ülkenin su kaynaklarının kalitesi, gıda üretimi ve sistemi gibi birçok faktörü etkilemektedir. Elbette, bu tehdit, ulusal güvenliğin sosyal ve ekolojik boyutları ile doğrudan ilişkili görülmektedir (IS Paragraf, 2012). Kazakistan Hükümeti bu sorunları dikkate almaktadır, ancak bu sorunlarla başa çıkmak ekosistemi kurtarmak için uzun yıllar sürmesi gereken en kolay işlerden biri değildir (Skiter vd., 2015). Bununla birlikte, Aral Denizi havzasının sorunları sadece Kazakistan'la değil

aynı zamanda Özbekistan ve Kırgızistan dâhil olmak üzere komşu ülkelerle de ilgilidir (Lioubimtseva, 2015). CA ülkelerinin tehdidi ele almak için işbirliği yapması gerekliliği mevcuttur. Zayıf ekonomik büyüme ve yavaş gelişme nedeniyle, bu ülkeler Aral Denizi havzası durumuna yol açan doğal kaynakları yanlış yönetmişlerdir. Adambekov vd., (2016), sağlık uygulamalarının yakın gelecekte daha iyi olacağını altını çizmiş, CA ülkelerinin ekolojik sorunlarının hala ciddi finansal ve zaman yatırımları gerektirdiğini belirtmiştir.

Kazakistan'ın Orta Asya'da bulunduğunu ve Çin ve Rusya ile ortak sınırların olduğunu hatırlatmak konunun daha iyi anlaşılması için gerekli görülmektedir. Ayrıca, daha küçük sınırlar, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan'dan geçmektedir. Kesinlikle son üç ülkenin, herhangi bir askeri harekate başlama veya Kazakistan'a karşı agresif bir şekilde hareket etme olasılığı daha düşüktür, ancak ilk iki ülkenin ekonomik, politik ve elbette askeri olan tüm alanlarda önemli bir gücü vardır (De Haas, 2015). Öte yandan, ülkenin ayrı bir ilgiyi hak eden Çin ile ortak bir bölgesi mevcuttur. İki ülke arasındaki bu ilişkiler, Kazakistan'ın Rusya ya da CA ülkeleriyle olan bağlarıyla karşılaştırıldığında kesinlikle farklı olmuştur. Çin ve Kazakistan, milletlerin güvenliği de dahil olmak üzere çeşitli alanlarla ilgili birçok sorunun üstesinden gelmeye yardımcı olan Şangay İşbirliği Örgütü'nün (SCO) üyesidir (De Haas, 2015). Ek olarak, CA ülkeleriyle işbirliği yapmak, Çin'in boru hatlarına daha fazla erişmesine izin verecektir, çünkü bu ülkeler gaz ve petrol gibi doğal kaynaklar açısından zengindir. Enerji piyasası, devlet bütçesini zenginleştirme olasılığı nedeniyle birçok gelişmiş ülkenin dikkatini çekmektedir. Bununla birlikte, burada örgüt, Çin için Kazakistan hükümeti üzerinde kabaca Rusya'ya benzer bir siyasi ve ekonomik güç yaratmıştır. Yuan'a (2010) göre SCO, Çin'in siyasi karar alma süreçlerini kontrol etmeyi sağlayan devlet çıkarlarını desteklemesine izin vermektedir. Ülke, çöküşten hemen sonra Sovyet sonrası Orta Asya ülkeleriyle işbirliği yapmaya başlamıştır. Çin devlet temsilcileri, Orta Asya ülkelerine, her ülkenin kuruluşun her bir üyesinin bağımsızlığına saygı göstereceği barışçıl ilişkiler kurmasını teklif etmiştir. Bununla birlikte, SCO ekonomik ve askeri ilişkiler için iyi bir fırsat olmuştur. Kazakistan devlet otoriteleri, Kazakistan'ın Avrupa ülkeleri ile ihracat-ithalat ilişkilerini genişletmeye yönelik ticaret projesi üzerinde çalışmaktadırlar. Kanal, Batı Avrupa'yı Kazak topraklarından geçen Batı Çin ile birleştirmektedir (Akorda, 2012). Nazarbayev'in Çin ile işbirliğine odaklanması, bu projeyi mümkün hale

getirmiştir. Burada, hedefe “Kazakistan-2050” Stratejisi dahilinde ulaşılmalı fikri benimsenmiştir.

Bölgesel düzeyde mevcut olan siyasi gerilimler dışında, Kazakistan hükümeti dini topluluklara da dikkat etmektedir. Terör sorunu, ülkeleri daha fazla endişe etmeye başlamıştır. Çin SCO’yu yarattığında amaçlardan biri terör örgütlenmelerini önlemek için İslam ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak olmuştur. Alternatif olarak bir başka önlem ise, İslami örgütlerin saldırmaya karar vermesi durumunda, birlikte sorunları çözmek olmuştur (Baigarin, 2016). Bu nedenle, Çin’in Orta Asya ülkeleri ile teşkilatın oluşturulmasına önem vermesi gerçeği şaşırtıcı görülmemektedir. Bununla birlikte, devlet temsilcileri, İslami terör örgütlerinin sorunlarını ciddi sıkıntı ve kayıplar olmadan çözme şansını arttırmışlardır. Dahası, burada ulusun güvenliğini sağlamak için Çinli temsilcilerden alınan kararın ne kadar akıllıca olduğu ortaya çıkmaktadır (De Haas, 2015). Bu kazanımla birlikte Çin, ticari nedenlerden dolayı Kazakistan için de önemli olmuştur, çünkü Çin Rusya’dan sonra ikinci ticaret ortağıdır. Bununla birlikte, Olcott’a (2006) göre, Çin hükümeti, dini meselelerle uğraşmak yerine SCO’dan elde edilebilecek ekonomik kazanımlara odaklanmıştır. Nazarbayev (2012), modern toplumda, insanların başkalarına seçmeleri için dini, ya da Müslüman olmanın doğru ve yanlış yolunu empoze etmemesi gerektiğini yazmıştır. Her ülke vatandaşı kararlarında özgür olmalıdır. Bununla birlikte halk, Kazakistan’da dinlerin yanı sıra birçok başka milletlerin olduğunu da göz önünde bulundurmalıdır. Dolayısıyla, cumhurbaşkanı Nazarbayev milleti diğer dinlere karşı ayrımcılık yapmamaya veya olumsuz tepki vermemeye teşvik etmiştir. Nazarbayev’in dediği gibi, CA ülkelerinin temel amacı, farklı dinlerin liderleriyle işbirliği yaparak ulusun güvenliğini sağlamaktır.

Bununla birlikte, SCO’nun oluşturulmasının arkasında bir neden daha mevcuttur. 1990’lı yıllarda, Kazakların bir kısmı çeşitli nedenlerle Çin’e göç etmeye başlamıştır. Komşu ülkede bulunan Kazak diasporası üyelerine Oralman denmiştir (Diener, 2005). Çin vatandaşlarına güvenlik sağlamak için Çin hükümeti, Müslüman hareketi ve potansiyel aşırıçılıkla barışçıl bir bağlantı kurmak için Kazakistan devlet temsilcisi ile işbirliği yapmaya karar vermiştir. Elbette, ülkedeki Kazak göçmeni sayısı, yerel halkın hayatını tehlikeye sokacak boyutta olmamıştır. Buna rağmen, ülkedeki istikrarı olumsuz yönde etkileyebilecekleri korkusu var olmuştur (Olcott, 2006). SCO’ya göre, Çin

hükümeti bir şekilde durumu kontrol altında tutabilmektedir, böylece mevcut siyasi barışçıl koşullar bazı anlaşmazlıklar nedeniyle imha edilmeyecektir. Bununla birlikte, burada, göçmenlerin, menşei ülkelerine geri dönmek yerine Çin'de kalmasının nedeni nedir soru ortaya çıkmaktadır. Muhtemelen bu karar, Çin hükümeti için ulusal güvenlik sorunları nedeniyle diğer devletlere olduğundan daha faydalı olacaktır. Ancak, ortaya çıktığı gibi, Kazakistan'a geri dönen Sözmanlar başlangıçta vaat edilen sosyal yardımlardan faydalanamamışlardır. Bununla birlikte, iş bulmak, insanlarla iletişim kurmak ve diğer sebeplerden dolayı son derece önemli olan Rusçayı konuşmaktadırlar (Diener, 2005). Bu şartlar altında, göç eden Kazakların daha iyi bir yaşam sürmeleri için bir şansları yoktur ve bu nedenle geri dönüş için geçerli sebepler görmemektelerdir. Kazak dili sorunu, gelecekte bazı siyasi veya başka meseleler durumunda tekrar ortaya çıkabilir. De Haas'a (2015) göre, Çin bu konuda hala Kazakistan ile işbirliği yapmaktadır. Çin hükümeti ekonomik kriz sırasında maddi destek sağlamış, yeni ticaret fırsatları konusunda anlaşma yapmıştır. İslam toplumu ile ilgilenmeye ihtiyaç duyulduğunda, Çin aktif olarak Kazakistan ile etkileşime girmiş ve ulus için tehdit oluşturmadan sorunları çözme eğiliminde bulunmuştur.

Kazakistan, yukarıdaki sorunların yanı sıra, bölgesel sorunlardan dolayı Çin tarafından bir tehdit ile karşı karşıya kalmıştır. Bilindiği gibi, 1997'de Kazakistan Devleti, başkenti Almatı'dan Astana'ya değiştirmeye karar vermiştir (BBC News, 2015). Golunov ve McDermott (2005), bu kararın sebebinin Almatı ile karşılaştırıldığında, Astana'nın Çin'den çok uzakta bulunan konumunu belirtmiştir. Başlangıçta, ülke bağımsızlaştığında, bölgeleri bölmekle ilgili sorunlar meydana gelmiş ve Çin bir miktar baskı yapmıştır. Ülke sınırları, politik alanlardaki ciddi sorunlardan biri olmuştur. Kazakistan'da bu durumla karşı karşıya olan ham petrol rezervlerinin dahil edilmesi şaşırtıcı değildir. 1997 yılında Rusya, Çin, Kazakistan ve Kırgızistan sınır güvenliğini sağlamak için anlaşma imzalamıştır. Koşullarına dayanarak, tüm ülkelerin 100 km'den daha az olmayan bir mesafedeki silahlı ordularını korumasına izin verilmiştir (Golunov ve McDermott, 2005). Bu karardan sonra, Kazak vatandaşları ve Çin ve Rus tarafındaki hükümet için en sık karşılaşılan tehdit sorunları çözülmüştür. Bölge bölünmesiyle ilgili problemler 1990'ların sonunda Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan arasında da yaşanmıştır. O zamanlar, İslamcıların az sayıda terörist saldırısı gerçekleşmiş ve ülkeler hangi ülkenin bundan sorumlu olduğunu belirlemeye çalışırken birbirleriyle tartışmaya

başlamışlardır. Daha sonra, Özbekler resmen Kazakistan'a ait olan topraklarda inşaat çalışmalarına başlamışlardır. Bu sorun bazı fiziksel saldırılar da dahil olmak üzere olumsuz sonuçlara yol açmıştır (Golunov ve McDermott, 2005). Ancak, 2001 sonunda, üç ülke her ülkenin ulusal sınırlarıyla ilgili olarak anlaşmaya varabilmiştir. Bununla birlikte, ülke sınırı başlıca ulusal çıkarlar listesine dahil edilmiştir (IS Paragraf, 2012). Dolayısıyla, Kazakistan hükümeti ulusal toprakların korunmasını dikkate almaktadır.

Her ülke için sınırlarını korumak oldukça önemlidir. Kazakistan sınır güvenliğini sağlamak için çevre ülkelerle anlaşmalar yapması önemli bir adım olmuştur, çünkü hükümet ülke sınırları içinde yaşayan tüm vatandaşlarını korumak zorundadır. Bununla birlikte, devlet temsilcilerinin ulusal güvenlik politikalarına dahil edilen resmi topraklarda meydana gelen tüm kazalardan, terörist saldırılardan ve diğer olumsuz olaylardan sorumlu olmaları gerekmektedir (IS Paragraf, 2012). Kazakistan'ın Çin ve Rusya ile komşu olması, bu iki ülkenin gücü göz önüne alındığında, bölge sınırlarını düzenlemek daha da önem kazanmaktadır (Olcott, 2006). Bunlara rağmen, Çin, Rusya ve Kazakistan birbirleriyle işbirliği yapabilir ve barışçıl ilişkiler kurabilirler (De Haas, 2015). Ülkeler ticaret, sosyal gelişim ve askeri sorular konusunda da işbirliği yapmaktadırlar. Dolayısıyla, Çin ve Rusya'nın siyasi gücü gibi dezavantajları ile birlikte Kazakistan, ekonomik ve sosyal büyüme için fırsat veren bu iki ülkeyle etkileşimlerden de kazançlı çıkmaktadır.

2.4. Ulusal Güvenlik Konusunda Uluslararası İşbirliği Dinamikleri

Makro çevre ve mikro çevre, ülkenin kalkınmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Fırsatların yanı sıra, ülkeler de ulusun refahını, sağlığını ve benzeri şeyleri olumsuz yönde etkileyebilecek tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Benzer şekilde, bir ülke küresel düzeydeki değişikliklerden dolayı ekonomik, politik ve diğer sosyal sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, araştırma çalışmasının bu kısmı, uluslararası trendlerin Kazakistan'ın ulusal güvenliği üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu ayrıntılı olarak analiz edecektir. Ulusal güvenlik stratejisinde olumlu veya olumsuz gelişmelerin ortaya nasıl çıktığını ABD gibi ülkeler liderliğinde açıklığa kavuşturmak için 20. yüzyılın sonunda meydana gelen ekonomik zorluklar gibi tarihi olaylarla uğraşmak uygun olacaktır (Nazarbayev, 2012). Ülkenin birkaç yıl önce karşılaştığı ve şu anda var olan tehditleri belirledikten sonra, ulusal güvenlikteki gelişmeleri analiz etmek daha iyi ve daha

bilgilendirici olacaktır. Uluslararası çevre, diğer ülkelerin yanı sıra Kazakistan'ın gelişimini de etkileyen farklı tehditleri ele almaktadır. Bununla birlikte, Fjder'e (2014) göre, modern dünyada belirsizliklerin daha yüksek olması nedeniyle tehditlerin tanımlanması giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Yazar, olumsuz olayların öngörülmesinin zorlaştığı için ülkelerin güvenlik hazırlıklarının azaldığını varsaymaktadır. Bu bağlamda, ülkeler acil durumlarda birbirlerini desteklemek için işbirliği yapmaya çalışmaktadırlar. Cumhurbaşkanı Nazarbayev, küresel iletişimin rolünü tehditlerle baş etmenin önemli bir parçası olarak vurgulamıştır (Nazarbayev, 2012). Şu anda Kazakistan'da var olan tehditlerin, bağımsızlığın hemen ardından meydana gelen tarihi olaylarla yakın bir bağlantısı vardır. Dolayısıyla, analiz geçmiş yılları mevcut kalkınma seviyesi ve hükümet tarafından yaratılan koşullar ile birleştirecektir.

Bunun nedeni, Kazakistan'ın ulusal güvenliği hakkında daha küresel bir düzeyde arka plan sağlamaktır. Bu bilgilere odaklanmanın ana nedeni, bölgesel sınırların dışında kalan fırsatları anlamaktır. Devlet makamları, küresel olarak Kazakistan'ın ulusal güvenliği adına mevcut fırsatları tanımlamak için uluslararası güvenlik gereksinimlerini dikkate almak zorundadır. Bu nedenle, araştırmanın bu kısmı, ülkenin ulusal güvenlik açısından stratejileri ve politikaları hakkında genel bir arka plan sağlayacaktır. Ülke resmen bağımsız hale geldiğinde, biri ulusal güvenlikle ilgili olan birçok önemli soru ortaya çıkmıştır. 16 Aralık 1991'de, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Devletin Bağımsızlığı Üzerine Anayasa Yasası" nı imzalamıştır (Ulusal Dijital Tarih, 2014). O günden itibaren, Kazakistan vatandaşlarının güvenliklerinden ve korunmalarından hükümet sorumlu olmuştur. Daha önce ülke Sovyetler Birliği'ne bağımlı olduğundan, ekonomik ve politik kalkınma ile ilgili az sayıda konu günlük meseleler üzerinde önemli etki yaratmıştır. 21 Aralık 1991'de, güney başkenti Almatı kentinde, on bir cumhuriyetin başkanları, SSCB'nin önceki ortaklarından "Bağımsız Devletler Topluluğu"nu oluşturan Anlaşma Protokolü" nı imzalamıştır (BDT) (Nazarbayev, 2012). Bundan sonra, 2 Mart 1992'de Kazakistan, Birleşmiş Milletler üyesi olmuştur. Bu olay, Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerin egemen bir devleti olarak uluslararası sisteme entegrasyonunun başlangıcı olmuştur. Dahası, BM'nin bir parçası olmak, özellikle günümüzde her ülke için önem arz etmektedir (Ulusal Dijital Tarih, 2014). Bunun yanında, 1991-1994 yıllarında, yüz on

bir ülke Kazakistan Cumhuriyeti'ni resmen tanımıştır; bu da tüm ülke için önemli bir olay olmuştur. Buna ek olarak, doksan ikisi Kazakistan ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Gelişmiş ülkelerde, ekonomik güvenlik, devletin ve iç politikanın egemenliğinin toplumun sosyal ve siyasal istikrarının dış politika seviyelerinde koşulsuz bir garanti olarak iktisadi güvenliğinin anlaşılmasından kaynaklanan bir kamu politikası önceliğidir (Fjäder (2014).)

Ekonomik güvenlik, Kazakistan Cumhuriyeti için ulusal ekonominin, sürdürülebilir kalkınmasını ve ekonomik bağımsızlığını sağlayan gerçek ve potansiyel tehditlere karşı korunmasıdır (Zakon.kz, 2018). Ekonomik fırsatlar üzerindeki etki, vatandaşların yaşam koşullarını da içeren yerel refahı etkilemektedir. Bununla birlikte, ekonomik güvenlik, devlet bütçesinin ve bununla ilgili faktörlerin oluşturulması anlamına gelen ulusal güvenliğin maddi temelidir. İstikrar, ülke ekonomisinin düzenli gelişimi ve büyümesi için bir garanti olarak hareket etmektedir. Bu nedenle, “Kazakistan-2025” kalkınma stratejisi (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017) ekonomik faktörler üzerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin, daha fazla uluslararası yatırımcı çekmek ve dünya pazarında mal ihracatını arttırmak için birçok hedef olmuştur. Dahası, cumhurbaşkanı, ulusal güvenlik yıldan yıla iyileştirilirken yerel halkın elde edilebilecek refahı konusunda ciddi bir vurgu yapmıştır. Bununla birlikte, küresel deneyim, herhangi bir devletin tüm sosyal ve ekonomik sisteminin ekolojisinin gelişmesinin, çevre sorunlarının başarılı bir şekilde çözülmesi ve çevre felaketlerinin önlenmesi için temel olduğunu göstermektedir. Ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olan çevre güvenliği, sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir koşuldur ve doğal sistemleri korumak ve çevrenin kalitesini korumak için bir temel teşkil etmektedir (Skiter vd., 2015). Çevre güvenliği, hayati çıkarların ve insan ve vatandaş haklarının, toplumun ve devletin çevre üzerindeki antropojenik ve çevresel etkilerden kaynaklanan tehditlerden korunma hali olarak tanımlanmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti ulusal güvenliğinin temel stratejik bileşenlerinden ve devlet önceliklerinin en önemli yönlerinden biridir (Nazarbayev, 2012). Yerli ve yabancı birçok araştırmacının makul bir şekilde inandığı gibi, çevre kirliliği Kazakistan'ın sosyoekonomik gelişimi için ciddi bir engel haline gelmiştir. Çevresel değişiklikler, daha sonra havada çok fazla kirlilik oluşturan teknolojik ekipmanla yakından ilgilidir. Dolayısıyla, küresel eğilim ekolojik sorunları çözmek için Kazakistan'a benzer şekilde daha az kirli üretimin yapılmasıdır. Nazarbayev'e (2012) göre, mevcut küresel

zorluklardan biri, tüm dünyayla ilgili olan ekolojik güvenlik olarak görülmektedir. Daha önceki bölümlerden Kazakistan'ın yüksek düzeyde hava kirliliği de dahil olmak üzere ciddi ekolojik problemlerle mücadelesi açıklanmıştır. Doğal çevre üzerindeki olumsuz etki, ülkelerin çoğunluğu için yaygın hale gelen bir olgu haline gelmiştir, çünkü bu durum yalnızca ülke sınırları içerisinde var olan ekonomik veya sosyal sorunlara benzememektedir. Çevre dostu üretime odaklanmak önemli görülmektedir; bu da dünya pazarının niceliğinden ziyade halka sunulan malın kalitesine odaklanması gerektiği anlamını taşımaktadır (Skiter vd., 2015). Ekolojik tehditlerle başa çıkabilmek için Fjader (2014), toplumun esnek ve değişime uyarlanabilir olması gerektiğini belirtmiştir. Yazar, sosyal ve ekolojik sistemlerin kombinasyonunun daha sonra olumlu sonuçlar getirmesinin muhtemel olduğunu da eklemektedir. Bu durumda toplum, ekosistemin herhangi bir koşulunda, özellikle farklı değişikliklere veya dönüşümlere, hatta sistemin tamamen çökmesine uyum sağlayabilmelidir. Ardından ekolojik tehditlerle başarılı bir şekilde baş etmek için bir fırsat olabilecektir. Ülkenin de hazırlıklı olmaya yardımcı olması açısından olası tehditleri tanımlaması gerekmektedir. Ulusal Güvenlik Yasasına (Egov, 2012) göre, terör eylemleri çok sık gerçekleştiği için ulusal güvenlik tehlikede olabilmekte, yasadışı silah ticareti ve uyuşturucu tüketiminin oranı artarken sağlık hizmetleri de kötüleşmektedir (Fjäder, 2014). Bu şartlar altında, eğitim ve kültür sektörleri toplum üyeleri arasında daha değersiz hale gelebilmekte ve bu durum da bu sosyal alanların daha az gelişmesine neden olmaktadır. Buradaki farklı kaynaklardan toplanan bilgilerin dikkate alınması, Kazakistan hükümetinin ulusal güvenliğe ciddi bir şekilde odaklandığı ve ülke içinde meydana gelen ve kötü kazalara yol açabilecek olası tüm şüpheli eylemleri kontrol altına aldığına dair önemli bir varsayımda bulunulmasının önünü açacaktır. Başından itibaren, Kazakistan'daki ulusal güvenlik, insanlar için gerekli olan güvenlik seviyesini sağlamak için tüm olası sektörleri kapsamaktadır. Açıkçası, yapılacak birçok iş mevcuttur, çünkü bugünlerde teknolojik gelişme gibi ilerlemeler düzenli iyileştirme ve geliştirme gerektirmektedir. Örneğin, internetin tanıtımından sonra birçok ülkedeki hükümetler web sitelerini kontrol altına almıştır ve bunun bir kanıtı olarak çevrimiçi kanalları farklı bilgilerle düzenlemek için kabul edilen Tallinn Manual (2013) gösterilmektedir. Sonuç olarak, kabul edilemez davranışları, zulmü ve benzeri şeyleri teşvik eden web sayfalarının yasaklanması muhtemel görünmektedir. Bu nedenle, ulusal güvenlik aynı zamanda internet alanını da

kapsamaktadır. Siber terör yaygınlaşmakta ve kamu güvenliği için mevcut hedefler insanları siber alanda karşılaşılabilecekleri zararlardan korumayı içermektedir.

Bağımsız bir ülke olarak Kazakistan, uluslararası düzeyde ulusal güvenliğin gelişmesini sağlamak için diğer ülkelerle ve farklı dünya kuruluşları ile işbirliği yapmaktadır. Bu nedenle NATO'nun bir parçası olmak (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) çok önemli bir rol oynamaktadır (Nazarbayev, 2012). Ülkenin resmi olarak katıldığı andan itibaren, Örgüt askeri güvenlik için daha iyi koşullara kapı açmıştır. Kazakistan ulusal ordusunun ve diğer birkaç ülkenin yanı sıra ABD'nin de desteğiyle Almanya'da eğitime izin verilmiştir (De Haas, 2015). Uluslararası Askeri ve Eğitim Örgütü (IMET) Programı da NATO'nun faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. Kuşkusuz, bu tür faaliyetler silahlı kuvvetlerin çalışma kalitesini arttırmaya yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, ABD'de Dış Askeri Finansman (FMF) adı verilen özel askeri program da Kazakistan'a finansal destek sağlamaktadır. Esas olarak, bu destek, gerekli egzersiz ve eğitim oturumlarını düzenlemek için ülkenin batı kısmında bulunan askeri üslere yöneliktir. Bununla birlikte, Amerikan Savunma Bakanlığı (DoD) Kazakistan'a nükleer silahlarla ilgili sorularında, güvenli ve doğru şekilde ortadan kaldırılmasında yardımcı olmakta, askeri alanda daha fazla bilgi sağlamak için askeri silahlarla ilgili bilimsel çalışmalarını teşvik etmektedir. Kazakistan için ABD ve NATO ile işbirliği, ülkenin askeri güvenliğini artırmak için yeni fırsatlar yaratmaktadır. McDermott'un (2008) bulgularına dayanarak, bu üç taraflı işbirliğinin (Kazakistan-ABD-NATO) hedefi, yalnızca yerel düzeyde değil, uluslararası düzeyde de terörle mücadele etmektir. Daha önce de belirtildiği gibi, Kazakistan'da çok uzun zaman önce, binlerce insanın riskli yaşamına neden olan İslami terör sorunu yaşanmıştır (Voloshin, 2011). Buna ek olarak, 11 Eylül 2001'deki Amerikan trajedisi ABD'yi teröristlerle ilgili daha da dikkatli bir hale getirmiştir. 2003 yılında Amerikan hükümeti, Kazakistan ile ülkedeki askeri güçlerin geliştirilmesine yönelik özel bir plan hazırlamıştır. Bu projenin süresi 5 yıl olarak belirlenmiş ve eğitim için ana yer Hazar Denizi bölgesi seçilmiştir. Amerikan hükümeti, tehdit durumunda yerel petrol boru hatlarını korumak için Kazak ordusunu hazırlamak istemiştir. Kesin olarak, Kazak ulusal ordusu da program ABD tarafından finanse edildiğinden ve NATO ile işbirliği yapmasına izin verdiğinden bu durumdan kazançlı çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Nazarbayev (2012), dini tercihlere rağmen milletler ve ülkeler arasındaki barışçıl ilişkilerin önemini vurgulamıştır. Elbette, askeri güvenliğin

geliştirilmesi ülke için taşımaktadır ve cumhurbaşkanı NATO tarafından hazırlanan programlara benzer bir programa katılmaktan her zaman memnuniyet duymuştur. Aşırılık durumunda, sosyal güvenlik de küresel düzeyde tehdit altında olacaktır. Ulusal Güvenlik Yasasına (IS Paragraf, 2012) dayanarak, sosyal tehditler, insanların yaşamları tehlikede olduğunda, toplumun birliği mümkün olmadığında, insanlar kendilerini yeterince güvende hissetmediğinde ve diğer benzer durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Kazakistan ile ABD ve Sovyet sonrası ülkeler arasındaki işbirliğinin karşılaştırılması, bu anlaşmalardan hangisinin askeri güvenliğin geliştirilmesine ve ulusal güvenlik sisteminin iyileştirilmesine yardımcı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, 2008'de Kazakistan ABD ile yeni 5 yıllık plan üzerinde çalışmayı uzatmaya karar verdiğinde beklenmedik bir durum yaşanmamıştır (McDermott, 2008). Önceki deneyimleri göz önüne alarak, Kazakistan bu birleşik işten mümkün olduğunca fazla fayda sağlamaya çalışmıştır çünkü ulaşılabilecek birçok hedef var olmuştur. Ülkeler Amerikan stratejisine dayanan askeri eğitim düzenlemeye karar vermişlerdir. Bir kısmı Kazakistan'da, diğer kısmı Amerikan topraklarında olma şartı belirlenmiştir. Kazak Ordusu için 5 yıllık program mevcut bilgiye ek çok daha fazla bilgi öğrenmek için mükemmel bir fırsat olmuştur. Ancak, ABD için Kazakistan güvenli bir ülke olarak sayılmamıştır (Voloshin, 2012). Risk Raporunda ülke, Mısır, Afganistan, Irak vb. gibi ülkelerle birlikte listelenmiştir. Bu belge ABD ve Kazakistan devlet temsilcisi arasındaki tartışmalara yol açmıştır. Asıl soru, neden böyle bir görüşe rağmen Kazak askeri güçleriyle işbirliği yapmaya iten sebebin ne olduğudur. Daha sonra Kazakistan'daki Amerikan Büyükelçisi özür dilemiştir ve olumsuz sonuçlar göz ardı edilmiştir. Voloshina'ya (2012) göre, bu durumun daha sonra ekonomik ilişkileri tehdit eden siyasi sorunlara yol açabileceği belirtilmiştir. ABD için Kazakistan ile teröristlere karşı işbirliği yapmak çok şey ifade etmektedir. Buna ek olarak, Kazak ordusu Taliban ile savaşmak için NATO ile işbirliği yapmıştır. Bununla birlikte, devlet temsilcileri bu konuyu tartıştıklarında, Kazakistan ordusunun Kazakistan ile Afganistan arasındaki politik ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceği için Kazak ordusunun saldırmayacağına karar vermişlerdir. Ayrıca, partilerin hiçbiri sosyal güvenlik tehdidinde bulunan Kazakistan vatandaşlarını tehlikeye atmak istememiştir (Voloshin, 2012). Kuşkusuz, böyle bir durumda kimse hangi yolun en iyi olacağını bilememektedir. Bu nedenle, Kazak ordusunun Taliban'dan kurtulma kararı NATO ile birlikte olan anlaşmasını

anlamli kilmaktadir. Bununla birlikte ulke, ulusal guvenligin boyutlari uzerinde olumsuz sonuclara yol acmadan NATO ve Afganistan ile dostane iliskileri surdurmeyi basarmistir. Bununla birlikte, diger Orta Asya uikeleriyle kiyaslandiginda, Kazakistan kurulusla dogru ittifaki surdurebilecek tek ulkedir. 11 Eylul 2001'deki teror saldirisinin ardindan NATO, terorle mucadele etmek icin Orta Asya uikeleriyle isbirligine karar vermis, uikeler de destek vermeyi kabul etmistir. Ancak, bir sure sonra orgut uyeleri, Orta Asya uikeleri ile isbirliginin teror sorununun ortadan kaldirilmasiyla ilgili uzun vadeli bir plan olmadigini fark etmeye baslamistir (Voloshina, 2012). Uzbekistan ve Kirgizistan liderleri NATO ve Amerikan askeri gucleriyle isbirliginden siyasi faydalar elde etmek istemistir. Bu nedenlerden dolayi NATO ve Orta Asya uikeleri arasındaki iliskiler kotulesmeye baslamistir. Kazakistan durumunda, uke cumhurbaşkanı, farklı partilerin yaptigi katkı konusunda ortak çıkarların rolünü tam olarak anlamıştır (Nazarbayev, 2012). Bu gorus yalnızca NATO ve ABD ile degil aynı zamanda Kazakistan'ın dahil olduğu her türlü politik etkileşim ile de ilgili olmuştur. Kazakistan'ın aktif olarak uyusturucu ticareti, terorizm ve aşırı cılıkla mucadele etmesi nedeniyle Türkiye için askeri isbirliği önemli gorulmektedir. Dış destek olmadan bu konularla mucadele etmek zor bir iş olacaktır (Nazarbayev, 2012).

Bu nedenle, Turk hukümeti Kazakistan durumunda Rusya ile sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Bu konu ile ilgili Aslan ve Bozyigit (2016) tarafından sağlanan ve tarihsel olarak önemli kararlar olarak gorülen gerçeklerden bahsedilmektedir. 1990'lı yılların başlarından itibaren, Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra, Kazak memurları, Turk Savaş Akademileri'nden başarılı bir şekilde mezun olma şansına sahip olmuştur. Bununla birlikte, Kazak askerleri Türkiye'nin Ankara'da NATO ile isbirliği içinde düzenlediği özel programa katılabilmektedirler. Ayrıca 1990'lı yılların sonlarında uikeden Kazak ordusuna önemli miktarda maddi destek sağlanmıştır (Nazarbayev, 2012). Daha sonraki yıllarda Kazakistan, Turk hukümetinden kendine faydası dokunan çeşitli askeri araçlar almıştır. Bu durum, iki uke için, özellikle Kazakistan için askeri isbirliğinin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye, askeri gelişme için yeni fırsatlar yaratmış ve ulkenin Kazak askeri gucleriyle iliskilerine ne kadar değer verdiğini gösteren konularda isbirliği yapmıştır. Bununla birlikte, bu bölümde, uikeler askeriyenin yanı sıra çeşitli konularda destek sağladıkları ve isbirliği yaptıkları için Kazakistan ile Türkiye arasındaki iliskilerden de bahsedilecektir. Uikeler arasındaki iyi

ilişkilerin sebeplerinden biri diller ve dinler arasındaki benzerliktir. Kazakistan bağımsız olduğunda, Türkiye bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur (Aslan ve Bozyigit, 2016). O zamandan günümüze kadar her iki ülke daha fazla işbirliği yapmaktan memnuniyet duymuştur. Her iki ülkenin de ekonomik güvenliği için son derece yararlı olan ihracat-ithalat amacıyla, iyi ekonomik koşullar yaratmak için ülkelerin yeterli zamanlarının olması şartıdır. Nazarbayev'e (2012) göre, 1999 yılında Türkiye enerji boru hatlarının inşasına yardım etmek için anlaşma imzalamıştır. Bu, her iki ülkenin işbirliğinde çok önemli bir adım olmuştur, çünkü ekonomik ve politik gelişme olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, önceki bilgileri dikkate alarak, bu iki ülkenin entegrasyonu Kazakistan'ın ulusal güvenliğinin geliştirilmesine birçok avantaj sağlamıştır.

BÖLÜM 3: KAZAKİSTAN-RUSYA GÜVENLİK POLİTİKASI

3.1. Kazakistan'ın Rusya'ya Karşı Güvenlik Politikası

Komşu ülkelerle olan ilişkiler politik, ekonomik veya diğer koşullara rağmen herhangi bir ülke için önemli bir faktördür. Kazakistan açısından, özellikle ulusal güvenliğin geliştirilmesi ve ekonomik fırsatlarla ilgili olmuştur. Daha önce belirtildiği üzere, Kazakistan, Rusya tarafından (Goble, 2014) diğer ülkelerle siyasi işbirliğini etkileyen baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu, olumsuz olaylardan, hayati tehlikelerden ve benzeri sorunlardan kaçınmak için Başkan Nazarbayev, çevre ülkelerle güçlü bir iletişim kurmaktadır. Başkanlar için farklı politik sorularla ilgili bir anlaşmaya varmadan önce olası sonuçları analiz etmenin gerekli olduğunu varsaymak önemlidir. Dolayısıyla, bu alt başlığın temel amacı, Rusya ile ilgili olarak bölgesel düzeyde olduğu zaman Kazakistan'ın ne tür tehditler, zorluklar ve fırsatlar ortaya koyduğunu belirlemek ve devletin ülke için yeni stratejik kalkınma planlarını nasıl yönettiğini açıklamaktır.

Bölgesel faktörlerle ilgili ulusal güvenlik politikaları temel olarak ekonomik fırsatlara ve tehditlere odaklanmıştır. Ulusal Ekonomi Bakanlığı (2017), Kazakistan ekonomisinin Asya ülkelerinde ve daha sonra da etkilenen dünya ekonomisinde yaşanan dünya krizi nedeniyle ciddi baskı altında olduğu 1997 yılı olumsuz deneyimlerini vurgulamıştır. Kabaca, aynı dönemde Rusya'da petrol fiyatlarındaki önemli düşüş ve kriz, Kazakistan ekonomisine yönelik tehdit sayısını arttırmıştır (Pomfret, 2005). Hükümet bu tarihi olaylardan çok şey öğrenmiş ve ekonomik gelişme riskini azaltacak bir yol aramaya başlamıştır. İlk kararlardan biri yurtdışından daha fazla yatırım çekmek olmuştur. 1990'ların sonunda ve 2000'lerin başında Kazakistan çoğunlukla Rusya ile işbirliği yapmıştır (Nazarbayev, 2012). Bunun nedeni, komşusu olan Orta Asya ülkelerinin yavaş gelişmesinin Kazakistan için yeni fırsatlar düşünmemesine yol açmış olmasıdır. 2007 yılında Kazakistan cumhurbaşkanı, Çin, Rusya ve CA ülkeleri ile ekonomik işbirliğinin kritik rolünü vurgulamıştır. Teklifin amacı, her bağımsız devlet için faydalı olmak ve birliğe yeni üyeler çekmek, EEU temelinde ticaret koşulları yaratmaktır (Nazarbayev, 2012).

De Haas (2015), Kazak cumhurbaşkanının EEU'dan ayrılma kararını vurgulamıştır, çünkü sendika Rus cumhurbaşkanının çıkarlarını takip etmek için kurulmuştur.

Kazakistan için bu konu, bağımsızlığını kaybedecek bir tehdit anlamına gelmiştir, çünkü önemli kararlar Rus devlet temsilcileri ve cumhurbaşkanı ile görüşülmek zorunda kalmıştır. Açıkçası, şu anda egemen ülkenin hiçbiri bağımsızlıktan kolayca vazgeçmeyi kabul etmeyecektir. Bununla birlikte, iki ülke arasında bazı anlaşmazlıklar olması, Kazakistan için ciddi sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Goble'a (2014) göre, Rusya-Kazak işbirliğinin temel nedenlerinden biri Kazakistan topraklarında yaşayan Rusların sayısı olmuştur. Rus milletinin güvenliğini sağlamak için Putin de Nazarbayev'in müttefiki olmakla ilgilenmiştir. Ancak, resim değişmiştir ve Kazak topraklarındaki Rusların sayısı azalmış ve bu da iki ülkenin siyasi ilişkilerini etkilemiştir. Haberlerde veya Kazakistan'ın diğer bilgilendirici kaynaklarında bahsedilmesi daha az olası olan siyasi tartışmalar ancak Radyo Özgür Avrupa / Radyo Özgürlük (Necibullah, 2014) gibi yabancı medyalar, Rus ve Kazak siyasetçilerin saldırgan davranışlarıyla ilgili doğruları düzenli olarak yayınlamaktadır.

Rusya-Kazak ilişkileri, ortak tarihten dolayı yıllar önce başlamıştır. Sendikanın yıkılmasından sonra Kazakistan cumhurbaşkanı, ulusal güvenliğin ekonomik ve siyasi istikrarsızlık da dahil olmak üzere farklı tehditlerden korunmasını sağlamak için komşu ülkelerle işbirliğinin daha iyi olduğunu anlamıştır (Nazarbayev, 2012). Ancak, ülkeler arasında zaman zaman anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. 2014 yılında, Kazak ve Rusya cumhurbaşkanları askeri-teknik işbirliği belgesini imzalamışlardır; bu da Kazakistan'ın politika kararlarına bağlı olduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte De Haas'ın (2015) araştırmasına devam ederken, bazı bakanlar işbirliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek muhtemel tehditleri dikkate alarak bu karara tam olarak katılmamışlardır. İlk sorun, Kazakistan'daki az sayıda devlet temsilcisinin, Rusya Federasyonu askeri kuvvetleri Ukrayna şehirlerine saldırdığında Rusya'nın Ukrayna'ya karşı eylemlerini desteklememesi olmuştur. Bu nedenler, hangi tarafta durulacağını seçmek ilerideki siyasi ilişkileri ve diğer ilişkileri etkileme gücüne sahiptir.

De Haas'a (2015) göre, Kazakistan'ın Rusya'ya siyasi bağımlılığı konusunda ciddi bir sorun olduğu açıktır. Avrasya Ekonomik Birliği (EEU), ikisi Rusya ve Kazakistan olmak üzere beş ülkeden oluşmaktadır. Ülkenin EEU'dan ayrılmaya karar vermesi durumunda, sonuç 2013-2014 Ukrayna Maidan'ın karşılaştığı ile aynı olacaktır. Bu nedenle, barışçıl yaşam koşulları için Kazakistan, Rusya cumhurbaşkanının kararlarını

desteklemesi gerekmektedir. Ekonomik açıdan senaryo çok az olumlu yanlara sahiptir, çünkü Kazakistan Avrupa Birliği veya BDT'de olmayan diğer ülkeler ile ticaret yapamamaktadır. Bu koşulları değiştirmek politika nedeniyle de zor bir iştir (Goble, 2014). Her iki ülkenin başkanları dostane ve barışçı bir ilişki içinde iken, Rusya hükümeti Kazakistan'a karşı hareket etmeyecektir. Bununla birlikte, durumu kontrol altında tutmak için Kazakistan cumhurbaşkanı, öncekinden daha fazla Rusya ile işbirliği yapmak zorundadır.

Günümüzde Kazak bakanları televizyon ve benzeri medya kaynaklarına dikkat etmektedir. TV kanallarının çoğu Rus'tur ve ülkenin çıkarları olan siyasi politikaları desteklemesi şaşkıncı değildir (De Haas, 2015). Elbette, Kazakistan hükümeti bu durumdan memnun değildir, çünkü o zaman Rus medyası Ukrayna ile çatışma sırasında olduğu gibi Kazak vatandaşlarının zihniyetini de etkileyebilecektir. Bununla birlikte, insanlar Rus kanallarını izlemeye alışkın olduklarından medya da dili etkileme, ulusal dile ilgiyi zayıflatma eğilimindedir. Kazakistan bağımsız bir ülke haline geldiğinde, anket yerel halkın Kazak dilinin “ulusal” olmasına aldırmadıklarını, ancak dilin burada “ilk” dil olarak kullanılmadığını umursadıklarını göstermiştir (Dave, 2004). Tercih edilen dil Rusça ve medyası bu durumu daha da fazla etkileyebilmektedir. Bunu göz önüne alarak Kazakistan'daki devlet temsilcilerinin kaygılarını anlamak çok daha kolay olacaktır. Her şey dil ile ilgili değil, aynı zamanda politika ve belirli ülkenin çıkarlarını teşvik etmekle de ilgilidir. Son zamanlarda, Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Rusça yerine İngiliz dilinin rolünü destekleyen hedefler koymuştur (Ulusal Ekonomi Bakanlığı, 2017). “Kazakistan-2025” Stratejisine dayanarak, okullarda, kolejlerde ve üniversitelerde eğitim programları özel yabancı dil kursları içerecektir. Bununla birlikte, birkaç yıl sonra, sağlık hizmetleri gibi sosyal alanlardaki şirketler, yalnızca yerel halka değil, aynı zamanda bir süre ya da daimi ülkede yaşayan İngilizce konuşan yabancılara da hizmet verebilecektir.

Diğer tehdit, ülkenin politik güvenliği için daha önemlidir. Kazakistan ve Türkiye, uzun yıllar boyunca birbirleriyle yalnızca politika ile ilgili değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve gelişme gibi sosyal alanlarda da birbirlerini desteklemektelerdir (Aslan ve Bozyigit, 2016). Bununla birlikte, ciddi bir sorun Türkiye ile Kazakistan arasındaki işbirliğinin daha da iyi ilişkiler kurması için bir engel olarak sayılabilmektedir. Mesele,

belirli konularda belirli aralıklarla Türkiye ile müzakere edemeyen Rus hükümetidir. Bilindiği gibi, Rusya ile Türkiye arasında uzun yıllar süren farklı siyasi çatışmalar yaşanmaktadır (Öniş ve Yılmaz, 2016). Aynı zamanda Rusya, Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkeleri üzerinde politik güce sahiptir (Aslan ve Bozyigit, 2016). Bir dereceye kadar, hepsi Sovyetler Birliği'ne üye olduğundan bu ülkelerin geçmişi ile ilgilidir. Yıkıldıktan sonra bile, Rus hükümeti Kazak hükümetinin kararlarını etkileyebilecek ve birinci tarafın Türkiye ile olan anlaşmazlıkları Kazakistan'ı etkileyebilecektir. Bununla birlikte, Türk devlet temsilcileri mümkün olduğunda Kazak hükümetiyle işbirliği yapma isteğinden vazgeçmemektedirler. Devlet temsilcilerinin yanı sıra Cumhurbaşkanı Nazarbayev, daha sonra her bir partiyi ve aralarındaki ilişkileri etkileyecek kararlar alırken hem Rus hem de Türk hükümetlerinin tepkilerini her zaman dikkate almalıdır.

Yenidünya düzeninin kurulmasından önce SSCB'nin varlığı ile şimdiki Kazakistan'a bağlı olan topraklarda Rus hâkimiyeti görülmüştür. Bu süre zarfında Sovyet Sosyalist kurallarının uygulandığı o dönemde bağımsız bir güvenlik politikasından bahsedilmemiştir. Ancak 1992 yılında bağımsızlığına kavuşan Kazakistan dış politikasında sadece Rusya odaklı değil çok yönlü politika izlemiştir. Özellikle Çin ve Rusya ile olan ilişkilerinde denge politikasını benimseyen Kazakistan, 2001'de ŞİÖ'ye katılan, 2015'te Avrasya Birliği Kurucu Üyeliğinde ev sahibi olan, 2014'te Avrasya Ekonomik Birliğinin kurulması için çalışmalar yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Nazarbayev dış politika güvenliğinin sağlanmasında devletlerin egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyacağını, BM başta olmak üzere uluslararası teşkilatlarca ortak hareket noktalarının olmasına dikkat çekmiştir. Bağımsızlıktan sonra Kazakistan'ın Konsept belgesine göre Rusya ile iyi komşuluk ve ittifak antlaşması imzalamıştır. Buna göre kültürel, ticari, ekonomik, siyasi alanlarda Rusya ile iş birliğinin sürdürülmesi açıkça beyan edilmiştir (Kavas, 2014).

Küreselleşme ile birlikte Kazakistan'ın uluslararası arenada etkin rol oynaması ile Rusya ile müttefik mi rakip mi sorusu sıkça sorulmuştur. Özellikle ŞİÖ ile birlikte Kazakistan'ın Çin ile ilişkilerinin ilerlemesi Rusya'yı endişeye düşürmüştür. Özellikle petrol boru hatları ile Kazakistan'ın Batı'yı tercih etmesi ve deniz filosu donanımını Batılı silahlar ile güçlendirmesi Rusya'nın Kazakistan'ı kolay lokma olarak görmediği de anlaşılmaktadır. Var olan iki ülke ilişkilerinin iyi gitmesi bunu sonuna kadar koruma

ile bağlantılıdır ve Kazakistan ise bu durumu hiçbir tarafı küstürmeden dengelemeyi amaçlamaktadır. Kazakistan eskisi gibi Rusya'ya bağımlı olmak istememekte ve bu yönde özellikle ekonomi silahını kullanmaktadır. Rusya Ukrayna krizi sonrası Gürcistan ve Ukrayna'nın Kazak petroleri ile ilgilenmesi ŞİÖ'de Kazakistan'ın etkinliğinin artması Rusya'yı endişelendirmektedir. Rusya Kazakistan içerisindeki etkisinin azaldığını fark etmiş ve buna yönelik Rusya'nın politikalarını uygulama senaryoları ortaya atılmıştır. Örneğin Kazak mallarının bir kısmının Rusya üzerinden geçmesi engellenebilir fakat bu durumda Kazak siyaset bilimci Nurlan Seydin tarafından Kazakistan'ın hiçbir zaman boyun eğmeyeceği yönünde açıklamalar yapmıştır (Satiyeva, 2007).

3.2. Soğuk Savaş Öncesi Dönem Güvenlik Politikaları

Çarlık Rusya'sı döneminde Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılan Kırım Savaşı'nda İngilizler Osmanlı'ya yardım etmişler ve savaş sonunda Rusya yenilmiştir. İngiltere'nin büyük bir tehdit olduğunu anlayan Rusya yönünü şimdiki Kazakistan toprakları içinde kalan Türkistan'a çevirmiştir. Rusya'nın bu hareketi ile Batı karşısında rekabet sağlayamayan Rus malları Türkistan aracılığı ile geçiş yapma hakkına sahip olacaktır. Ayrıca Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasında da Orta Asya kolay elde edilebilir bir bölge olarak görülmüştür. Rusya ayrıca geleneksel Çarlık politikası olan "böl-parçala-hâkim ol" politikasını Türkistan'da başarılı bir şekilde uygulamıştır. Sovyet Rusya'sı dönemde ise 1980'li yılların sonuna doğru Kazakistan'ın %40'ına yakın bir nüfusu Rus olarak kayıtlara geçmiştir. Rusya'nın Kazak halkına dayattığı baskıcı hareketler SSCB zamanında giderek çoğalmıştır. Çarlık Rusya'sının yıkılmasıyla Lenin önderliğinde SSCB kurulması Rusya'nın politikalarını yumuşatmamıştır. Özellikle ölümlerden dolayı Kazakistan'ın demografik yapısında değişiklik yaşanmış ve nüfus Rus lehine konuşlandırılmıştır. Bununla birlikte ibadethaneler kapatılmış kazak aydınları vatan haini sıfatı ile sürgün ettirilmiştir. Mali olarak durumu iyi olan kazak ailelerin paraları eşitlik adı altında ellerinden alınmış ve halkın zorla yerleşik hayata geçirilmesi hızla Kazakistan'a uygulanmıştır. Böylelikle Kazak halkının bazısı baskıya dayanıp yerleşik hayata geçmiş, bazısı Türk devletlerine göçmüş ve bazısı ise ölmüştür. Kazak halkı önceden beri göçebe bir halk olarak o dönemlerde yaşamını sürdürmüştür. 1920'li yılların sonlarında 4.836.000 olan kazak

nüfusunun sadece 600.000'i şehirlerde yerleşik yaşamını sürdürmüştür. Farklı devlet sistemine sahip olan Kazak halkı o yıllarda Sovyet Rusya'sı rejimine alışmakta zorlanmıştır. Yapılan sistem değişikliği ile birlikte 40 milyon hayvanın 30 milyonu telef edilmiş, Kazaklara yeni yerlerinde yeterli barınak ve gıda temin edilememiştir. Böylelikle SSCB yıllarında kazak nüfusu büyük oranla yok edilmeye mahrum bırakılmıştır (Uluslararası Politika Akademisi, 2014).

3.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik Politikaları

Soğuk savaşın bitiminden sonra hem siyasi hem de ekonomik özgürlüğe kavuşan Avrasya bölgeleri, son yüzyıllarda küresel siyaset için oldukça önemli bir konuma sahiptir. Kelime anlamı olarak ise Avrasya; Avrupa ve Asya kıtalarının birleşiminden meydana gelmiştir (Özder, 2013: 66). Avrasya kavramı ilk olarak 20.yy başlarında Rus bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmalarında görülmektedir. Çarlık Rusya zamanındaki düşünce akımları, zaman içerisinde Avrupa topraklarına yayılmış, orda da Osmanlı devletinin kültüründe kendini bulmuştur. Hatta D.E. Yeremeev bir çalışmasında önceleri Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden toplulukların kendi dilini konuştuğunu fakat daha sonra tüm grupların ayrı ayrı tarımsal ve hayvansal ürünleri üretilip, aynı dili konuşmaya başladıklarını açıklamıştır (Yeremeev, 2015: 208).

Avrasya bölge olarak Atlantik okyanusundan Pasifik okyanusuna uzanan ve Avrupa ve Asya'yı içine alan bir yapı olarak düşünülmelidir. Avrasya bölgesinin coğrafi olarak kesin bir tanımı yapılmamakla birlikte sınırlar, Avrupa ve Asya kıtalarından hangi bakış açısı ile bakıldığı ile netleşebilmektedir. Bu sınırlardaki ortak kültür, gelenek, görenek, din ve etnik açıdan benzerlikleri Avrasya'yı sınırlarından daha geniş bir bölge olarak bizlere sunmaktadır. Bu çalışmalar sadece politika anlamında olmamakla birlikte, bölgenin sosyo-kültürel özelliklerini de içinde barındırmaktadır. Kazakistan ise bu konumda daha önemli bir yere sahiptir. Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine seçilmesi ve bu kurumun başkanlığını yürütmesi, uluslararası arenada da etkisinin arttığının göstergesidir. ABD, Rusya ve Çin ile etkili ilişkiler barındıran Kazakistan sadece Türk dünyası ile değil İslam dünyasında da sözü geçen ülkelerden biridir. Ayrıca Kazakistan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatına başkanlık eden ilk Orta Asya devletidir. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne de ekonomik anlamda etkisi olan bu ülke, uluslararası arena tarafından güvenilir ülke konumundadır. Bu da gelecek yıllarda

Kazakistan'ın konumunu arttıracak niteliktedir. Rusya Federasyonu'ndan sonra gelen ikinci Sovyet kökenli ülke ise Kazakistan'dır. 1990 yılından sonra Kazakistan da diğer tüm devletler gibi yeniden yapılanmasını zor bir dönem geçirerek oluşturmuştur. Dönemin devlet başkanı Nazarbayev, Kazakistan 2030 programı ile hedeflerini sıralayarak serbest piyasa ekonomisine geçişin kalkınan ekonomi için gerekli olduğunu vurgulamıştır (Rısbayulı, 1999: 292).

Kazakistan, Rusya ile 7200 km sınıra sahiptir. Bu yakın komşuluk Kazakistan'ın Rusya'ya karşı daha dikkatli politika uygulamasına sebep olmuştur. Nazarbayev, 1990'lı yıllardan itibaren Rusya'ya karşı ayrıcalıklı bir politika oluşturmamış, dış politikasında Türkiye, İran, Çin, ABD gibi ülkelerle de ilişkilerini geliştirmiştir. Her şeye rağmen Rusya Kazakistan ilişkilerinin kopma noktasına gelmemesinde Putin dönemindeki olumlu geri dönüşlerin etkisi büyüktür (Kamalov, 2011:25).

Kazakistan, bölge olarak enerji kaynakları bakımından da oldukça zengindir. ABD Enerji Bölge İdaresinin verilerine göre Kazakistan ham petrol ve gaz rezervi bakımından dünyada 9. Sıradadır. Doğalgazda ise bu durum 12.sıralara kadar başarılı bir dereceye gelmiştir (Ercan, Gökdeniz, 2009: 49). Bu yönden madencilik ve metalürji ülke ekonomisinde oldukça geniş yer tutmaktadır. Altın, kömür, demir gibi madenler ülkenin başlıca doğal kaynaklarıdır. Uranyum ve kromda dünya ikincisi olan Kazakistan, bakırda beşinci sıradadır. Bu yönüyle Kazakistan Avrasya'nın adeta parlayan bir yıldızı konumundandır. Ülkenin güneyi daha çok pirinç, tahıl, meyvecilik gibi alanlarla uğraşmaktadır. Kuzeyinde maden sanayi ve petrol ürünlerinin rezerv oranı ciddi bir orandadır. Batı tarafında ise petrolün en fazla çıkarıldığı yerdir. Doğu Kazakistan ise demirden farklı diğer metallerin çıkarıldığı yerdir. Böylece ülkenin yarısından çoğu hizmet sektöründe ilerlerken, ülkenin %16'sı ise sanayi sektöründedir.

Kazakistan demografisindeki Rus nüfustan dolayı Kazakistan hükümeti 3 boyutlu siyaset izlemiştir. İlki kazak dili ve kültürünün popüler hale getirilmesi, ikincisi nüfus politikasının izlenmesi ve üçüncüsü ise Rus elitlerinin Kazaklar ile yer değiştirmesidir. Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Kazakistan'daki "Kazaklaştırma" yani devlet milliyetçiliği anlayış, Rusya'nın tepkisi ile karşılaşmıştır. Nazarbayev bu konuda etik kimliklerin siyasallaşmasını engelleyici politikalar düzenlemiştir. Kuzey kısımdaki Rus çoğunluk kazak halkının Rusya ile birleşme olasılığı bile Kazakistan'ı

endişelendirmiştir. 11 Haziran 1997 tarihinde Kazakistan devletinin dili hakkındaki kanun, Nazarbayev tarafından yürürlüğe konulmuş ve devletin resmi dili kazakça olmuştur. Fakat buna rağmen ülkedeki Slav birlikler kazakça öğrenmekte isteksizdirler (Oğan, 2002:150).

Kazakistan 1991 senesinde bağımsızlığını kazanmışken 3 büyük sorun ile karşı karşıya kalmıştır. 1989 verilerinde Kazak halkının %37,8'i Rusları oluşturmaktadır. Diğer bir sorun ise kazak ekonomisinin bağımsızlık sonrası hala Moskova'ya bağlı olmasıdır. Diğerisi ise Rusya tarafından kontrol edilen nükleer ve askeri tesislerin varlığıdır. Bu 3 temel sorun kaynaklı Astana yönetimi uzun süre Rusya'da bağımsız hareket edememiştir. O yıllarda Nazarbayev, dış dünyaya açılmak için Rusya'nın üye olduğu örgütlere üye olmuş; bir nevi Rusya'nın uluslararası imajını ülkesine faydacı dönütler sağlamıştır. Kazakistan'ın Rus yoğunluklu demografik yapısı gerçekleştirilen politikalarla değişime uğramıştır. Kazakistan'da bulunan Ruslar Rusya'ya göç etmiş, Moğolistan'da bulunan Kazaklar da Kazakistan'a gelmiştir. 2018 verilerine göre 18 milyondan daha çok nüfusu olan Kazakistan'ın %65'ini Kazaklar, %21'ini Ruslar oluşturmaktadır. Nükleer silah konusu sorunsalını Kazakistan; Rusya ve ABD ortak kararı ile çözmüştür. 1993 yılından başlayarak nükleer füze başlıkları Rusya'ya iade edilmiş ve bu süreç 1995'lere kadar devam etmiştir. Ekonomide ise Nazarbayev önemli enerji ve maden kaynaklarının dolaşımını sınır ötesi sağlanmasının altını çizmiştir. Bu noktada Moskova'ya olan ekonomik bağımlılığını azaltmıştır (Çalışkan, 2018).

Kazakistan Rusya ile olan güvenlik sorunlarını en aza indirmek için Rusya ile Avrasya Birliği gibi örgütler oluşturmuş, ŞİÖ gibi örgütlere de karşılıklı üyeliklerini göstermişlerdir. Ayrıca 2012 senesinden itibaren Belarus Cumhuriyeti, Kazakistan ve Rusya arasında ortak ekonomik alan oluşturarak ekonomik güvenlik de sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır (Gazigil, 2012: 65).

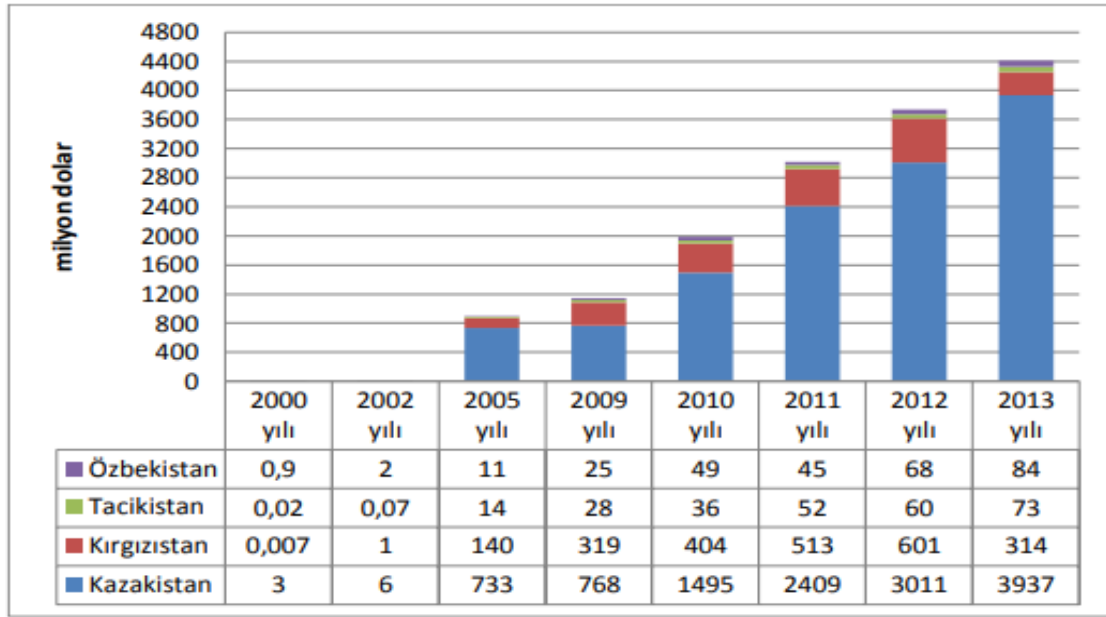
Nazarbayev, 1991-2004 döneminde Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğu çerçevesinde Almatı Antlaşmasını imzalamış ve BDT'nin kurucu sıfatıyla yerini almıştır. Kazakistan bu antlaşma ile birlikte Rusya ile sınır antlaşması hakkında çözüm üretmiş ve 1992 senesinde Dostluk İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Astana yönetimi toprak bütünlüğünü de koruma altına almıştır. Orta Asya bölgesinde Orta Asya-Merkez doğalgaz boru hattı önemli rol

oyunmaktadır. SSCB döneminde inşa edilen bu hat bölgedeki ülkeler arasında doğalgaz geçişini sağlayan ilk hat olarak karşımıza çıkar. Atru-Samara petrol boru hattı ile Kazakistan, Rusya'ya bağımlılığını azaltarak petrolünü batı ve Doğu Avrupa ülkelerine ihraç ettirmektedir. Tengiz-Novorossiysk hattı eğer işler halde olsaydı Kazakistan'ı Rusya'ya tam anlamıyla bağımlı kılacaktı. Bundan dolayı Kazakistan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına katıldığını duyurmuştur (Ongarova, 2018:17).

Kazakistan-Rusya güvenlik politikasının Soğuk Savaş sonrası dönemindeki oluşumlardan en önemlisi çok taraflı uluslararası platformlara katılınmasıdır. Özellikle 1990 yılı sonrasındaki bölgesel örgüt oluşum sürecinde her iki ülke de önemli rol oynamıştır. Öncelikli olarak 8 Aralık 1991'de Belarus, Ukrayna ve Rus liderlerinin bir araya gelerek oluşturdukları Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Mins Deklarasyonu ile Orta Asya'daki diğer liderler tarafından farklı karşılanmıştır. Şöyle ki bu topluluğun bir Slav birliği olabileceği yönünde endişe etmişlerdir. Bunun üzerine tekrardan bildirme yapılarak geriye kalan 11 ülke de dâhil olmuş ve Almatı Deklarasyonu ile BDT resmen kurulmuştur (Gleason, 1997: 77). Minsk Deklarasyonu'na bu durumda en çok karşı çıkan ülke Kazakistan olmuştur. Şöyle ki Kazakistan'a göre bu bildirme Sovyet milliyetçiliğini temsil etmekte ve olası ırkçı hareketlerle yaklaşık nüfusun yarısından çoğunun Ruslardan oluşan toprakların kaybedilmesi yönünde endişe etmiştir (Akçam,2015: 45). Nitekim Rusya da kendisinin bu örgütte "eşitler arası birinci" olarak görmekte ve bölgesel örgütün lideri konumunda kendini görmektedir. Diğer Orta Asya devletleri kendilerini bir çatı altında korunma olarak kabul etseler de bu durum Rusya açısından oldukça farklıdır. Fakat her şeye rağmen örgüt büyümeye ve gelişmeye başlamış; akabinde ekonomik, siyasi ve insani alanlarda işbirliğini artırmak için belli girişimler oluşturulmuştur. 1995 senesinde Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Belarus arasında işbirliğini artırıcı anlaşma imzalanmış; akabinde 1999 senesinde Tacikistan da gümrük birliği kurulmasına dair görüşünü belirterek 2000 yılında Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmasına yönelik anlaşma imzalanmıştır (Sakwa ve Webber, 1999:381). 1990'lı senelerde Kazakistan için bağımsız devletler topluluğunda yer almak oldukça önem taşımaktadır. Nazarbayev, Belarus, Rusya ve Ukrayna tarafından oluşturulan Slav birliğinin kendi Rus nüfusuna ait topraklarda zarar göreceği endişesiyle bunu kontrol etmeyi amaçlamıştır. Bir diğeri ise Kazakistan'ın ekonomik çıkarlarıdır. Eski Sovyet devleri arasında ekonomik olarak en gelişmiş politika oluşturan devlet Kazakistan'dır.

Kazakistan bağımsızlığını kazanmasından bu yana her zaman liberalleşme ve gümrük birliği söylemlerini dile getirmiştir. Nitekim zamanla bu fikir diğer ülkelere de benimsenmiş ve 2000 yılında Gümrük Birliği çerçevesinde Avrasya Ekonomik Birliği kurulmasına zemin hazırlamıştır (Akçam, 2015: 50). Kazakistan için BDT'ye katılmanın bir diğer önemli husus da güvenlidir. SSCB zamanında Kafkasya ve Orta Asya bölgesi sadece Rus ordusundan oluşmuştur. SSCB dağılmasından sonra ise Rusya tekrardan kendi ordusunu kurmuş ve SSCB'den kalan nükleer silahları sahiplenmiştir. Bu durumda Kazakistan askeri teknolojiye mahrum kalmış ve SSCB yıkılmasından sonra bölgede oluşan çatışmalara maruz kalmıştır. Bu sebeplerden dolayı Kazakistan, kendini güvenli bir bölgesel örgüt içerisinde görmekten vazgeçmemiştir (Djalili ve Kellner, 2009: 241)

Grafik 1: Orta Asya Ülkelerinden Rusya Ekonomisine Yatırım Akımları

Kaynak: Gamarlı, 2015.

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte enerji kaynaklarını elinde bulunduran Orta Asya, Rusya'ya rakip haline gelmiştir. Bu konumdan rahatsız olan Moskova bölge ülkeleriyle antlaşma imzalamış ve ülkeleri kendine bağlamak istemiştir. Bir başka sebep ise diğer büyük güçlerin Orta Asya zenginliklerine ilgi göstermesi ve bölgedeki ülkeleri Rusya'ya alternatif başka ülkeler arayışında olmasıdır. Özellikle Kazakistan, Hazar bölgesindeki konumunu avantaja çevirmek istemektedir fakat bölgenin tamamen denize

kapalı olması ve bu konuda Rusya'ya bağımlı olması, Kazakistan'ın Hazar bölgesindeki hareket alanını kısıtlamaktadır (Uluslararası Politika Akademisi, 2013).

Tablo 2:
Kazakistan ve Rusya Federasyonu Arasındaki Toplam Dış Ticaret Hacmi (2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ticaret hacmi, milyon dolar	19 993,6	12 443,5	17 450,8	22 330,6	25 747,5	26 470,8	17 796,3
Bir önceki yıla göre, % olarak	122,7	62,2	140,2	136,4	115,3	102,8	67,2
Rusya Federasyonu'nun payı, %	18,3	17,4	19,2	18,9	19,3	19,9	19,5
RF'ye ihracat, milyon dolar	6 228,0	3 547,0	5 387,7	6 998,6	10 050,5	9 010,7	6 087,9
Bir önceki yıla göre, % olarak	133,3	57,0	151,8	129,8	143,6	89,7	67,6
Rusya Federasyonu'nun payı, %	8,7	8,2	9,0	8,5	11,7	10,6	9,3
RF'den ithalat, milyon dolar	13 765,5	8 896,5	12 063,7	15 332,0	15 697,0	17 460,1	11 708,4
Bir önceki yıla göre, % olarak	118,4	64,6	135,6	127,10	102,4	111,2	67,1
Rusya Federasyonu'nun payı, %	36,3	31,3	39,1	42,8	33	35,9	38,6
Bilanço, milyon dolar	-7 537,5	-5 349,5	-6 185,8	-8 333,4	-5 646,5	-8 449,4	-5 620,5

Kaynak: Gamarlı, 2015.

Kazakistan bağımsızlığını ilan ettikten sonra bazı Kafkas ülkeleri ve Baltık ülkelerinin aksine Rusya ile iyi ve sıkı ilişkiler kurmuştur. Rusya 17 Aralık 1991'de Kazakistan'ı tanıırken, Kazakistan da 3 gün sonra Rusya Federasyonu'nu tanımıştır. 1992 senesinde 2 ülke arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Kazakistan eski devlet başkanı Nazarbayev, Moskova'yı ilk resmi ziyaretinde iki ülkenin siyasi ve ekonomim ilişkilerinin düzenlendiği 23 antlaşma imzalamıştır. Bununla birlikte;

- 1994 -Rusya Federasyonu ve Kazakistan Cumhuriyeti konvansiyonu
- 1995- 4. Nükleer Poligonu Kiralama Antlaşması ve Baykonur Uzay Üssünü Kullanımını Antlaşması
- 1998 -21.yy'a doğru Daimi Dostluk ve Müttefiklik Antlaşması
- 1999 -2007-Rusya'nın Sınır Bölgeleri ve Kazakistan İşbirliği Antlaşması

- 2000 -Rusya–Kazakistan Hazar İşbirliği Antlaşmaları, Kazakistan’ın bağımsızlığını kazandığı ilk 10 senelerinde Rusya ile yapmış olduğu antlaşmalardır.

Ayrıca;

- Hazar’ın statüsü çerçevesinde ilişkiler
- Boru hatları ve enerji kaynakları güzergâhları
- Askeri ve güvenlik konuları
- Baykonur uzay üssü
- Kazakistan’da yaşayan Rus nüfusu
- Nükleer silah ve poligonlar
- BDT ve diğer ilişkiler olarak Kazakistan-Rusya ilişkileri bu çerçevede şekillenmiştir.

Tablo 3:
Başlıca Ülkeler İtibariyle Kazakistan’ın İthalatı (Bin Dolar)

Sıra	Ülkeler	2015	2016	2017	Toplam Pay
1	Rusya	10.529.281	9.129.774	11.472.924	39,1
2	Çin	5.087.801	3.665.652	4.692.242	16
3	Almanya	1.985.982	1.443.521	1.484.116	5,1
4	ABD	1.484.349	1.276.990	1.253.451	4,3
5	İtalya	1.176.149	835.333	946.335	3,2
6	Özbekistan	725.684	587.801	735.160	2,5
7	Türkiye	741.917	618.147	730.082	2,5
8	G. Kore	607.047	453.126	567.499	1,9
9	Fransa	670.833	660.979	535.333	1,8
10	Beyaz Rusya	488.033	332.607	508.567	1,7
11	Ukrayna	827.826	435.488	462.150	1,6
12	Japonya	584.519	552.884	413.941	1,4
13	Polonya	340.546	254.317	326.685	1,1
14	Tacikistan	164.877	218.424	317.647	1,1

Kaynak: Konya Ticaret Odası, 2019.

BDT kapsamı içerisinde yapılan en mühim anlaşma ise şüphesiz 15 Mayıs 1992 tarihinde imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması’dır. Bu anlaşma, barışı koruma, ortak sınır koruması ve ortak hava savunması gibi amaçların gerçekleştirilmesiyle derinleşmiştir (Tellal, 2013: 78). Rusya ve Kazakistan’ın birlikte yer aldığı bir başka örgüt ise Şanghay İşbirliği Örgütü’dür. Şangay Beşlisi olarak adlandırılmış olan örgüt, Tacikistan, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Çin arasında Şangay’da imzalanan

anlaşma ile kurulmuştur. Sınır kontrolü ve bölgesel güvenlik konularına öncelik veren örgüt, ayrılıkçı, aşırılıkçı ve terörizm gibi faaliyetlerle mücadeleyi de örgütün belli başlı amacı haline getirmişleridir (Akçam, 2015: 51). Akabinde 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü adını resmen almıştır. Bu örgütün başlıca amaçları olarak yeni bir demokratik ve adil uluslararası ve siyaset düzeninin inşasına katkıda bulunmak, bölgesel güvenlik ve barış güvenliğini sağlamak amacıyla ortak çabalara daha fazla önem vermek, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda işbirliğini artırmak ve üye ülkeler arasındaki dostluk ilişkilerini pekiştirmek olarak sıralanabilmektedir (Torjesen, 2009: 187-190). Ayrıca örgütün bir diğer amacı Çin ve Rusya'nın güvenlik problemi sebebiyle ŞİÖ ile bu ortama uygun bir zemin hazırlanarak bölgedeki ABD varlığının dengelenmesi ve uluslararası toplumdaki mevcut ABD hegemonyasına karşı olarak bir güç ya da blok oluşturmaktır. Putin bu amacını ve niyetini Ağustos 2007'de ŞİÖ zirvesinde de "tek kutuplu dünya kabul edilemez" sözü ile açıkça belli etmiştir. Pakistan, Moğolistan, İran, Hindistan ve Afganistan'ın gözlemciliğinde Türkiye, Sri Lanka ve Belarus'un diyalog ortakları olduğu ŞİÖ, özellikle İran gibi ABD karşıtı bir ülkeyi de gözlemci statüsüne katarak bir blok oluşturulma çabası görülmektedir (Akçam, 2015: 60).

ŞİÖ'nün ekonomik boyutu da güvenlik boyutu kadar dikkat çekicidir. Özellikle örgüt enerji alanında yoğunlaşmıştır. 2006 senesinde Putin, enerji alanında işbirliğinin sağlanması amacıyla ŞİÖ enerji kulübü kurulmasını önermiştir. Hem enerji tüketimi hem de enerji üretici bakımından dışarıya bağlı olan ülkelerin çıkarlarının dengelenmesi amacıyla 2011 yılında bu öneri üzerinde çalışmalar başlamıştır. Çıkarlar konusunda özellikle Çin ve Rusya baş aktörlerdir. Çünkü Çin enerji güvenliğini garanti altına almak istemekte, Rusya ise bölgedeki enerji alanındaki tekel varlığını devam ettirmek istemektedir. Kazakistan için ise ŞİÖ gibi bir örgütte yer almak oldukça önem taşımaktadır. Çünkü Kazakistan Çin ve Rusya gibi iki büyük ülke ile sınır komşusudur ve bu ülkelerin desteği ile Kazakistan hem ekonomik olarak hem de siyasi olarak kendini daha güvende ve serbest hissedecektir. Ayrıca Kazakistan, ŞİÖ içindeki enerji işbirliğinin artırılması çabaları ile yakından ilgilenmektedir. Enerji kaynağı bakımından zengin olan Kazakistan, ekonomik çıkarlarını bu yönde şekillendirmek istemektedir. Akçam, 2015: 64). Ayrıca Şangay İşbirliği Örgütü Kazakistan için iki açıdan önem taşımaktadır. İlki şüphesiz güvenlik kaygısıdır. İkinci olarak Kazak ordusunun

modernize edilmesi ve bu süreç içerisinde oluşabilecek güvenlik zafiyetini Rusya'nın gözlemcisi altında oluşturmaktadır. Ayrıca Kazakistan sadece ortağının Rusya olarak algılanmasını istememekte, özellikle Çin gibi büyük bir devletle ilişki kurarak dengeli bir biçimde dış politika kurmak istemiştir (Karasar, 2001:237).

Soğuk savaş sonrasında Nazarbayev'in uluslararası sisteme bakış açısı değişmiştir. Sovyet sosyalist havasından kurtulmak isteyen Kazakistan, bölge ülkeleri arasında uluslararası arenaya en çabuk adapte olan ülke olmuştur. Kazakistan'ın bu düşünce yapısını en iyi şekilde açıklayan oluşum şüphesiz Asya'da İşbirliği Güven Artırıcı Önemler Konferansı (AİGK) dır. Bu kurulun oluşturulmasında Kazakistan başülke olmuştur. Nazarbayev'e göre Asya'da güvenlik, barış ve istikrar sürecini tesis edebilmek amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı gibi tüm Asya'yı kapsayacak biçimde bir örgüte ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Tez bildiride AİGK'nin sağlamaştırılmasına yönelik olarak 14 Eylül 1999 tarihinde AİGK Üyesi Ülkeler Arasındaki İlişkileri Yönlendiren Ülkeler Bildirgesi imzalanmıştır.

Bu bildiride;

- İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı ilkelerini gözetmek,
- Kültürel, sosyal ve ekonomik alanda işbirliğini gerçekleştirmek,
- Silahsızlanma ve silah kontrolü,
- Ülkelerin içişlerine karışmama,
- Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini sağlamak,
- Ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı göstermek,
- Kuvvet kullanma tehdidi ya da kuvvet kullanmanın kendisinden kaçınmak gibi amaçlar belirtilmiştir (Akçam,2015:53).

Kazakistan-Rusya ilişkileri 2000'li yıllara gelindiğinde yeni bir süreç ile sürdürülmüştür. Bölgesel güvenlik sorunlarının ikili ilişkilerde önemin artmasıyla hem Kazakistan'ın hem de Rusya'nın ekonomisi BDT kapsamında atılan adımlar itibariyle bütünleşmiştir. Bununla birlikte Kazakistan sahip olduğu zengin enerji kaynaklarını uluslararası piyasalara nakil konusunda daha fazla aktörün katılmasını sağlayarak çözüm konusunda adımlar atmayı başarmıştır (Akçam, 2015: 53).

Özellikle 11 Eylül saldırıları ülkelerinde zaten güvenlik sorunu ile uğraşan Kırgızistan ve Kazakistan'ı dolaylı olarak etkilemiştir. 11 Eylül sonrasında ABD Orta Asya'da bazı askeri üsler kurarak bölgedeki nüfusunu artırıcı adımlar atmıştır. ABD'nin bölgedeki varlığı Kazakistan'a diğer devletler ve ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde zemin hazırlamıştır. Kırgızistan'dan farklı olarak Kazakistan ABD, Rusya ve bölge ülkeleriyle ilişkilerini sadece askeri alanlarla değil, ekonomik ve siyasi alanlarla da geliştirme imkânı yakalamıştır. Rusya ve Kazakistan 9 Ocak 2004 yılında Astana'da Baykonur Uzay Kompleksi hakkında anlaşma imzalamış; bu kompleksin kullanımının hem Kazakistan hem de Rusya için daha verimli hale getirmek amaç olarak belirlenmiştir. Bu anlaşma ile Rusya Kazakistan topraklarındaki varlığını uzay çalışmaları içerisinde 2050 senesine kadar sürdürmeyi garantilemiştir. 2012 yılında ise Rusya ve Kazakistan 11 Eylül sonrasındaki dönemi de dikkate alarak ikili ilişkilerin seyrini belirleyen 25 Mayıs 1992 yılında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasının güncellenmesine dair protokol imzalamışlardır. Bu protokol ile taraflar ittifak ilişkilerini ve stratejik ortaklarını derinleştirmeyi hedeflemişlerdir. Protokolün ilk maddesinde Rusya ve Kazakistan ikili ilişkilerinde AİGK, ŞİÖ, Ortak Ekonomik Alan, Gümrük Birliği, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve BDT içerisinde bulunan işbirliği düzenlemelerini dikkate alacaklarını açıkça belirtmişlerdir.

Aynı zamanda;

- Madde 3 ile modern silah ve askeri araçların yemini, silahlı kuvvetlerin reformu gibi askeri politikalarda da birlikte ve anlaşmalı hareket edeceklerini taahhüt etmişlerdir.
- Madde 4 ile bütün kitle imha silahlarının yayılması alanında uluslararası anlaşmalarla eşgüdümlü gideceklerini kabul etmişlerdir
- Madde 5 ile Rusya ve Kazakistan arasında vatandaşlarının serbest dolaşımı için çalışmalar yapılacağını temin etmişlerdir.
- Madde 8 ile ekonomik entegrasyonlarını Avrasya ekonomik birliğinin oluşturulmasına yönelik yapılacak olan düzenlemelerle daha da ilerleteceklerini açıklamışlardır.
- Madde 9 ile yasadışı göç, insan ticareti, kitle imha silahlarının yayılması ve aşırı cılık gibi bölge güvenliğini tehdit etmekte olan yeni konularda işbirliğini

derinleştirmek ve geliştirmeyi amaçladıklarını açıkça belirtmişleridir (Akçam, 2015: 58).

Rusya ve Kazakistan arasında imzalanan bir diğer önemli belge ise 6 Temmuz 1998 tarihinde akdedilmiş 21. Yüzyıla Yönelik İyi Komşuluk ve İttifak Deklarasyonunun oluşturulmasına dair imzalanan anlaşmadır. 11 Kasım 2013 yılında imzalanan Rusya Federasyonu ve Kazakistan Cumhuriyeti Arasında 21. Yüzyılda İyi Komşuluk ve İttifak Antlaşması hem Rusya'nın hem de Kazakistan'ın işbirliği ve ebedi dostluk ilişkilerini 21.yy'a uygun şekilde derinleştirip geliştirecekleri yönünde anlaşmaya varmışlardır.

Bu anlaşma ile Rusya ve Kazakistan;

- Madde 1 ve 2'de birbirlerinin toprak bütünlüklerine ve egemenliklerine saygı göstermeyi;
- Madde 3'te birbirlerine karşı olarak saldırgan eylemlerde bulunmayacakları ve birbirlerine karşı ittifak ya da bloklara katılmayacaklarını,
- Madde 4'te dünyada ve Avrasya bölgesinde istikrar, güvenlik ve barışın sağlanması konusunda iletişimli bir dış politika sergileyeceklerini,
- Madde 5'te kitle imha silahlarının fırlatma ve bunların temini hakkında yayılmasının önlenmesi konusunda işbirliği içerisinde olacaklarını,
- Madde 6'da organize suçlarla ve uluslararası terörizmle ortak mücadele vereceklerini,
- Madde 9'da hem Rusya hem de Kazakistan topraklarında yaşamlarını sürdüren ulusal azınlık ve etnik grupların kültürel, dilsel, dini ve etnik kimliklerini koruyacaklarını;
- Madde 10'da Avrasya deklarasyonunu geliştirerek derinleştireceklerini,
- Madde 13-15'te enerji bakımından işbirliklerini artıracaklarını taahhüt etmişlerdir (Akçam, 2015:60).

Ekonomi ilişkilerde ise Rusya ve Kazakistan arasında 2000'li yıllarda ilk olarak Gümrük Birliği, sorasından da Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulması ile gelişme göstermiştir. Putin'in iktidara gelmesiyle eski SSCB ülkeleri arasında söz konusu bölgesel oluşumlar kurma anlamında yoğunlaşarak uluslararası ticarete açılmamıştır. Nitekim Kazakistan'ın Gümrük Birliği öncesi ticaret verileri şu şekildedir:

Tablo 4:
Kazakistan'ın 2004-2009 Yıllar Arasında Dış Ticaret Verileri (Milyon \$)

Yıllar	İhracat		İthalat		Denge	Hacim
	Değer (\$)	Değer (%)	Değer (\$)	Değer (%)		
2004	20.096	55,4	12.926	53,7	33.022	7.170
2005	27.849	39	17.352	35,8	10.497	45.201
2006	38.250	37,3	23.676	36,4	14.574	61.926
2007	47.755	24,8	32.756	38,3	14.999	80.511
2008	71.183	50	37.889	15,7	33.294	109.072
2009	43.195	-39,3	28.408	-25	14.787	71.603

Kaynak: Barak ve Abutalipov, 2016: 1-18

Özellikle küresel krizlerden de direkt olarak etkilenen Kazakistan ekonomisi iç talepteki daralma sebebiyle hem ihracatta hem de ithalatta daralma yaşamıştır. 2005 yılında dış ticaret hacmi 2004 yılındaki dış ticaret hacminin yaklaşık 7 katıdır. 2005 senesinden sonra düzenli olarak artan hacim 2009 senesinde kriz sebebiyle düşmüştür. Krizin olduğu 2008 yılında ihracat ve ithalat verileri 5 yıl içindeki en fazla olan verilerdir. 2009 yılında ise 2008 krizinin etkileri açıkça görülmektedir. Nitekim ihracat ve ithalattaki değer kayıpları ekonomide de hissedilmiştir.

Tablo 5:
2004-2009 Dönemi Kazakistan'ın İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler (Milyon\$)

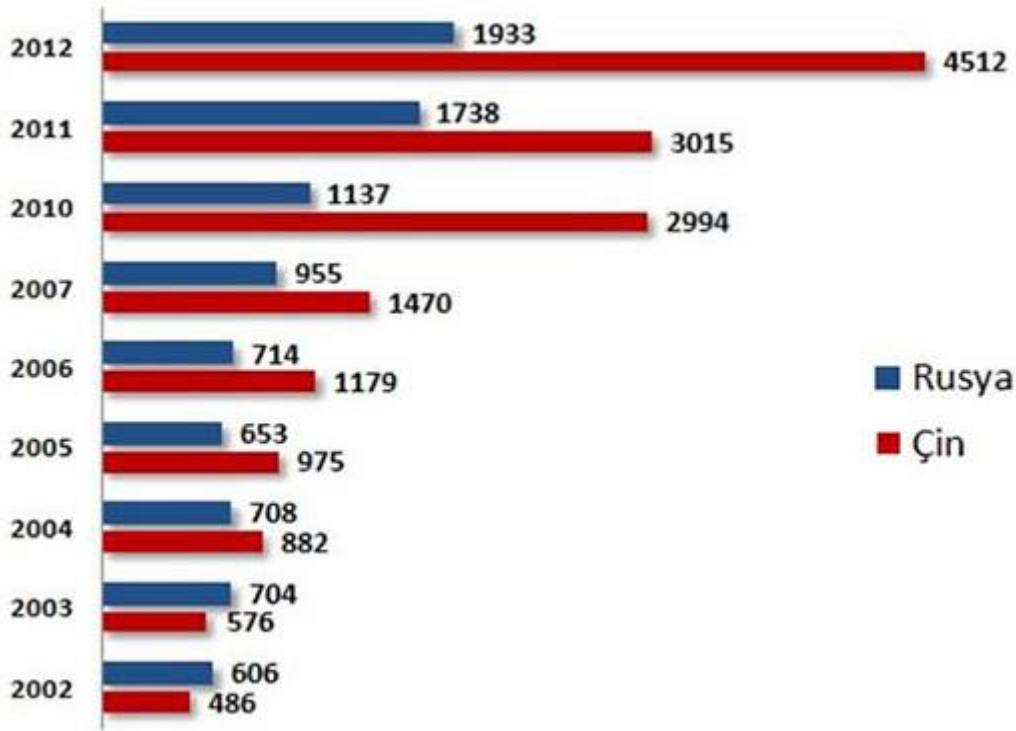
Ülkeler/Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
İtalya	3.108	4.190	6.891	7.774	11.920	6.686
Çin	1.966	2.422	3.592	5.635	7.676	5.888
Hollanda	464	877	1.704	2.464	4.638	2.222
Rusya	2.836	2.926	3.730	4.658	6.227	3.546
Fransa	1.468	2.665	3.346	3.982	5.388	3.381
İsviçre	3.760	5.509	6.721	7.475	11.281	2.668
Romanya	32	460	747	686	1.010	840
Avusturya	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3	1.196
İspanya	281	464	968	775	896	580
Türkiye	147	156	348	934	1.903	791
Belarus	18	26	70	129	170	54
Diğer	5.999	8.154	10.133	13.243	20.074	15.343
Toplam	20.079	27.849	38.250	47.755	71.183	43.195

Kaynak: Barak ve Abutalipov, 2016: 1-18.

Gümrük Birliği öncesinde Kazakistan'ın ekonomisindeki en büyük payları İtalya, Rusya ve Çin oluşturmuştur. Ayrıca bu dönemde Kazakistan'da gerçekleştirilen yabancı

yatırımların 180 milyar dolara ulaştığı gözlemlenmiştir. Özellikle gümrük birliği sonrası dönemde bölgede Çin yatırımları daha da çoğalmış, akabinde Rus baskısında biraz da olsa azalma görülmüştür.

Grafik 2: Rusya ve Çin'in Kazakistan'daki Doğrudan Dış Yatırımları (Milyon Dolar)

Kaynak: Kavas, 2014 (<http://www.bilgesam.org>).

Ancak hem Rusya'nın hem de Kazakistan'ın dâhil olduğu Avrasya Ekonomik Birliği'ne rağmen ticaret hacminde düşüş görülmektedir. Söz konusu ekonomik entegrasyon verilerde de görüldüğü üzere Kazakistan açısından endişeli bir konum sergilemiştir. 2015 senesinin Ocak ayı verisine göre Kazakistan'ın Rusya'ya ithalatı %35,6 iken, Rusya'ya olan ihracatı ise sadece %5,3 oranıyla sınırlı kalmıştır (Akçam, 2015: 59).

Rusya ve Kazakistan arasındaki ekonomik ilişkilerde özellikle Avrasya Ekonomik Birliği kapsamında Kazakistan ekonomisinin Rusya'ya bağımlı olması dikkat çekmektedir. Nitekim Rusya'da oluşan herhangi bir ekonomik gelişme direkt olarak Kazakistan'ı da etkilemektedir. Rusya-Ukrayna sorununda Avrupa Birliği'nin Rusya'ya

ekonomik yaptırımlar uygulaması Kazak şirketleri açısından da olumsuz sonuçlar doğurmuştur (Akçam, 2015: 60).

Ekonomik bütünleşme çerçevesinde Rusya ile olan ekonomik ilişkilerini derinleştiren Kazakistan, uluslararası piyasalara enerji nakil konusunda gelişme kaydetmiştir. Nitekim Kazakistan, Rusya'nın yer almadığı Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ile Avrupa; Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı ve Kazakistan-Çin petrol boru hattı ile Doğu Asya pazarlarına açılmıştır (Akçam, 2015: 65).

Harita 1: Hazar Petrol ve Doğalgazının Başlıca İhracat Güzergâhları ve Kazakistan'ın Konumu

Kaynak: Akçam, 2015.

Görüldüğü gibi Kazakistan uluslararası sistemde ekonomik bakımdan bölgesel bütünleşmelere önem vermiş, bunu da Rusya'yı küstürmeden başarmıştır. Akabinde Kazakistan, Avrupa ve Çin ile daha da yakınlaşarak alternatif dış ticaret kanalları oluşturmuştur.

11 Eylül sonrasında ABD'nin politikasını Orta Asya'ya çevirmesi özellikle Rusya'ya tehdit etmiş, bölge içerisinde Rusya'nın bölge ülkeleriyle işbirliğini geliştirmesi ve derinleştirmesinde daha çok öneme sahip olmuştur. Nazarbayev Gümrük Birliği, Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ile Orta Asya'nın istikrara kavuşması için çaba sarf etmiştir. Bu örgütler çerçevesinde Nazarbayev önce ekonomi sonra politika çerçevesiyle hareket etmiş ve gümrük birliğinin sağlanması konusunda ısrarcı davranmıştır (Akçam, 2015: 52).

Sermayenin, malların, işgücünün ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması amacıyla ortak ekonomik alan kurulması yönünde gümrük birliği çerçevesinde kararlar alınmıştır. 1995 senesinde Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Belarus arasında ekonomik işbirliğin sağlanması bakımından gerekli deklarasyonlar imzalanmıştır. Akabinde 2003 senesinde Ukrayna, Rusya, Kazakistan ve Belarus ortak ekonomik alan kurulması yönünde anlaşmaya varmışlardır (About Commonwealth of Independent States", <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm>.14. 11. 2019).

Tablo 6:
Kazakistan'ın 2010-2015 Yıllar Arasında Dış Ticaret Verileri (Milyon \$)

Yıllar	İhracat		İthalat		Denge	Hacim
	Değer (\$)	Değer (%)	Değer (\$)	Değer (%)		
2010	60.270	39,5	31.126	9,6	29.144	91.396
2011	84.335	40	36.905	18,6	47.430	121.240
2012	86.448	2,5	46.358	25,6	40.090	132.806
2013	84.700	-2	48.805	5,3	35.895	133.505
2014	79.459	-6,2	41.295	-15,3	38.164	120.754
2015	45.725	-42,4	30.186	-30	15.539	75.911

Kaynak: Barak ve Abutalipov, 2016: 1-18.

1 Ocak 2010 tarihi itibarıyla Gümrük Birliği'ne geçen Kazakistan, 2011 ve 2012 senesinde küresel ekonomik krizin de etkisini kaybetmesiyle ihracatta artış yaşanmış; ancak 2014 senesinde petrol fiyatlarının önemli bir biçimde düşmesi Kazakistan'ın ihracatında olumsuz bir etki yaratmıştır. Rusya ve Çin'in Kazakistan'ın metalik ürünlerine ve ham petrol demir cevherine olan talebinin azalması da Kazakistan'ın ihracatını düşürmüştür.

Tablo 7:
Kazakistan'ın Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Dönemde Yıllar İtibariyle İhracatı (Milyon \$) ve İhracattaki Ortalama Değişme

Ülkeler	Gümrük Birliği Öncesi Dönem							Gümrük Birliği Dönemi						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ortalama %Değişim	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Ortalama %Değişim
İtalya	3.108	4.190	6.891	7.774	11.920	6.686	0,2430	9.576	15.045	15.465	16.480	16.051	8.137	0,0291
Çin	1.966	2.422	3.592	5.635	7.676	5.888	0,2826	10.122	16.291	16.484	14.973	9.799	5.483	-0,0531
Hollanda	464	877	1.704	2.464	4.638	2.222	0,5281	4.160	6.637	7.479	9.888	8.724	4.980	0,0995
Rusya	2.836	2.926	3.730	4.658	6.227	3.546	0,0923	3.006	7.514	6.747	5.875	6.388	4.278	0,2051
Fransa	1.468	2.665	3.346	3.982	5.388	3.381	0,2483	4.433	5.414	5.632	5.460	4.690	2.681	-0,0677
İsviçre	3.760	5.509	6.721	7.475	11.281	2.668	0,1086	1.234	4.952	4.965	4.313	4.539	2.659	0,5045
Romanya	32	460	747	686	1.010	840	2,8442	1.281	2.265	3.033	2.396	3.152	1.343	0,1278
Avusturya	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3	1.196	77,1870	2.528	3.876	4.955	3.614	2.854	423	-0,1042
İspanya	281	464	968	775	896	580	0,2683	921	1.135	768	1.846	2.363	1.219	0,2217
Türkiye	147	156	348	934	1.903	791	0,6858	1.234	2.574	3.229	2.603	2.272	1.922	0,1731
Belarus	18	26	70	129	170	54	0,5230	41	103	90	58	61	57	0,2033
Diğer	5.999	8.151	10.127	13.235	20.062	15.343	0,2377	18.708	22.301	23.434	17.792	18.565	8.669	-0,0975
Toplam	20.079	27.846	38.244	47.747	71.171	43.195	0,2212	57.244	88.107	92.281	84.698	79.458	41.851	-0,0062

Kaynak: Barak ve Abutalipov, 2016: 1-18.

Tabloya göre Gümrük Birliği sonrasında Kazakistan'ın Rusya'ya yaptığı ihracat ortalama olarak %20 oranında büyüme sağlamıştır. Ancak rakamsal değerler olarak dikkate alındığında ise önemli bir farkın olmadığı da görülmektedir. 2008 ekonomik krizinden sonra düşmüş olan ihracat rakamlarının temel alınmasıyla sanal bir büyüme gerçekleşmiş ve bunun üzerinden veriler güncellenmiştir. Gümrük Birliği Kazakistan'ın ihracatını artırıcı yönde bir etki yaratmamış sonucu görülmektedir (Barak ve Abutalipov, 2016:15).

Tablo 8:
Kazakistan'ın Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Dönemde Yıllar İtibariyle İthalatı (Milyon \$) ve İthalattaki Ortalama Değişme

Ülkeler	Gümrük Birliği Öncesi Dönem							Gümrük Birliği Dönemi						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ortalama %Değişim	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Ortalama %Değişim
Rusya	4.807	6.581	9.064	11.573	13.753	8.896	0,1717	5.475	16.269	17.110	17.971	13.807	9.650	0,3081
Çin	758	1.251	1.924	3.507	4.565	3.569	0,4189	3.964	5.021	7.497	8.364	7.357	5.082	0,0892
Almanya	1.052	1.298	1.809	2.585	2.572	2.041	0,1690	1.828	2.082	2.270	2.455	2.314	1.985	0,0222
ABD	563	1.204	1.105	1.623	1.930	1.393	0,2872	1.315	1.716	2.119	2.155	1.993	1.422	0,0390
Ukrayna	722	839	979	1.517	2.104	2.131	0,2556	1.358	1.734	2.922	2.269	1.208	827	-0,0089
Fransa	313	291	459	705	812	460	0,1523	501	687	584	1.032	1.085	670	0,1315
G.Kore	247	256	358	625	423	373	0,1479	527	622	956	1.265	1.066	606	0,0903
İtalya	426	679	1.430	1.130	1.240	1.915	0,4264	1.581	1.145	960	1.036	1.039	1.176	-0,0447
Türkiye	342	399	558	958	970	570	0,1764	616	729	786	926	1.019	741	0,0535
Özbekistan	227	254	319	538	516	304	0,1219	473	770	817	970	1.017	725	0,1275
Belarus	143	207	284	395	396	367	0,2279	251	623	675	698	773	446	0,2568
Diğer	3.173	4.074	5.371	7.530	8.534	6.389	0,1773	6.134	6.612	7.842	9.663	8.617	6.856	0,3671
Toplamı	12.773	17.333	23.600	32.686	37.815	28.408	0,2023	24.023	38.010	44.338	48.804	41.295	30.186	0,0854

Kaynak: Barak ve Abutalipov, 2016: 1-18

Kazakistan'ın Gümrük Birliği sonrası dönemde ithalatına bakıldığı zaman Kazakistan'ın Rusya'ya ithalatı üyelik zamanında %30 oranında artmıştır. Gümrük öncesi dönemde 9.112 milyon dolar olan ithalat, gümrük sonrası dönemde ise 13.380 milyon dolara çıkmıştır. Bunda Rusya ve Kazakistan arasında Gümrük Birliği Anlaşması kapsamında ticareti kolaylaştırıcı anlaşmalar ve uygulamaların etkisi büyüktür. Aynı zamanda Kazak Tengesi karşısında Rus rublesinin değer kaybetmesi de önemli bir etkidir. Gümrük Birliği sonrasında Kazakistan'ın üye ülkelerle yapmış olduğu ithalat, toplam ithalattan oldukça fazladır (Barak ve Abutalipov, 2016:16).

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Irak ve Afganistan'da askeri operasyonları gerçekleştirmesiyle Orta Asya'da bölge ülkeleri Rusya ile işbirliğini artırmıştır. 2002 senesinde Tacikistan, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Ermenistan ve Belarus'tan oluşan Kolektif Güvenlik Anlaşmasına taraf olan devletler Kişinev Zirvesi'nde bir araya geldikten sonra anlaşmaya dair Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünü kurmuşlardır. KGAÖ ile üye tüm üye devletler ABD'nin askeri varlığını bölgede sınırlandırmayı ve güvenlik sorunlarını kendi içlerinde çözmeyi amaçlamaktadırlar. Kazakistan'ın dış politikası çerçevesinde ise KGAÖ stratejik ortak olduğu Rusya ile ilişkilerini daha ileri bir seviyeye getirmeyi ve "Kazakistan-2050 Stratejisi"nde millî ve bölgesel güvenliğin

güçlendirilmesine yönelik dış politikanın önceliklerini bu şekilde belirlemeyi amaçlamıştır (Nazarbayev, 2012: 64).

Sonuç olarak, Kazakistan'ın Avrasya'daki jeopolitik ve ekonomik önemi Sovyet rejimi dönemlerinden kalan ülkelerle oluşturduğu bağlar ile sağlanmıştır. Bu yüzden orta Asya'nın ekonomisinde büyük bir yer tutmaktadır. Hem tarımsal anlamda hem de doğal kaynaklar bakımından gelişmiş ülkelerin ticaretinin odak noktası haline gelmiştir. Bugün ABD dâhil olmak üzere Rusya, Çin ve Türkiye ile ticari ortaklıkları bulunan Kazakistan, yıllar geçtikçe bu konumunu daha da arttıracaktır.

1991-2001 seneleri arasında Rusya ve Kazakistan'ın ekonomik ilişkileri incelendiğinde bağımsızlıktan sonra zengin doğalgaz ve petrol kaynakları ile uluslararası toplumun dikkatini üzerinde toplayan Kazakistan, SSCB zamanında inşa edilmiş olan enerji nakil hatlarının Rusya'nın tekelinde bulunmasından dolayı bu alanda Rus yönetimi ile sıkı ilişkiler geliştirilmiştir. Ayrıca Rusya faktörü, Kazakistan'ın dış ticaretinin gelişmesi için gerekli olan en önemli aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede Kazakistan Rusya ile ilişkilerini geliştirerek ekonomisini giderek güçlendirmiştir ve hatta Rusya ile diğer uluslararası arenadaki aktörler arasında denge arayışı içerisine girmiştir. 2001-2014 senesinde Rusya ve Kazakistan arasındaki ilişkiler ekonomik bütünleşme ve bölgesel güvenlik çerçevesinde şekillenmiştir. Rusya ve Kazakistan arasında imzalanan ikili anlaşmalarda önceki dönem içerisinde kurulan askeri, ekonomik ve siyasi ilişkilerin daha ileri düzeye taşınması amaç olarak belirtilmiştir ve her iki ülke bu yönde adımlarını atmıştır. Özellikle Kazakistan bu anlaşmalarla Moskova yönetimi ile ilişkilerini farklı boyutlarla geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu hedefini gerçekleştirirken Kazakistan stratejik düşünmüş ve bir taraftan da alternatif ortaklar bulmaya çalışarak tek taraflı bağımlılıktan kurtulmayı amaç haline getirmiştir.

Bölgesel olarak Orta Asya'nın kalbi olarak nitelendirilen Kazakistan, 2018 yılı içerisinde Donald Trump ile görüşmelerini sıklaştırmıştır. Bu ise Trump'ın Kazakistan'ı olası Rusya ve Çin empozesinden kurtararak kendi tarafına çekmeyi hedefleme amaçlı yapılmış bir harekettir. Rusya orta Asya'ya, Çin ise Avrasya'ya doğru adımlar atarken Kazakistan'ın kilit bir ülke olduğunu bilip, ilişkilerini o yönde şekillendirmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmı, ne tür sorunlardan söz edildiğini anlamak için kısaca ana bulguları özetleyecektir. Tezde araştırma konusu için daha ayrıntılı analiz sağlamak amacıyla çeşitli bilimsel makalelerden bahsedilmiştir. Amaç, giriş bölümünde bahsedilen tüm noktaları ele almaktır. Araştırma sırasında, yaşanan en önemli güçlük, çok uzun zaman önce yayınlanmayan ilgili bilgileri bulmak olmuştur, çünkü Kazakistan'da bu tür eserler çoğu zaman Rusça veya Kazakça yazılmış ve incelenememiştir. Bu sorunlara rağmen, gerekli makaleler bulunmuş ve bu araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlamıştır. Ulusal güvenlik, her ülke için çok önemlidir, çünkü yalnızca ulusun güvenliği ile değil aynı zamanda bütün devletin iyiliği ile de ilgilidir. Kazakistan SSCB'den bağımsız hale geldiğinde, ekonomik, politik ve diğer tüm sektörlerin sıkı kontrol altında olması gerektiğinden çeşitli zorluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. İncelenen makalelerden, Birliğin dağılmasından sonra, Sovyet sonrası ülkelerin CSTO'da işbirliği yapmaya ve ülkeleri olası saldırılardan korumak için askeri güçleri birleştirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Ancak, fikir herhangi bir fayda sağlamadığından, üye ülkelerin birkaçı organizasyondan ayrılmaya karar vermiştir. Bundan sonraki yıllarda, CSTO öncekinden daha aktif olmamış ve üye ülkelerdeki protestolar sırasında gerekli desteği sağlamamıştır. Bu nedenle, ihtiyaç duyulduğunda hiçbir şey yapamadığı için CSTO daha fazla gerekli görülmemiştir.

Kazakistan'ın Rusya'ya bağımlılığı ciddi bir engel ve siyasi bir konu olmuştur. Fark edildiği üzere, Rusya çeşitli konularda Kazakistan'a baskı yapmaktadır. Bu nedenle, bir zamanlar Kazak hükümeti gelecekteki ekonomik büyüme için mükemmel bir fırsat olacak olan diğer ülkelerle işbirliği yapmamaktadır. Bu gerçeğe rağmen, Kazakistan'ın diğer ülkelerle askeri işbirliği hala mümkündür ve ülke ortaya çıkan tüm olasılıkları kullanmaya çalışmaktadır. Bu fırsatlardan biri, Kazak ordusu için maddi destek sağlayan ve özel askeri eğitimler düzenleyen ABD Savunma Bakanlığı ile işbirliği yapmanın Kazakistan'ı şanslı konuma getirmiştir. Daha iyi sonuçlar elde etmek için 5 yıllık bir plan yapılmış ve bu plan daha sonra beş yıl daha uzatılmıştır. Amerikan DoD'unun bu tür bir teklifte bulunmasının nedeni, Kazakistan'ın askeri kuvvetlerini, saldırılar sırasında Hazar Denizi bölgesini koruyabilmeleri için eğitmektir. Bu bölgede iyi bilinen bir gerçek ülke, petrol boru hatlarına ve çok önemli olan ham petrol

rezervlerine sahiptir. Bu nedenle, DoD'nin bu fırsatı sağlama kararı temel olarak politik sebeplere dayanmıştır. Petrol boru hatlarına erişim, uzun vadede ABD için faydalı olma ihtimali vardır.

Türkiye ve diğer bazı ülkelerle olan işbirliği de ülke için değerli bir deneyimdir, çünkü değişim ve gelişim açısından faydalı görülmektedir. Ulusal askeri güçler bilgi ve pratik geçmişini birbirleriyle paylaşmaktadırlar. Bununla birlikte, ekonomik ve politik gibi diğer nedenlerle de Türkiye ile işbirliği önemlidir. Özel eğitim programları için oluşturulan Türk askeri kuvvetleriyle etkileşimin olanakları, Kazakistan için oldukça faydalı olmuştur. Kazakistan Savunma Bakanı S. Zhasuzakov'a göre, hızlı teknolojik gelişme nedeniyle ülkeler birlikte eğitim ve öğretim faaliyetlerini yönetirken daha kazançlı olmaktadır (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2018). Bu nedenle, askeri meselelerde ortaklık ülkelerin çoğu için büyük bir şanstır. Kazakistan'daki ulusal savunma, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki zamana göre gelişme kaydetmiştir ve gelecek yıllarda da benzer bir strateji izlenmesi bunun devamlılığının sağlanacağı anlamına gelmektedir.

Araştırmanın gösterdiği gibi, ulusal güvenliğin geliştirilmesi stratejiler ile sağlanmaktadır. Sonuncusu Kazakistan-2050'dir. Hedefler, ulusal güvenliğin her boyutu ile ilişkilidir. Özellikle, kalkınma planlarının politik, sosyal ve ekonomik yönleri arasında güçlü bir bağlantı olduğu görülmektedir. Muhtemelen, genel fikirler daha kesin olabileceğinden, vatandaşların güvenliği için bireysel plan üzerinde çalışmak daha iyi olacaktır. Dahası, Kazakistan-2050, ülkenin ekonomik hedefleri hakkında daha fazla anlatım imkânı sunarken, askeri sorunlar hakkında yazılacak konuya fazla yer vermemiştir. Daha önce farklı ülkelerin güvenlik politikaları ve bu belgelerin Kazak güvenlik politikası belgesinde olduğundan daha fazla bilgi sağlandığı belirtilmiştir. Bir yandan da hükümetin resmi gelişim planlaması hakkında tam bilgisini paylaşmamak için özel sebepleri olabilmektedir. Öte yandan, bilgi güvenliği yasaları kamuya açık erişimi teşvik ettiğinden, ulusal güvenlikle ilgili gizli bilgileri gizli tutmak anlamsız görünmektedir.

Araştırmadan çıkan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir

Her şeyden önce, Kazak ordusu uluslararası kuruluşlarla ve mümkünse ABD DoD ile işbirliği yapmaya devam etmelidir. İncelenen makalelerden, bu etkileşimli çalışmanın ne kadar yararlı olduğu fark edilmiştir. Programlar, Kazak ordusu için pek çok yeni şey öğrenilmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca, Kazakistan için işbirliği, ABD dahil diğer ülkelerle ve çeşitli kuruluşlarla siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için mükemmel bir fırsattır. Bu nedenle, Kazak hükümeti temsilcileri, ABD'nin 5 yıllık planında olduğu gibi benzer programlarla etkileşim kurma şansına sahiplerse, kesinlikle ellerinden gelenin en iyisini yapmaları ve bu doğrultuda anlaşmalar yapmaları gerekmektedir. Bu tür programlar yeni fırsatlar sunmakta ve bağımsız ülke içindeki ulusal güvenlik sisteminin kalitesini iyileştirmeye yardımcı olmaktadır.

Pek çok ülke siber terör sorunuyla karşı karşıya kaldığından, Kazakistan için ikinci öneri, insanları korumak için ABD gibi gelişmiş ülkelerin uyguladığı ulusal güvenlik politikalarındaki son değişiklikleri dikkate almaktır. Çoğunluk siber suç hakkında sınırlı bilgiye sahiptir ve bu nedenle hackerların her şeyin yasal görünmesini sağlamak için zorlu yöntemler kullanmalarından dolayı insanlar mağdur olduklarını bilmemektedir. Bu nedenle, birçok ülkede hükümetler, bir kişinin benzer durumlarla karşı karşıya kalması durumunda ne ve nasıl yapılacağı konusunda faydalı bilgiler ve adım adım talimatlar paylaşmaya çalışmaktadır. Kazakistan'daki ulusal güvenlik departmanı, farklı ülkelerin halkının güvenliğini arttırdıktan sonra yerel vatandaşları koruyarak kullandıkları yöntemleri analiz edebilir. Siber terörizm gün geçtikçe daha ciddi bir sorun haline gelmektedir. Bu sadece hareketsiz parayla ilgili değil, aynı zamanda terör saldırılarıyla, bazen de aşırılıklarla ve benzeri tehlikeli konularla ilgilidir.

Bir öneri de araştırma ve geliştirme fikrinden gelmektedir. Fikir ABD'deki askeri alanda Ar-Ge'yi analiz eden Mowery (2009) makalesinden çıkmaktadır. Yazar, başarı seviyesini anlamak için ABD'deki Ar-Ge geçmişini ele almıştır. Benzer şekilde, bu tavsiyenin Kazakistan için de geçerli olması durumunda, son yıllarda askeri teçhizatın geliştirilmesi yoluyla faydalı olabileceği düşüncesi olmuştur. Genellikle arşivler; geçmiş deneyimlerin açıklanması, hatalar ve başarısızlık sebeplerinden oluşmaktadır. Daha fazla iyileştirme için, başarısızlığa yol açan faktörlere aşına olmak önemlidir. Ar-Ge, günümüzde çok sık meydana gelen teknolojik gelişime göre teknolojilerin ve askeri

ekipmanların güncellenmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, Kazak askeri departmanı ülkedeki güvenlik seviyesini arttırmak için Ar-Ge'ye de odaklanmalıdır. Modern hayatta insanlar, son on yılda bilinmeyen siber suç tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Yazarın da belirttiği gibi, bu yöntem önemli yatırımlar gerektirecektir, çünkü bilim adamları değerli teklifler sunmak için farklı araştırma çalışmaları düzenlemek zorunda kalacaklardır. Yine de Mowery'nin (2009) açıkladığı gibi, Ar-Ge'nin eğitim sistemini de etkileyeceği önemli bir fikir olarak görülmektedir. Bununla birlikte, güncellenmiş veya yenilenmiş askeri teçhizat, gerekli test ve iyileştirme işlemlerini yaptıktan sonra kullanımda daha etkili olacaktır.

Bu noktada daha da ileri giderek, Kazakistan'ın Ar-Ge'nin geliştirilmesinde ABD ile etkileşime girmesi işbirliğini genişletmek için mükemmel bir fırsat olacaktır. Bilim adamları yabancı profesyonellerden çok şey öğrenecek ve bilgiyi ileri teknolojiler açısından kullanabilir hale gelecektir. Buna ek olarak, Kazakistan ABD hariç, teknolojik sektörde oldukça gelişmiş diğer ülkelerle işbirliği yapmalıdır. Örneğin, Kazakistan hükümeti Japonya veya Singapur gibi ülkelere teknolojilerin gelişmesine katkıda bulunabilecek, onları ülkeye getirebilecek ve eğitim, askeri ve diğer sosyal amaçlar için kullanabilecektir. Kesinlikle, tüm bu faaliyetler uzun zaman ve dikkat çeken yatırımlar gerektirecektir, ancak nihai sonuçlar, insanlar ellerinden gelenin en iyisini yaparsa harcadıkları her şeye değer olacaktır.

Yukarıdaki öneriler, araştırmanın ana bölümlerinde belirtilen makalelere dayanmaktadır ve sadece öneri niteliğindedir. Fikrin iyi olup olmadığına karar vermek için, hükümetin askeri programlar, finansal destek ve diğer konularla ilgili yoğun analizler yapması gerekmektedir. Bununla birlikte, fikir verici niteliktedir. Gelişmeyi sağlamak için, herhangi bir plan, program veya strateji güncel değişiklikler gerektirecektir. Teknolojiler nedeniyle modern dünyada insanlar iletişim kurmak için yeni yollar bulmaktadır, dolayısıyla yeni tehditler beklenmedik şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, milletin güvenliğini sağlamak için, askeri güçlerin olası tüm modernizasyonlarla ortak olması gerekmektedir. Bunu yapmak için, diğer ülkelerin kararlarına, eylemlerine ve örneklerine bakmak ve iyileştirme yollarını düşünmek doğru yol gibi görünmektedir. Her ülke için yararlı olacak askeri plan için mükemmel bir seçenek yoktur. Bu nedenle, ulusal savunmayı şimdiden çok daha iyi hale getirmek

adına Kazakistan'daki insanlar kendi gelişimlerini geliştirmek için kendi yollarını aramalıdır.

KAYNAKÇA

- Aben, D. (2017). Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Üyeliği: Öncelikler ve Beklentiler. *Weekly Analysis*, No: 113, Avrasya Araştırma Enstitüsü, Kazakistan.
- About Commonwealth of Independent States, <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm>. Erişim Tarihi: 27.10.2019.
- Adambekov, S., Kaiyrykyzy, A., Igissinov, N., & Linkov, F. (2016). Health challenges in Kazakhstan and central Asia. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 70 (1), 104-108.
- Ahmet Yesevi Üniversitesi, (2016). http://www.ayu.edu.tr/guncel_detay/504/dr-lesya-karataeva-bilgi-guvenligi-kazakistan-zorluklar-riskler-ve-tehditler-konulu-seminer-verdi Erişim Tarihi: 27.10.2019.
- Ahmet Yesevi Üniversitesi, (2016). https://www.ayu.edu.tr/guncel_detay/475/doc-dr-zaur-zhalilov-kazakistan-da-guvenlik-problemleri-ile-potansiyel-tehditler-ve-zorluklarn-snflandrlmas-konulu-seminer-verdi Erişim Tarihi: 27.10.2019.
- Akçam, A. (2015). Kazakistan ve Kırgızistan'ın Rusya ile İlişkilerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akorda (2012). Strategies and programs of Republic of Kazakhstan [Стратегии и программы Республики Казахстан]. Akorda.kz. Available at: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
- Akorda (2016). On formation of Defense and Aerospace Industry Ministry of Kazakhstan. Akorda. Available at: http://www.akorda.kz/en/events/akorda_news/akorda_other_events/on-formation-of-defense-and-aerospace-industry-ministry-of-kazakhstan Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Ametbek, D. (2018). Kazak Dış Politikasının Bir Başarısı Olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Başkanlığı, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

- Ametbek, D. (2019). *Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'in Dış Politika Anlayışı*. Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Anderson, A. (2003). Risk, terrorism, and the internet. *Knowledge, Technology & Policy*, 16(2), 24-33. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12130-003-1023-7> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- ANKASAM (2019). "İŞİD ve Orta Asya" <https://ankasam.org/isid-ve-orta-asya/> Erişim Tarihi: 29.10.2019.
- Aslan, D. H., & Bozyigit, D. (2016). Turkish-Kazakh relations since the collapse of the Soviet Union: the economic dimension of bilateral relations. *Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula*, 2 (48), 115-139.
- Baigarin (2016). Strategy Kazakhstan-2030 – the guiding light. [Стратегия «Казakhstan-2030» – путеводный свет]. *KazInform*. Available at: https://www.inform.kz/ru/nezavisimost-hronika-sobytiy-strategiya-kazahstan-2030-putevodnyy-svet_a2956928 Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Bailes, A. (2008). The EU and a 'better world': What role for the European security and defence policy? *International Affairs*, 84(1), 115-130.
- Baldwin, D.A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26. Available at: <http://www.jstor.org/stable/20097464> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Barak, O. Ve Abutalipov, M. (2016). Kazakistan Rusya Belarus Gümrük Birliği Anlaşmasının Kazakistan'ın dış ticareti üzerine etkisi. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, (2), 1-18
- Barnett, J. (2007). Environmental security and peace. *Journal of Human Security*, 3(1), 4-16.
- BBC News (2011). Kazakh oil strike: 10 dead in Zhanaozen. *BBC*. Available at: <http://www.bbc.com/news/world-asia-16221566> Erişim Tarihi: 15.09.2019

- BBC News (2015). Eight countries that moves their capital. *BBC*. Available at: <http://www.bbc.com/news/world-31877909> Erişim Tarihi: 15.09.2019
- BBC News (2018). Kyrgyzstan profile – Timeline. *BBC*. Available at: <http://www.bbc.com/news/world-asia-16185772> Erişim Tarihi: 10.09.2019
- Beissembayev, S. (2016). Religious extremism in Kazakhstan: from criminal networks to jihad. *CAP Fellowship Program Paper*, (15).
- Birdişli, F. (2011). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve dşnsel temelleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 149-169.
- Cambridge Dictionary (2018). Information Infrastructure. Cambridge Dictionary. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-infrastructure> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Cambridge Dictionary (2018). Information Space. Cambridge Dictionary. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-space?q=information+space> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Cox, C. (2015). Cyber capabilities and intent of terrorist forces. *Information Security Journal: A Global Perspective*, 24 (1-3), 31-38.
- ağlar, A. (2018). Kazakistan'ın ulus inşa süreci ve ekonomi politiği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 60-84
- Çalışkan, B. (2018). Orta Asya Raporu: Dönüşüm Sürecinde Türk Cumhuriyetleri. https://insamer.com/tr/orta-asya-raporu-donusum-surecinde-turk-cumhuriyetleri_1743.html Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Çalışkan, B. (2019). Asya'nın Diplomasi Merkezi: Kazakistan. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asya-nin-diplomasi-merkezi-kazakistan/1399911#> Erişim Tarihi: 20.10.2019.

- Dave, B. (2004). Entitlement through numbers: nationality and language categories in the first post-Soviet census of Kazakhstan. *Nations & Nationalism*, 10 (4), 439-459.
- De Haas, M. (2015). Kazakhstan's security policy: steady as she goes? *Journal of Slavic Military Studies*, 28 (4), 621-645.
- Dervish, K. (2018). When developing countries will catch up developed countries [Когда развивающиеся страны догонят развитые]. *Forbes*. Available at: https://forbes.kz/process/expertise/budushee_ekonomicheskoy_konvergensii/
Erişim Tarihi: 15.09.2019
- Diener, A. (2005). Kazakhstan's kin state diaspora: settlement planning and the oralman dilemma. *Europe-Asia Studies*, 57 (2), 327-348. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668130500052005?journalCode=ceas20> Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Djalılı, M. R. ve Kellner, T. (2009). *Yeni Orta Asya Jeopolitiđi: SSCB'nin Bitiminden 11 Eylöl Sonrasına* (çev. Reřat Uzmen), İstanbul: Bilge Kùltür Sanat
- Egert, B. and Leonard, C. S. (2007). Dutch Disease Scare in Kazakhstan: Is it real? William Davidson Institute. Working Paper, No. 866.
- Erdem, M. Özocak, G. (2019). Siber Güvenliğin Sağlanmasında Uluslararası Hukukun ve Türk Hukukunun Rolü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakùltesi Dergisi*, 68 (1), 127-212.
- Fjäder, C. (2014). The Nation-state, National Security and Resilience in the Age of Globalization, *Resilience*, 2 (2), 114-129. Available at: <https://doi.org/10.1080/21693293.2014.914771>
- Friedberg, A. (1991). The Changing Relationship between Economics and National Security. *Political Science Quarterly*, 106 (2), 265-276. Available at: <https://www.jstor.org/stable/2152229>

- Gamarlı, N. (2015). Rusya ve Orta Asya Ülkelerinin Ekonomik İşbirliği: Eğilimler ve Beklentiler. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gazigil, O. (2012). Avrasya Bölgesinde Rusya Federasyonu Öncülüğünde Kurulan Uluslararası Örgütler. *Uzmanlık Tezi*, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Gleason, G. (1997). *The central asian states: discovering independence*. Colorado: Westvie Press, s. 76-77
- Goble, P. (2014). How moscow is playing the Russian autonomy card in Kazakhstan. *Eurasian Daily Monitor*, 11 (186). Available at: <https://jamestown.org/program/how-moscow-is-playing-the-russian-autonomy-card-in-kazakhstan/>
- Golunov, S., & McDermott, R. (2005). Border security in Kazakhstan: Threats, policies and future challenges. *The Journal of Slavic Military Studies*, 18 (1), 31-58. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518040590914127> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Government of Canada (2015). Security of Canada Information Sharing Act: Public Framework. *Public Safety Canada*. Available at: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrtr/cntr-trrrsm/shrng-frmwrk-en.aspx>
- Government of Canada (2017). Canada First Defense Strategy – Complete document. *National Defense and the Canadian Armed Forces*. Available at: http://www.forces.gc.ca/assets/FORCES_Internet/docs/en/about/CFDS-SDCD-eng.pdf Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Government of Canada (2018). National Strategy for Critical Infrastructure. *Public Safety Canada*. Available at: https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/srtg-crtcl-nfrstrctr/index-en.aspx#s4_2 Erişim Tarihi: 25.09.2019

- Haber7. (2014). IŞİD'in Kazakistan'da Şoke Eden Görüntüleri. <http://www.haber7.com/asya/haber/1229309-isidin-kazakistanda-soke-eden-goruntuleri> Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Haberler, (2019). Kazakistan Küresel Siber Güvenlik Endeksinde 40. Oldu. <https://www.haberler.com/kazakistan-kuresel-siber-guvenlik-endeksinde-40-11890135-haberi/> Erişim Tarihi: 27.10.2019.
- Haberler.com (2019). Kırgızistan-Kazakistan Sınır Kapısındaki Sorunlar. <https://www.haberler.com/kirgizistan-kazakistan-sinir-kapisindaki-sorunlar-11923509-haberi/> Erişim Tarihi: 28.10.2019.
- Heyman, S. J. (1991). First Duty of Government: Protection, Liberty and the Fourteenth Amendment, The. *Duke Lj*, 41, 507- 571. Available at: https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1311&context=fac_schol Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Hizmetli, S.. (2011). Kazak Ulusu ve Kazak tarihi üzerine: dünü ve bugünü. *İstem*, (17), 23-43.
- Hobbes, T. (2003). *Leviathan*. G. A. Rogers & K. Schuhmann (Eds.). Bristol: Thoemmes Continuum.
- Hoppe, H. H. (2003). The myth of national defense. *Essays in the theory and history of security production*. Google Scholar
- Horowitz, M. (2009). The spread of nuclear weapons and international conflict: Does experience matter? *Journal of Conflict Resolution*, 53 (2), 234-257.
- Hummel, J. (2001). The will to be free: the role of ideology in national defense. *The Independent Review*, 5(4), 523-537. Available at: <http://www.jstor.org/stable/24562631> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- IS Paragraph (2012). Law of Republic of Kazakhstan about national security of Republic of Kazakhstan (with updates on 10.07.2012) [Закон Республики Казахстан о национальной безопасности Республики Казахстан (с

изменениями по состоянию на 10.07.2012г.)]. *IS Paragraph*. Available at: http://www.adilsoz.kz/wp-content/uploads/2012/01/O-nats_besopasnosty-10.07.2012.pdf Erişim Tarihi: 25.09.2019

İsina, A. (2006). *Orta Asya'nın yükselen yıldızı Kazakistan ve bölgesel sorunları*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Jordan, A. A., Taylor Jr., W. J., Meese, M. J. and Nielsen, S. C. (2011). *American national security*. JHU Press.

Kamalov, İ. (2011). *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*. İnceleme Araştırma Dizisi Rapor No:02, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Ankara.

Karaduman, E. (2019). Kazakistan, Kendisine Özel SSL Sertifikası Çıkartıyor. <https://www.teknobaze.com/kazakistan-kendisine-ozel-ssl-sertifikasi-cikartiyor-h1941/> Erişim Tarihi: 18.10.2019.

Karasar, H. A. (2001). Bağımsızlıklar sonrası Türkistan'da Rus siyaseti. *Avrasya Dosyası*, 6 (4), 220-271.

Kavas, A. (2014). Kazakistan'da Rusya-Çin Rekabeti, BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/1758/-kazakistan'da-rusya-cin-rekabeti/#.XcvoVpozblV> 12.11.2019

Kazakistan Haber, (2018). Kazakistan'ın Siber Kalkanı Savunma Sistemi Oluşturulacak. http://www.kaztr.com/haber/kazakistanin-siber-kalkani-savunma-sistemi-olusturulacak_h81994.html Erişim Tarihi: 24.10.2019.

Kazakistan.kz. (2017). Kazak-Kırgız Sınırında Yoğunluk: Atambayev Etkisi mi?. <http://www.kazakistan.kz/kazak-kirgiz-sinirinda-yogunluk-yasandi/> Erişim Tarihi: 27.10.2019.

Keddie, I.J. (2018). How the UK armed forces would look if you started from scratch. *The Guardian*. Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jan/29/how-uk-armed-forces-look-scratch-military-spending-army-navy-airforce> Erişim Tarihi: 25.09.2019

- Kenessariyev, U., Golub, A., Brody, M., Dosmukhametov, A., Amrin, M., Erzhanova, A., & Kenessary, D. (2013). Human health cost of air pollution in Kazakhstan. *Journal of Environmental Protection*, 4(8), 869-876.
- Konca, K. (2012). *Kazakistan Ülke Raporu*. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- Konya Ticaret Odası (2019). *Kazakistan Ülke Raporu*. Dış Ticaret Servisi, Konya.
- Krakov, M. (2008). Ekonomik güvenlik. *Uluslararası İlişkiler*, 5 (18), 125-150.
- Leffler, M. P. (1990). National security. *The Journal of American History*, 77(1), 143.
- Lewis, J. (2003). Cyber terror: missing in action. *Knowledge, Technology & Policy*, 16(2), 34-41. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12130-003-1024-6> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- Lioubimtseva, E. (2015). A multi-scale assessment of human vulnerability to climate change in the Aral Sea basin. *Environmental Earth Sciences*, 73(2), 719-729.
- Machiavelli, N. (2017). *The Prince*. NY, NY: Race Point Publishing.
- Manual. (2013). Tallinn Manual on the international law applicable to cyber warfare 2013. Available at: <https://books.google.de/books?id=FujYDXdOMQgC&lpg=PR1&ots=M2oXEz M6Kv&dq=tallinn%20manual%20&lr&hl=ru&pg=PR1#v=onepage&q=tallinn%20manual&f=false> Erişim Tarihi: 15.09.2019
- Mapel, D. R. (2007). The Right of National Defense. *International Studies Perspectives*, 8(1), 1-15. Available at: <https://academic.oup.com/isp/article-abstract/8/1/1/1812112> Erişim Tarihi: 15.09.2019
- Marat, E. (2009). Kazakhstan's military reform and OSCE Chairmanship: Regional implications. *Security & Human Rights*, 20(1), 83-87.

- McDermott, R. N. (2008). United States and NATO Military Cooperation with Kazakhstan: The Need for a New Approach. *Journal of Slavic Military Studies*, 21(4), 615-641. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518040802497374>
- Mendikulova, G. (2013). Kazakistan'ın Diaspora Politikası, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/26799/kazakistanin_diaspora_politikasi Erişim Tarihi: 26.10.2019.
- Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan (2017). Military Doctrine [Военная Доктрина]. Ministry of Defense of the Republic of Kazakhstan. Available at: https://www.mod.gov.kz/rus/dokumenty/voennaya_doktrina Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Ministry of Defense of the Russian Federation (2018). The process of Astana proved its efficiency and became important part in dialog with Syria [Астанинский процесс доказал свою эффективность и стал важной частью межсирийского диалога]. Ministry of Defense of the Russian Federation: Department of Media Affairs and Information of Ministry of Defence of the Russian Federation. Available at: https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12169838@egNews Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Momınkulov, C. (2012). *Kazakistan'da ekonomik krizin sosyal ve ekonomik sonuçları ve hükümetin aldığı tedbirler*. Orta Doğu Araştırma Merkezi.
- Mowery, D. C. (2009). National security and national innovation systems. *Journal of Technology Transfer*, 34 (5), 455-473.
- National Digital History (2014). The History of the Republic of Kazakhstan. *National Digital History*. Available at: <http://e-history.kz/en/publications/view/723> Erişim Tarihi: 15.09.2019
- Nazarbayev, N. (2012). Kazakistan- 2050 Stratejisi Olgunlaşan Devletin Yeni Siyasi İstikameti. https://tasam.org/Files/Icerik/File/kazakistan_-

- [2050 stratejisi 2ed088a6-ffd2-4202-8a38-b0a42a571fee.pdf](#) Erişim Tarihi: 25.10.2019.
- Nikitina, Y. (2013). Security cooperation in the Post-Soviet area within the Collective Security Treaty Organization. *ISPI Analysis*, pp. 152-156. Available at: http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_152_2013.pdf Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Oğan, S. (2002). Demografinin gölgesi altında. Rusya–Kazakistan ilişkileri. *Avrasya Dosyası*, Kazakistan-Kırgızistan Özel, 7 (4), 127-161.
- Oktay, E. (2014). SSCB Sonrası Kazakistan’ın Sosyal ve Ekonomik Boyutlarıyla Göç Durumu. *II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, ss.409-428
- Olcott, M. B. (2006). The Shanghai Cooperation Organization: Changing the Playing Field in Central Asia. *Testimony before the Helsinki Commission*. Available at: <http://carnegieendowment.org/files/MBO0906.PDF>
- Ongarova, Y. (2018). Kazakistan'ın çok yönlü enerji politikası ve Hazar Denizi. *Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, 2 (3), 1- 21.
- Orazgaliyeva, M. (2017). Kazakhstan, Uzbekistan sign first military cooperation plan. *The Astana Times*. Available at: <https://astanatimes.com/2017/08/kazakhstan-uzbekistan-sign-first-military-cooperation-plan/>
- Öniş, Z. ve Yılmaz, Ş. (2016). Turkey and Russia in a shifting global order: cooperation, conflict and asymmetric interdependence in a turbulent region. *Third World Quarterly*, 37 (1), 71-95.
- Özder, A. (2013). Avrasya kavramı ve önemi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, II/2, 65-88.
- Pannier, B. (2014). A Tale of Russian Separatism in Kazakhstan, Radio Free Europe/Radio Liberty. Available at: <http://www.rferl.org/content/qishloq-ovozi-kazakhstan-russian-separatism/25479571.html>

- Pomfret, Richard (2005). Kazakhstan's Economy since Independence: Does the Oil Boom Offer a Second Chance for Sustainable Development? *Europe-Asia Studies*, 57 (6), 859-876.
- Radu, M. (2015). The Impact of Political Determinants on Economic Growth in CEE Countries. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 197 (25), 1990-1996. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.579>
- Rısbayulı, K. (1999). *Kazakhstan Respublikasının Tarihi*, Almatı.
- Rywkin, M. (2005). Stability in Central Asia: Engaging Kazakhstan. *American Foreign Policy Interests*, 27 (5), 439-449. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10803920500326068?journalCode=uafp20> Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Sağlık Turizmi Kazakistan Raporu, (2016). <http://www.satark.gov.tr/images/pdf/stur/kazakistan.pdf> Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Sakwa, R. and Webber, M. (1999). The commonwealth of independent states, 1991-1998: stagnation and survival. *Europe-Asia Studies*, 51 (3), 379-415.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik kavramı etrafındaki tartışmalar ve uluslararası güvenliğin dönüşümü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 123-134
- Satiyeva, K. (2007). "Rusya – Kazakistan; Merkezi Asya'da Müttefik Mi Rakip Mi?" Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/502/rusya_%E2%80%93_kazakistan_merkezi_asyada_muttefik_mi_rakip_mi Erişim Tarihi: 29.10.2019.
- Seldin, J. (2019). IŞİD'in Keskin Nişancısı Amerikalı'ya Ömür Boyu Hapis. <https://www.amerikaninsesi.com/a/isid-in-keskin-nisancisi-amerikaliya-omur-boyu-hapis/5070331.html> Erişim Tarihi: 17.10.2019.
- Selezneva, I. (2018). 9 Thousand Web Site Were Blocked in 2017 in Kazakhstan [9 тысяч сайтов заблокировали в 2017 году в Казахстане]. *Zakon.kz*. Available

at: <https://www.zakon.kz/4904265-9-tysyach-saytov-zablokirovali-v-2017.html>
Erişim Tarihi: 25.09.2019

Shah, A. (2014). *The army and democracy*. Harvard University Press.

Skiter, N., Rogachev, A. F., & Mazaeva, T. I. (2015). Modeling ecological security of a state. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6 (36), 185-192. Available at: <https://doi.org/10.5901/mjss.2015.v6n3s6p185>

Stohl, M. (2006). Cyber terrorism: A Clear and Present Danger, The Sum of All Fears, Breaking Point or Patriot Games? *Crime, Law and Social Change*, 46 (4-5), 223-238. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10611-007-9061-9>
Erişim Tarihi: 25.09.2019

T.C Adalet Bakanlığı, (2018). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Stratejilerinin Gelişimi*. Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara

TASAM, (2006). Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri Erişim Tarihi: 15.10.2019.

Tellal, E. (2013). Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü. Özen, Ç. ve Tonus, Ö. (Ed.), *Uluslararası Örgütler*, 2. Basım, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

TIMETURK. (2019). Kazakistan'da Suriye'den Tahliye Edilen 7 Kişiye Soruşturma. <https://www.timeturk.com/kazakistan-da-suriye-den-tahliye-edilen-7-kisiye-sorusturma/haber-1021626> Erişim Tarihi:16.10.2019.

Togay, S. (2009). Kazakistan Ekonomisinin Petrole Bağımlılığının Azaltılmasında Para Politikasının Rolü. *Bilig*, (48), 207-240

Torjesen, S. (2009). Russia as a military great power: the uses of the csto and the sco in central Asia. Rowe, E. W. and Torjesen, S. (eds.), *The multilateral dimension in russian foreign policy* London and New York: Routledge, pp. 187-190.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (2019). <http://www.mfa.gov.tr/kazakistan-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi:15.10.2019.

- Uluslararası Politika Akademisi (2014). Geçmişten Günümüze Kazakistan. <http://politikaakademisi.org/2014/04/27/gecmisten-gunumuze-kazakistan/>
Erişim Tarihi: 24.10.2019.
- Uluslararası Politika Akademisi, (2013). Kazakistan'ın Enerji Politikasında Rusya'nın Vazgeçilmez Konumu. <http://politikaakademisi.org/2013/11/06/kazakistanin-enerji-politikasinda-rusyanin-vazgecilmez-konumu/> Erişim Tarihi: 13.10.2019.
- Varlık A.B. (2012). Ulusal Güvenlik. Ümit Özdağ (Ed.), *21'inci Yüzyılda Prens: Devlet ve Siyaset Yönetimi* içinde (s.613-648). Kripto Yayınları, Ankara.
- Voloshin, G. (2012). Kazakhstan and central Asian security: Ensuring regional stability in the Eurasian Balkans. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 36 (1), 81-99.
- Vural, Ç. (2018). Çevresel Güvenliğin Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 20-38
- Yenişafak, (2015). Küreselleşen Dünyada Sınır Güvenliği. <https://www.yenisafak.com/hayat/kuresellesen-dunyada-sinir-guvenligi-2237817>
Erişim Tarihi: 19.10.2019.
- Yeremeyev, D. Y. (2015). *Turki. İstoriko-etnografiçeskiy oçerk [Türkler: Tarihi Etnoğrafya Denemesi]*. Kvadriga, Moskova.
- Yuan, J. (2010). China's Role in Establishing and Building the Shanghai Cooperation Organization (SCO). *Journal of Contemporary China*, 19 (67), 855-869.
- Yüksel, F. A. (2009). Kazakistan'ın Yeraltı Kaynakları ve Çevre Sorunları. İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü, *Avrasya Konferansları*, 17 Aralık Beyazıt, İstanbul.
- Zakon.kz (2018). The Law of the Republic of Kazakhstan about National Security of the Republic of Kazakhstan [Закон Республики Казахстан о национальной безопасности Республики Казахстан]. [Zakon.kz. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31106860#pos=3;-160](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31106860#pos=3;-160) Erişim Tarihi: 25.09.2019

Zhylyshybayeva, M. (2008). Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan'ın Güvenliği.
Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Merey MOLDAKHMET 1985 yılında Kazakistan'ın Almaatı şehrinde dünyaya geldi. İlk, orta ve üniversite eğitimini Kazakistan'da tamamladı. 2013 yılında Türkiye bursları programına dâhil olarak, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. MOLDAKHMET, Rusça, Kazakça, İngilizce ve Türkçe bilmektedir.

